

Εκδ. 1308 Κ.

ΧΩΡΑΦΑ - ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

Φ
ΑΘΛΕΥΣ

ΑΡΧΑΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ
ΟΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

Κ

1308

Ψηφιοποιημένες από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Α. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ Σ. ΠΟΤΑΜΙΑΝΟΥ

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ Δ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΕΚΔΟΤΑΙ ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
38 — Όδός Τσιρών — 38
1946

Η φιοτοποίηθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια ἀντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

κνημ 590/1946

Τυπογραφείον Αδ/φῶν Γ. Ρόδη, Κεραμεικοῦ 42

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

Η ΕΛΛΑΔΑ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΠΕΡΣΙΚΟΥΣ
ΠΟΛΕΜΟΥΣ

1. Τὸ Ἑλληνικὸ Ἐθνος.

Στὴ χώρα ποὺ καποικοῦμε σῆμερα ἐμεῖς καὶ τὴν ὀνομάζουμε Ἑλλάδα, δὲν ἔζοῦσαν ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς οἱ Ἑλληνες. Στὴ χώρα αὐτὴ οἱ Ἑλληνες ἥρθαν στὰ χρόνια τὰ παλιὰ ἀπὸ τὶς βόρειες χώρες.

Ἀκόμη οἱ Ἑλληνες δὲν ἥρθαν ἐδῶ ὅλοι μαζί, παρὰ διαιρεμένοι σὲ ὅμαδες καὶ ἀπὸ τὸν ἐρχομό κάθε ὅμαδας ὡσπούν νὰ φτάσῃ ἄλλη περνοῦσαν πολλὰ χρόνια.

Γι’ αὐτὸ οἱ Ἑλληνες ἦταν διαιρεμένοι σὲ τέσσερες φυλὲς καὶ κάθε μία φυλὴ εἶχε τὸ δικό της ὄνομα. Ὄνομάζονταν Ἰωνες, Ἀχαιοι, Δωριεις καὶ Αἰολεις.

Οι Ἑλληνες στὰ παλιὰ χρόνια δὲν εἶχαν ἔνα κράτος. Κάθε πόλη μὲ τὴ μικρὴ περιοχὴ της ἀποτελοῦσε τότε κράτος ἴδιαίτερο μὲ δικούς του ἀρχοντες, δικούς του νόμους καὶ δικό του στρατό.

Καὶ ὅμως οἱ Ἑλληνες, ἀν καὶ ἦταν διαιρεμένοι σὲ πολλὰ κράτη, ἤξεραν πῶς δλοι μαζὶ ἀποτελοῦσαν ἔνα ἔθνος, τὸ Ἑλληνικό, καὶ ὄνομάζονταν ἀναμεταξύ τους Ἑλληνες, καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔεχώροιζαν τὸν

έαυτό τους ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαούς, ποὺ τοὺς ἔλεγαν βαρβάρους.

Ἐπειτα ἀπὸ χρόνια πολλὰ γιὰ νὰ ἔξηγήσουν πῶς, ἐνῷ ήταν διαιρεμένοι σὲ πολλὲς φυλές, ἀποτελοῦσαν ἔνα ἔθνος, ἔπλασαν τὸν μῆνο τοῦ Ἐλληνα.

Σύμφωνα μὲ αὐτὸν τὸν μῆνο δὲ Ἐλληνας ήταν δοκινὸς πρόγονος ὅλων τῶν Ἐλλήνων. Ο Ἐλληνας αὐτὸς ἀπόχτησε τρία παιδιά, τὸ Δῶρο, τὸν Αἴολο καὶ τὸν Ξούθο. Ο Ξούθος πάλι ἄλλους δυὸ γιούς, τὸν Ἀχαιὸν καὶ τὸν Ἰωνα. Κι' ἔλεγαν πώς ἀπ' τὰ δύο πρῶτα παιδιὰ τοῦ Ἐλληνα βγῆκαν οἱ δυὸ φυλές, ἀπὸ τὸ Δῶρο οἱ Δωριεῖς κι' ἀπ' τὸν Αἴολο οἱ Αἰολεῖς. Καὶ πάλι ἀπὸ τὰ δυὸ παιδιὰ τοῦ Ξούθου, οἱ ἄλλες δυὸ φυλές, ἀπὸ τὸν Ἀχαιὸν οἱ Ἀχαιοὶ καὶ ἀπὸ τὸν Ἰωνα οἱ Ἰωνεῖς.

Καὶ μὲ τὸ δίκιο τους οἱ Ἐλληνες πίστευαν πῶς ἀνήκουν σ' ἔνα ἔθνος, γιατὶ ὅλοι μιλοῦσαν τὴν ἴδια γλῶσσα, εἶχαν τὶς ἴδιες συνήθειες τῆς ζωῆς καὶ λάτρευαν τοὺς ἴδιους θεούς.

Αὐτὸ μάλιστα τὸ τελευταῖο, δηλαδὴ ἡ θρησκεία, τοὺς ἔδινε τὰ μέσα νὰ συνδέωνται ἀναμεταξύ τους. Τὰ μέσα αὐτὰ ήσαν οἱ Ἀμφικτιονίες, τὰ Μαντεῖα καὶ οἱ Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

2. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἐλλήνων.

Οἱ Θεοί. Οἱ πρόγονοι μας οἱ Ἐλληνες στὰ χρόνια τὰ παλιὰ δὲν ἤξεραν πώς ἔνας εἶναι ὁ Θεός, ἀγάθος καὶ παντοδύναμος, ποὺ ἔκαμε τὸν κόσμο, τὰ ζῶα καὶ τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ μᾶς ἀγαπᾶ σὰν πατέρας καὶ μᾶς κυβερνᾶ. Ὅταν κοίταζαν τὸν οὐρανὸν τὸν ἀπέραντο, τὴν γῆ μὲ τὰ μεόρατα βουνά, τὰ δάση τῆς καὶ τὶς πηγές τῆς, τὴν μάλασσα τὴν γαλανὴν μὲ τὰ κύματά της, τὸν ἥλιο μὲ τὶς χρυσὲς ἀχτίδες του, τὸ φεγγάρι, τὸν ἀέρα, τὴν φωτιά, τὴν ἀστροπήν, καταλάβαιναν πώς ὅλα αὐτὰ δὲν τὰ ἔκαμε ἀνθρώπου χέρι. Νόμισαν λοιπὸν πώς καθένα ἀπ' αὐτὰ τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης ήταν ἔνας θεός καὶ ἔδωσαν

στὸ καθένα μιὰ μορφὴ ἀνθρωπινὴ καὶ ἔνα ἴδιαίτερο ὄνομα.

Κάθε πόλη ἑλληνικὴ εἶχε τοὺς θεούς της. Κάθε ποτάμι, κάθε πηγή, κάθε βουνὸν καὶ γενικὰ κάθε στοιχεῖο τῆς φύσης τὰ θεωροῦσαν γιὰ θεούς. Ἀπὸ τοὺς πολλοὺς δῆμος αὐτοὺς θεοὺς ἐκεῖνοι ποὺ ἀντιπροσώπευαν τὰ μεγάλα στοιχεῖα τῆς φύσης ἐθεωροῦνταν πὶ μεγάλοι ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ἡταν κοινοὶ γιὰ δῆλους τοὺς Ἐλληνες. Οἱ μεγάλοι αὐτοὶ θεοὶ ἡταν:

‘Ο Δίας, θεὸς τοῦ οὐρανοῦ.

‘Ο Ποσειδῶνας, θεὸς τῆς θάλασσας.

‘Ο Ἔρμης, θεὸς τοῦ ἀέρα.

Ἐπειτα τὸν θεωροῦσαν πὼς προστάτευε τὰ γράμματα καὶ τὸ ἐμπόριο.

‘Η Ἡρα, γυναικα τοῦ Δία, καὶ αὐτὴ θεὰ τοῦ οὐρανοῦ, σὰν τὸ σύνυγό της.

‘Η Ἄρης, θεὰ τῆς ἀστραπῆς καὶ ὑστερα τῆς σοφίας.

‘Ο Ἄπολλωνας, ὅμορφος ἔανθρος νέος, θεὸς τοῦ ἥλιου καὶ τῆς μουσικῆς.

‘Η Ἄρτεμη, θεὰ τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τοῦ κυνηγιοῦ.

‘Ο Ἡφαίστος, θεὸς φωτιᾶς καὶ τῶν τεχνῶν.

‘Η Ἀφροδίτη, θεὰ τῆς ὁμορφιᾶς καὶ τῆς ἀγάπης.

‘Η Ἐστία, θεὰ τοῦ σπιτιοῦ.

‘Η Δήμητρα, θεὰ τῆς γῆς καὶ δῆλων τῶν γεννημάτων ποὺ γι' αὐτὸ τὰ ἔλεγαν δημητριακά.

‘Ο Διόνυσος, θεὸς τοῦ κρασιοῦ.

‘Ο Πλούτωνας, θεὸς τοῦ ἄδη, δηλ. τοῦ κάτω

Εἰκ. 1. ‘Ο Δίας.

κόσμου ποὺ πήγαιναν ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο οἱ ψυχὲς τῶν ἀνθρώπων.

Ἄπὸ ὅλους ὅμως αὐτοὺς τοὺς μεγάλους θεοὺς πιὸ μεγάλο θεωροῦσαν τὸ Δία, τὸ θεὸ δ τοῦ οὐρανοῦ ποὺ γιὰ δπλὸ του εἶχε τὸν κεραυνό.

Εἰκ. 2. Ἡ Ήρα.

διεσκέδαζαν σὰν τοὺς ἀνθρώπους. Μὲ τὴ διαφορὰ πὼς τὸ φαῖ τους καὶ τὸ κρασί τους ἥσαν διαφορετικά. Τὸ φαῖ τους τὸ ἔλεγαν ἀμβροσία καὶ τὸ κρασί τους νέκταρο, καὶ ἥταν πολὺ πιὸ ὅμορφα ἀπὸ τὸ φαῖ καὶ τὸ κρασὶ τῶν ἀνθρώπων.

Στὸ παλάτι ὅμως τοῦ Δία πίστευαν οἱ ἀρχαῖοι πὼς μαζεύονταν ὄλοι οἱ μεγάλοι θεοί, κι' ἐκεῖ μὲ πρόεδρο τὸ Δία συζητοῦσαν καὶ λάβαιναν ἀποφάσεις γιὰ τὶς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου.

Οἱ Πρόγονοι. Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς θεοὺς οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες λάτρευαν καὶ τοὺς προγόνους. Οἱ ἀρχαῖοι Ἐλληνες πίστευαν πὼς ὅταν ἀποθάνῃ ὁ ἀνθρώπος, ἡ ψυχή του ἔξακολουθεῖ νὰ ζῇ μέσα στὸ μνῆμα μαζὶ μὲ τὸ σῶμα. Πίστευαν ἀκόμη πὼς οἱ νεκροὶ ἔξακο-

λουθιοῦν νὰ ἐνδιαφέρωνται γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῶν ζωντανῶν συγγενῶν τους καὶ ν' ἀνακατεύωνται σ' αὐτές, καὶ γι' αὐτὸ τοὺς ἔβλεπαν στὰ ὄνειρά τους. "Ολα αὐτὰ τοὺς ἔκαμαν νὰ λατρεύουν τοὺς προγόνους των.

Πρῶτα-πρῶτα τοὺς ἔθαβαν κι' ἔβαζαν μέσα στὸν τάφο τους πολλὰ πράμματα ἀπὸ κεῖνα ποὺ μεταχειρίζοταν ὁ νεκρὸς συγγενῆς τους ποὶν πεθάνη. "Επειτα ταχικὰ τοὺς ἔκαναν ἀπάνω στὸ μνῆμα προσφορές, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω πῶς ἔκαναν καὶ στοὺς θεούς.

Οἱ "Ἡρῷες. "Οπως κάθε οἰκογένεια λάτρευε ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς προγόνους της, ἔτσι καὶ κάθε πόλη λάτρευε τοὺς ἔνδοξους νεκρούς της, ποὺ στὴ ξωή τους προσέφεραν μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν πόλη τους. Αὐτὸν τοὺς ὠνόμαζαν ἥρῷες καὶ γι' αὐτοὺς ἐμάθαμε στὴν περιουσινὴ Ἰστορία.

Εἰς. 3. "Η" Αρτεμη.

3. Πῶς οἱ "Ἐλληνες λάτρευαν τοὺς δεούς των.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ἐλληνες πίστευαν πῶς γιὰ νὰ πᾶν καλὰ δλες οἱ ὑποθέσεις τους είχαν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν προστασία τῶν θεῶν. Γι' αὐτὸ προσπαθοῦσαν νὰ τοὺς ἔχουν εὐχαριστημένους καὶ τοὺς φέρονταν, ὅπως φέρονται οἱ ἀδύνατοι ἀνθρώποι στοὺς δυνατούς. Τοὺς ἔκαναν λοιπὸν προσφορές. Τοὺς προσφεραν ἀγάλματα, φροῦτα, γάλα, κρασὶ καὶ ἄλλα πράμματα. Ἡ μεγαλύτερη ὅμως προσφορὰ ἦταν ἡ θυσία.

Απάνω σ' ἔνα ὑψωμα, ποὺ τὸ ἔλεγαν βωμό, ἔσφαξαν ἔνα ζῶο. Ἐπειτα ἔκαιαν ἀπάνω στὸ βωμὸν τὰ σπλάχνα καὶ τὰ κόκκαλα τυλιγμένα μὲ λίπος. Ἐπειτα ἔψηναν τὸ κρέας καὶ τὸ ἔτρωγαν ὅσοι παρακολουθοῦσαν τὴν θυσίαν.

Εἰκ. 4. Ἀπόλλωνας.

Στὴν ἀρχὴ λάτρευναν τοὺς θεοὺς στὸ ὑπαιθρό, στὶς αὐλὲς τῶν σπιτιῶν τους ἢ σὲ περιτειχισμένα μέρη, ποὺ τὰ ἔλεγαν τεμένη ἢ καὶ σὲ φυσικὰ σπήλαια. Υστερα δῆμος κατασκεύαζαν γιὰ κάθε θεὸν ἔνα ναό, καὶ μέσα σ' αὐτὸν ἔβαζαν ἔνα ἄγαλμα ποὺ παρίστανε τὸ θεό. Καὶ τότε δῆμος τοὺς βωμοὺς τοὺς εἶχαν ἔξω ἀπὸ τοὺς ναούς.

■ Ἀργότερα λάτρευναν τοὺς θεοὺς των οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες καὶ μὲ ἄλλους τρόπους, μὲ τὶς Ἀμφικτιονίες, τὰ Μαντεῖα καὶ τοὺς Ἀγῶνες.

4. Ἀμφικτιονίες.

Ἄπὸ τοὺς ναοὺς ποὺ ἦταν στὶς Ἑλληνικὲς χώρες μερικοὶ εἶχαν μεγαλύτερη φήμη. Σ' αὐτοὺς τοὺς ναοὺς πρόσφεραν θυσίες ὅχι μόνον οἱ ντόπιοι παρὰ καὶ πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔμεναν στὶς γειτονικὲς ἢ καὶ σὲ μακρινὲς πόλεις. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο δὲ φρόντιζαν γιὰ τοὺς ναοὺς αὐτοὺς μόνο οἱ κάτοικοι τῆς πόλης ποὺ εἶχε τὸν καθένα ναό, παρὰ καὶ ἄλλες πόλεις μὲ ἀντιπροσώπους των.

Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ μὲ τὸν καιρὸν ἀντὶ νὰ φροντίζουν μόνο γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ ναοῦ, φρόντιζαν καὶ γιὰ τὰ συμφέροντα καὶ γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς πόλης ποὺ ἀντιπροσώπευαν. Καὶ ἔτσι δὲν ἦταν μόνο θρησκευτικοὶ ἀντιπρόσωποι παρὰ καὶ πολιτικοί, καὶ δταν δύο πό-

λεις είχαν κάποια διαφορὰ ἀναμεταξύ τους τὴ δίκαιαν αὐτοῖ. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο γινόταν ἔνας σύνδεσμος ἀναμεταξὺ στὶς πόλεις ποὺ ἔστελναν ἀντιπροσώπους στὸν κάθε τέτοιο ναό. Οἱ σύνδεσμοι αὐτοὶ λέγονταν ἀμφικτιονίες.

Τέτοιες ἀμφικτιονίες ἦταν πολλές. Μὰ ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅλες ἦταν ἡ ἀμφικτιονία ποὺ εἶχε κέντρο τὸν ξακουσμένο ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφούς.

Στὴν ἀμφικτιονία τῶν Δελφῶν ἔστελναν ἀντιπροσώπους δώδεκα λαοί, οἱ Δωριεῖς, οἱ Ἰωνεῖς, οἱ Θεσσαλοί, οἱ Βοιωτοί, οἱ Φωκεῖς καὶ ἄλλοι.

Καθένας ἀπὸ τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ἔστελνε δύο ἀντιπροσώπους, ἕνα γιὰ τὶς ὑποθέσεις τὶς θρησκευτικές, ποὺ τὸν ἔλεγαν Τερομνήμονα κι' ἔνα γιὰ τὶς πολιτικές, ποὺ τὸν ἔλεγαν Πυλαγόρα.

Εἰκ. 5. Ὁ Ἡφαστος.

5. Μαντεῖα.

Γιὰ τοὺς θεοὺς πίστευαν οἱ Ἑλληνες πῶς πάντα παρακολουθοῦν τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων καὶ πῶς κάποτε τοὺς κάνουν γνωστὰ τὰ θελήματά τους.

Οταν ἔβλεπαν κανένα φυσικὸ φαινόμενο ἐκτακτο, καθὼς νὰ ποῦμε μιὰ ἔκλεψη τοῦ ἥλιου ἢ τοῦ φεγγαριοῦ, ἔνα σεισμό, ἔναν κεραυνὸν καὶ ἄλλα τέτοια, τὰ θεωροῦσαν γιὰ σημάδια τῶν θεῶν. Τὰ σημάδια αὐτὰ είχαν μερικοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὰ ἔξηγοῦσαν. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς πίστευαν ὅτι είχαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴ χάρη νὰ καταλαβαίνουν καὶ νὰ τὰ ἔξηγοῦν, καὶ τοὺς ὠνόμαζαν μάντεις.

Οἱ θυσίες τοὺς ἔδιναν καὶ ἄλλη εὐκαιρία γιὰ νὰ βρί-

σκουν τὶς ἐπιθυμίες τῶν θεῶν. Ἐξέταζαν τὰ ἐντόσθια τῶν ζώων ποὺ θυσίαζαν, καὶ ἀπ' αὐτὰ μάντευαν ὅσα ἦταν γραφτὸν νὰ γίνουν στὸ μέλλον.

"Επειτα πίστευαν πῶς σὲ μερικοὺς ναοὺς δὲ θεὸς ποὺ κατοικοῦσε μέσα φανέρων τὸ μέλλον σ' ἐκείνους ποὺ τὸν ἐρωτοῦσαν. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς τοὺς ἔλεγαν Μαντεῖα. Τὸ πιὸ παλιὸ ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ Μαντεῖο τοῦ Δία

στὴ Δωδώνη τῆς Ἡπείρου. Τὸ πιὸ ξακουσμένο ὄμως ἀπ' ὅλα ἦταν τὸ Μαντεῖο τοῦ Ἀπόλλωνα στοὺς Δελφούς.

Τὸ Μαντεῖο τῷ Δελφῷ βρισκόταν στὶς οεματὶες τοῦ Παρνασσοῦ μέσα στοὺς γκρεμούς.

Στὸ βάθος τοῦ ναοῦ, ἀπάνω στὸ ἔνα χάσμα, ἦταν ἔνας τρίποδας, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ χάσμα ἔβγαιναν καπνοί.

Στὸν τρίποδα ἐπάνω καθόταν μιὰ ίέρεια ποὺ τὴν ἔλεγαν Πυθία, καὶ μασοῦσε φύλλα δάφνης. Οἱ καπνοὶ

Εἰκ. 6. Ἡ Δήμητρα.

ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ κάτω τῇ ζάλιζαν, καὶ σὰ μεθυσμένη ἡ Πυθία ἔλεγε λόγια ἀσυνάρτητα.

Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ ἔγραφαν οἱ ιερεῖς κι' ἔκαναν τὴν ἀπάντηση ποὺ ἔδινε δὲ θεὸς Ἀπόλλωνας στὴν ἐρώτηση τῶν ἀνθρώπων. Τὴν ἀπάντηση αὐτὴ ὠνόμαζαν χοησμό.

Πολλὲς φορὲς οἱ χοησμοὶ αὐτοὶ εἶχαν διπλῆ ἔννοια. Πολλὲς φορὲς ὄμως ἔδιναν φρόνιμες συμβουλὲς στὶς ἐλληνικὲς πόλεις. Οἱ ιερεῖς γνώριζαν καλὰ τὶς ἐλληνικὲς πόλεις καὶ εἶχαν ἀρκετὴ πεῖρα κι' ἔτσι ἤξεραν νὰ δίνουν στὸν καθένα μιὰ κατάλληλη συμβουλή.

Μὲ τὸν καιόδ τὸ Μαντεῖο τῶν Δελφῶν ἔγινε γνωστὸ καὶ φημισμένο σὲ δῆλη τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ δλες τὶς πόλεις, σὲ κάθε δύσκολη περίσταση, πήγαιναν στοὺς Δελφούς, γιὰ νὰ ζητήσουν χοησμό. "Ετσι τὸ Μαντεῖο

Εἰκ. 6. Ἡ Δήμητρα.

τῶν Δελφῶν ἔγινε σπουδαῖο κέντρο ἐθνικὸ γιὰ τοὺς Ἑλληνες.

6. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Στὴς θρησκευτικές τους ἑορτὲς οἱ Ἑλληνες προσπαθοῦσαν νὰ εὐχαριστήσουν τοὺς θεούς. Κι' ἐπειδὴ πίστευαν πὼς οἱ θεοὶ ἀγαποῦν τὴν χαρὰ καὶ τὰ θεάματα, οἱ νεῖοι σ' αὐτὲς τραγουδοῦσαν καὶ χόρευαν γύρω ἀπὸ τὸ βωμὸ τοῦ θεοῦ ποὺ ἔόρταζε. Καμμιὰ φορὰ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χοοὸ ἔκαναν καὶ ἀγῶνες ἀναμεταξύ τους, παράβγαιναν δῆλαδὴ στὸ δρόμο καὶ στὸ πάλαιμα. Πίστευαν πὼς μ' αὐτὰ εὐχαριστοῦσαν τοὺς θεούς. Μὲ τὸν καιρὸ ἡ συνήθεια αὐτὴ ρίζωσε κι' ἔτσι σὲ δλες τὶς μεγάλες γιορτὲς γίνονταν γυμναστικὸι ἀγῶνες.

Τέτοιες γιορτὲς μὲ ἀγῶνες ἦταν πολλές. Μὰ τέσσερεις ἀπὸ αὐτὲς ἔγιναν σιγὰ-σιγὰ πανελλήνιες, γιατὶ στὰ πανηγύρια αὐτὰ καὶ στοὺς ἀγῶνες τους μαζεύονταν Ἑλληνες ἀπ' δλες τὶς ἐλληνικὲς χῶρες. Γι' αὐτὸ τὶς μέρες αὐτὲς τῶν ἀγώνων καὶ οἱ πόλεμοι ἀκόμη ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους σταματοῦσαν, δσο νὰ τελειώσουν οἱ ἀγῶνες.

Οἱ τέσσερεις αὐτοὶ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἦταν:

α) Τὰ Πύθια, ποὺ γίνονταν στοὺς Δελφοὺς στὴ γιορτὴ τοῦ Ἀπόλλωνα κάθε 4 χρόνια. Οἱ νικητὲς στὰ Πύθια ἔπαιρναν γιὰ βραβεῖο ἕνα στεφάνι ἀπὸ δάφνη.

β) Τὰ Νέμεια, ποὺ γιορτάζονταν κάθε δυὸ χρόνια στὸ δάσος τῆς Νεμέας, στὴν Ἀργολίδα, στὴ γιορτὴ τοῦ Δία. Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς τὸ στεφάνι ἦταν ἀπὸ σέλινο.

γ) Τὰ Ἰσθμια, στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου, στὴ γιορτὴ τοῦ Ποσειδώνα κάθε δυὸ χρόνια. Τὸ βραβεῖο ἦταν ἕνα κλαδὶ πεύκο.

δ) Τὰ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες, στὴν ὁραίᾳ Ὀλυμπίᾳ, πάλι γιὰ τὸ Δία κάθε τέσσερα χρόνια.

7. Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Τὰ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἦταν ἡ σπουδαιότερη καὶ ἡ παλαιότερη ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς γιορτές. Στὴν ἀρχὴ ἦταν

πολὺ ἀπλή. Μέσα στὸ δάσος τῆς Ὀλυμπίας ἦταν ἔνας βωμὸς καὶ γύρῳ του μιὰ πλατεῖα. Στὴ γιορτὴ τοῦ μεγάλου θεοῦ μαζεύονταν οἱ κάτοικοι ἀπὸ τὰ γύρῳ μέρη καὶ πρόσφερναν θυσία στὸ Δία. Ἐπειτα οἱ νέοι παράβγαιναν ἀναμεταξύ τους στὸ δρόμο. Μὲ τὸν καιρὸν δύως ἔκεινοι ποὺ πήγαιναν στὸ πανηγύρι αὐτὸν πλήθαιναν. Ἄρχισαν νὰ πηγαίνουν καὶ ἀπὸ ἄλλες πόλεις μακρυνότερες, καὶ στὸ τέλος οἱ ἀγῶνες ἔγιναν Πανελλήνιοι.

Τότε χτίστηκαν ἐκεῖ μεγάλοι καὶ ὅμορφοι ναοί, στήθηκαν ἀγάλματα, βωμοί, στοές, κι' ἔτσι ἡ Ὀλυμπία γέμισε ἀπὸ καλλιτεχνημάτων.

Ἐκεῖ χτίστηκε ὁ μεγάλος ναὸς ὁ ἀφιερωμένος στὸ Δία μὲ τὸ περίφημο ἀγαλμά του. Τὸ ἀγαλμα αὐτὸν ἦταν ἀπὸ χρυσάφι κι' ἐλεφαντόδοντο, καὶ τὸ κατασκεύασε ἔνας μεγάλος καλλιτέχνης, ὁ Φειδίας.

Στὴν Ὀλυμπία ἦταν ἀκόμη ὁ ναὸς τῆς Ἡρας καὶ μέσα σ' αὐτὸν ἄλλο μεγάλο καλλιτεχνημα, τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἐρμῆ, ἔργο τοῦ Προαξιτέλη. Τὸ ὠραῖο αὐτὸν ἀγαλμα βρέθηκε τελευταῖα καὶ ὑπάρχει στὸ Μουσεῖο τῆς Ὀλυμπίας.

Στὸ ᾴδιο Μουσεῖο βρίσκεται ἀκόμη τὸ ἀγαλμα τῆς Νίκης, τοῦ καλλιτέχνη Παιωνίου, καθὼς καὶ πολλὰ ἄλλα.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες γίνονταν κάθε τέσσερα χρόνια καὶ διαρκοῦσαν πέντε ἡμέρες. Τοὺς διεύθυναν κάτοικοι τῆς Ἡλείας ποὺ ὀνομάζονταν Ἑλλανοδίκες, δηλαδὴ δικαστὲς τῶν Ἑλλήνων, γιατὶ αὐτοὶ ἔκριναν τ' ἀγωνίσματα κι' ἔδιναν τὰ βραβεῖα.

Ἡ πρώτη ἡμέρα τῶν ἀγώνων περνοῦσε στὶς ἑτοιμασίες.

Στὸ στάδιο ἀρχίζαν οἱ ἀγῶνες τὴ δεύτερη μέρα. Στὴν ἀρχή, καθὼς εἴπαμε, γινόταν μόνο ἀπλὸς δρόμος. Οἱ ἀγωνιστὲς ἔτρεχαν σ' ἔνα διάστημα ἔως 180 μέτρα. Ἐπειτα πρόσθεσαν τὸ διπλὸ δρόμο, ἔπειτα τὸ πάλαιμα, τὴν πυγμαχία, τὸ πήδημα, τὸ δίσκο, τὸ ἀκόντιο, καὶ στὰ τελευταῖα τὶς ἵπποδρομίες καὶ τὶς ἀρματοδρομίες. Δὲν πήγαιναν

δύμως στὴν Ὀλυμπία μόνο ἀθλητὲς γιὰ νὰ δεῖξουν τὴν τέχνη καὶ τὴ δύναμή τους, πήγαιναν ἀκόμη καὶ καλλιτέχνες, ρήτορες καὶ συγγραφεῖς κι' ἔδειχναν ἡ διάβαζαν τὰ ἔργα τους.

Ἡ τελευταία ἡμέρα τῶν ἀγώνων ἦταν ὠρισμένη γιὰ τὰ βραβεῖα. Τὸ βραβεῖο στὴν Ὀλυμπία ἦταν ἔνα στεφάνι ἀπὸ κλαδὶ μιᾶς ἐλιᾶς, ποὺ πίστευαν πὼς τὴ φύτεψε Ὁρακλῆς. Τὰ στεφάνια αὐτὰ τὰ τοποθετοῦσαν σ' ἔνα τραπέζι μπροστὰ στὸ μεγάλο ναὸ τοῦ Δία. Ἔνας κήρυκας μεγαλόφωνος φώναζε τὸ ὄνομα κάθε νικητῆς καὶ τὴν πατρίδα του. Ἐκεῖνος τότε προχωροῦσε καὶ οἱ Ἑλλανοδίκες ἔβαζαν τὸ στεφάνι στὸ κεφάλι του.

Αὐτὸς ἦταν μιὰ δόξα πολὺ μεγάλη καὶ γιὰ τὸ νικητή, ποὺ λεγόταν Ὁλυμπιονίκης, καὶ γιὰ τὴν πατρίδα του.

“Οταν γύριζε ὁ νικητῆς στὸν τόπο του, οἱ κάτοικοι τοῦ ἔκαναν υριαμβευτικὴ ύποδοχήν. Ἄν ἡ πατρίδα του εἶχε γύρω τείχη, γκρέμιζαν ἔνα μέρος ἀπὸ τὰ τείχη γιὰ νὰ περάσῃ. Ἡθελαν νὰ ποῦν μὲν αὐτὸς πὼς μιὰ πόλη ποὺ εἶχε τέτοιο νικητὴ δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τείχη.

Σὲ ὅλη του τὴν ζωὴν ὁ Ὀλυμπιονίκης θεωροῦνταν ἴερος, δὲν πλήρωνε κανένα φόρο καὶ εἶχε υέση τιμητικὴ στὸ θέατρο καὶ στὶς τελετές.

Γιὰ ἐνθύμιο τῆς νίκης του εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάμη μνημεῖο στὴν Ὀλυμπία, καὶ ἀν ἐνικοῦσε τρεῖς φορές, μποροῦσε νὰ κάμη τὸ ἄγαλμά του.

Γιὰ κάθε ἀγώνισμα ἡ νίκη ἔδινε μεγάλη τιμὴ στὸν ἀγωνιστή. Ἀπ' ὅλα ὅμως σπουδαιότερο εἶχαν τὸ δρόμο, ἐπειδὴ ὁ δρόμος ἦταν τὸ πρῶτο ἀγώνισμα τῆς παλιᾶς ἐποχῆς. Γι' αὐτὸς ἀπὸ τὸ ὄνομα ἐκείνου ποὺ νικοῦσε στὸ δρόμο ἔπαιρναν τὸ ὄνομά τους καὶ οἱ Ὁλυμπιακοί, οἱ τετραετίες δηλαδὴ ποὺ περνοῦσαν ἀπὸ τὴν μιὰ τελετὴ τῶν ἀγώνων ὡς τὴν ἄλλη.

Ἀπὸ τὸ ἔτος 300 π. Χ. οἱ Ὀλυμπιαδες ἦταν, σὰ νὰ εἰποῦμε σήμερα, τὸ ἡμερολόγιο δλων τῶν Ἑλλήνων. Μὲ αὐτὲς χρονολογοῦσαν δλα τὰ συμβάντα. Ἡ πρώτη

Ολυμπιάδα ἄρχιζε ἀπὸ τὸ 776 πρὸ Χριστοῦ, γιατὶ τότε ἄρχισαν νὰ γράφουν τὰ ὄνόματα τῶν Ὀλυμπιονικῶν.

8. Οἱ σπουδαιότερες Ἑλληνικὲς πόλεις.

Κάθε ἑλληνικὴ πόλη, καθὼς εἴπαμε, ἦταν καὶ κράτος ἴδιαίτερο. Οἱ σπουδαιότερες ἀπὸ τὶς πόλεις αὐτὲς ἦταν:

Στὴν Πελοπόννησο ἡ Σπάρτη, ἡ Μεσσηνία, τὸ Ἀργος, ἡ Κόρινθος ἡ Σικυώνα.

Στὴ Στερεά ἡ Ἀθῆνα καὶ ἡ Θήβα.

Στὴ Θεσσαλίᾳ οἱ Παγασές, οἱ Φερές, ἡ Λάρισσα.

Δὲν περιωρίστηκαν ὅμως οἱ Ἑλληνες σ' αὐτὰ τὰ μέρη. Ἀπλώθηκαν πολὺ μακριά, ἔκαμαν ἀποικίες στὰ γύρω νησιὰ καὶ στὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ἀσίας, τῆς Προποντίδας, τῆς Μαύρης θάλασσας, τῆς Θρακῆς, τῆς Μακεδονίας, τῆς Ἰλλυρίας καὶ ἀκόμη ἐφτασαν ὡς τὴν Σικελία, τὴν κάτω Ἰταλία καὶ τὰ παράλια τῆς Γαλλίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Ἀπὸ τὶς ἀποικίες αὐτὲς οἱ πιὸ γνωστὲς καὶ ξακουσμένες ἦταν: ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσος καὶ ἡ Σμύρνη στὴ Μικρὴ Ἀσία, τὸ Βυζάντιο στὸ Βόσπορο, ἡ Τραπεζοῦντα στὴ Μαύρη θάλασσα, ἡ Κέρκυρα, ἡ Ἐπίδαυρος (τὸ σημερινὸ Δυρράχιο) στὴν Ἰλλυρία, οἱ Συρακοῦσες στὴ Σικελία, ὁ Τάραντας στὴν Ἰταλία, καὶ ἡ Κυρήνη στὴν Ἀφρική.

Ἄπ' ὅλες ὅμως τὶς πόλεις τῶν Ἑλλήνων δυὸς ἦταν οἱ σπουδαιότερες καὶ μεγαλύτερες, ἡ Σπάρτη καὶ ἡ Ἀθῆνα.

9. Ἡ Σπάρτη.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ανάμεσα σὲ δυὸς ἀπότομα βουνά, τὸν Πάρονωνα ἀνατολικὰ καὶ τὸν Ταύγετο δυτικά, ὑπάρχει μιὰ κοιλάδα. ποὺ τὴν σκίζει μὲ τὸ ρέμα του ὁ ποταμὸς Εὔρώτας.

Ἡ κοιλάδα αὐτὴ εἶναι ἡ Λακωνική.

Στὸ μέσο τῆς κοιλάδας κοντὰ στὸν Εὔρωτα, τὸ 10. αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ κατέβηκε ἔνα πλῆθος ἀπὸ Δωριεῖς. Ἐκεῖ βρῆκαν μιὰ ἀρχαία πόλη, τὴν κατάχτησαν καὶ τῆς ἔδωσαν τὸ ὄνομα Σπάρτη.

Ἄπὸ τὴ Σπάρτη οἱ καταχτητὲς πῆραν μὲ τὸν καιρὸν δῆλη τὴ Λακωνικὴ καὶ ἔφτασαν ὡς τὴ θάλασσα. Σὲ κάθε κατάχτηση ποὺ ἔκαναν μοίραζαν τὴ γῆ ἀναμεταξύ τους σὲ ἴσια μερίδια (κλήρους).

Ἄπὸ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Λακωνικῆς ὅσοι κατοικοῦσαν στὴν πεδιάδα τῆς Σπάρτης, καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους Λάκωνες ὅσοι ἀντιστάθηκαν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὑποχρεώθηκαν νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τῶν νικητῶν. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν εἴλωτες.

Οσοι πάλι ἀπὸ τοὺς κατοίκους δὲν ἀντιστάθηκαν στὸν πόλεμο παρὰ ὑποτάχτηκαν μὲ εὐκολία, κράτησαν ἀπάνω στὰ βουνὰ μερικὰ κτήματα καὶ εἶχαν τὴν ἐλευθερία νὰ καταγίνωνται στὸ ἐμπόριο καὶ στὶς τέχνες. Αὐτοὶ ὠνομάστηκαν περίοικοι.

Ἐτσι οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διαιρέθησαν σὲ τρεῖς τάξεις: τοὺς Δωριεῖς ποὺ κατάχτησαν τὸν τόπο καὶ ὠνομάστηκαν Σπαρτιάτες, τοὺς περίοικους καὶ τοὺς εἴλωτες.

Πῶς κυβερνιῶνταν οἱ Σπαρτιάτες.

Λένε πῶς τοὺς νόμους ποὺ εἶχαν στὴ Σπάρτη τοὺς ἔκαμε ἔνας μεγάλος νομοθέτης, δι Λυκούργος. Αὐτὸ δῆμος φαίνεται σὰν παραμύθι. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς οἱ νόμοι τῆς Σπάρτης δὲν ἔγιναν διὰ μιᾶς ἀπὸ ἔναν ἀνθρώπο, παρὰ σιγά·σιγά σύμφωνα μὲ τὶς ἀνάγκες ποὺ παρουσιάζονταν κάθε φορά.

Οἱ βασιλεῖς. Στὴ Σπάρτη κυβερνοῦσαν δυὸ βασιλεῖς. Στὴν ἀρχὴν οἱ βασιλεῖς αὐτοὶ εἶχαν στὰ χέρια τοὺς δλες τὶς ἔξουσίες, τὴ θρησκευτικὴ, τὴ στρατιωτικὴ καὶ τὴ δικαστικὴ. Ἔπειτα ἔξακολουθοῦσαν μόνο νὰ τοὺς κάνουν μεγάλες τιμές. Σηκώνονταν δλοι σὰν περνοῦσαν

οι βασιλεῖς. Τοὺς ἔδειναν τιμιτικὴ θέση στὶς γιορτές, στὰ συμπόσια τοὺς ὑπηρετοῦσαν πρώτους καὶ τοὺς ἔδειναν διπλὴ μερίδα. Τὰ δέρματα τῶν ζώων ποὺ πρόσφεροναν γιὰ θυσία, τὰ ἔπαιρναν οἱ βασιλεῖς, καθὼς καὶ τὸ ἔνα τοίτο ἀπὸ τὰ λάφυρα τοῦ πολέμου. Σὰν πέθαιναν τέλος, τοὺς ἔκαναν τὴν κηδεία τους με πολλὴ μεγαλοπρέπεια.

Πραγματικὰ δῆμοις ἡ ἔξουσία τους ἐλαττώθηκε πολύ. Στὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης ἦταν περιορισμένοι στὰ θρησκευτικὰ καὶ λίγα δικαστικὰ ἔργα. "Ἐκαναν δηλαδὴ τὶς θυσίες καὶ δίκαζαν τὶς οἰκογενειακὲς διαφορές. Στὸν καιρὸν τοῦ πολέμου διοικοῦσαν ἀκόμη τὸ στρατό, τοὺς παρακαλούσθισαν δῆμοις δύο ἄλλοι ἀρχοντες, οἱ ἔφοροι, γιὰ νὰ τοὺς ἔπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Αὐτοὶ ἦταν οἱ ἀληθινοὶ ἀρχηγοὶ τῆς χώρας, οἱ πέντε ἔφοροι. Στὴν ἀρχὴν οἱ ἔφοροι ἔκαναν μόνον χρέη ἀστυνομικά, ἔπειτα δῆμοις πῆραν στὰ χέρια τους ὅλη τὴν ἔξουσία καὶ ἔγιναν παντοδύναμοι. Αὐτοὶ ἐπίβλεπαν ὅλους τοὺς ἀρχοντες καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς βασιλεῖς γιὰ νὰ ἐκτελοῦν τὰ καθήκοντά τους. Αὐτοὶ προσκαλοῦσαν τὴ γερουσία καὶ τὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ φρόντιζαν γιὰ νὰ ἐκτελοῦνται αἱ ἀποφάσεις τους.

Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων βαστοῦσε ἔνα ἔτος.

Ἡ γερουσία ἦταν ἔνα συμβούλιο ἀπὸ τοὺς δύο βασιλεῖς καὶ ἀπὸ 28 γέροντες, ποὺ ἔπειτε νὰ ἔχουν ἡλικία ἀπάνω ἀπὸ 60 χρονῶν.

Ἡ γερουσία ἔδινε γνώμη γιὰ τὶς ὑποθέσεις ποὺ ἔπειτε νὰ συντηθοῦν στὴν ἐκκλησία, πρότεινε τοὺς νόμους καὶ δίκαζε τὰ ἔγκλήματα. ቩ γερουσία δίκαζε ἀκόμη καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἀμα τύχαινε νὰ τοὺς κατηγοροῦν οἱ ἔφοροι. Οἱ γέροντες ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν διατηροῦσαν τὸ ἀξιώμα αὐτὸν δῆσο ξοῦσαν.

Ἡ ἐκκλησία. "Ολοι οἱ πολίτες ποὺ εἶχαν ἡλικία ἀπάνω ἀπὸ 30 χρονῶν, ἀποτελοῦσαν τὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Τὰ ἔργα τῆς ἐκκλησίας ἦταν: να δέχεται ἢ νὰ ἀπορρίπτει τὶς προτάσεις τῆς γερουσίας, προπάντων σὰν ἦταν

ξήτημα γιὰ πόλεμο ἢ γιὰ εἰρήνη, καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόδους καὶ τὰ μέλη τῆς γερουσίας.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. Οἱ Σπαρτιάτες ἀναλόγως τοὺς περιοίκους καὶ τοὺς εἴλωτες ἥταν πολὺ λίγοι. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιὰ πόλεμο γιὰ νὰ μὴ φοβοῦνται μήπως αὐτοὶ ἐπαναστατήσουν. Γι’ αὐτὸν καὶ συνηθίζαν τὰ παιδιά τους ἀπὸ μικρὰ καὶ τ’ ἀνάτρεφαν νὰ ζοῦν σὰ στρατιῶτες.

“Αμα γενιόταν ἔνα παιδί τὸ πήγαιναν στοὺς γέροντες γιὰ νὰ τὸ κοιτάξουν. Ἀν οἱ γέροντες ἔβρισκαν τὸ παιδί ἀσθενικὸ ἢ τοῦ ἔβρισκαν κανένα ἐλάττωμα σωματικό, τὸ ἔρριχναν σ’ ἔνα βάραθρο, στὶς πλαγιὲς τοῦ Ταῦγέτου. Παιδί ἀσθενικὸ δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ καλὸς στρατιώτης καὶ γι’ αὐτὸν τὸ σκότωναν. Ἀν πάλι τὸ ἔβρισκαν γερό, τὸ ἔδιναν πίσω στὴ μητέρα του γιὰ νὰ τὸ ἀναθρέψῃ ώς τὰ ἑφτὰ χρόνια.

Στὰ ἑφτὰ χρόνια ἀπάνω τὸ παιδί τὸ ἔπαιρνε πιὰ ἡ πολιτεία καὶ τὸ ἀνάτρεφε μαζὶ μὲ τ’ ἄλλα συνομήλικά του.

Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν εἶχε ἔνα σκοπό, νὰ κάνῃ δυνατὰ τὰ σώματά τους. Γι’ αὐτὸν τὰ γύμναζαν στὸ τρέξιμο, στὸ πήδημα καὶ στὴν πάλη. Τὰ κούρευαν σύριζα, τ’ ἄφηναν μὲ γυμνὰ πόδια καὶ τὰ εἶχαν νὰ φοροῦν χειμῶνα καλοκαῖρι τὸ ὕδιο ροῦχο. Ἀκόμη τὰ εἶχαν νὰ κοιμοῦνται ἀπάνω σὲ καλάμια, ποὺ τὰ ἐκοιβαν μόνα τους ἀπὸ τὶς ὅχθες τοῦ Ευρώτα. Ἐπειτα γιὰ νὰ συνηθίζουν τὰ παιδιά νὰ γελοῦν τοὺς ἐχθροὺς στὸν πόλεμο, δὲν τοὺς ἔδιναν ἀρκετὴ τροφὴ κι’ ἔτσι τὰ παιδιά ἀναγκάζονταν γιὰ νὰ χορτάσουν νὰ βροῦν φαῖ ὅπως μποροῦσαν.

Ἡ ἀνάγκη τὰ βίαζε καμιὰ φορά νὰ κλέψουν γιὰ νὰ χορτάσουν τὴν πεῖνα τους. Ἀν τὰ ἔπιαναν ὅμως πὼς ἐκλεβαν τὰ φάδιζαν ὥσπου νὰ τοὺς βγάλουν αἷμα, γιατὶ δὲν κατόρθωσαν νὰ κρυφτοῦν.

Γράμματα δὲ μάθαιναν πολλά. Μόνο νὰ γράφουν καὶ νὰ διαβάζουν. Ἀποστήθιζαν ἀκόμη ποιήματα παλαιῶν ποιητῶν, τραγουδοῦσαν τραγούδια πατριωτικὰ καὶ χόρευαν στρατιωτικὸς χορούς.

Καὶ τὰ κορίτσια τῶν σπαρτιατῶν τ' ἀνάτρεφε ἡ πολιτεία καθὼς καὶ τὸ ἄγόρια, καὶ τὰ γύμναζαν καὶ αὐτὰ στὸ δόρυ, στὸ πήδημα, στὸ δίσκο καὶ στὸ ἀκόντιο. Ἔτσι σὰ μεγάλωναν, ἵταν γυναῖκες γερές, μὲ καλὴ ὑγεία, ἀποφασιστικὲς καὶ θαρραλέες, ἀγαποῦσαν κι' αὐτὲς τὸν πόλεμο καὶ παρακινοῦσαν σ' αὐτὸν τοὺς ἄντρες τους καὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος γιὰ νὰ βγαίνουν πάντοτε νικητές.

Ἡ ζωὴ στὴ Σπάρτη. Ἀπὸ 20 χρονῶν ὡς τὰ 60 τὸ Σπαρτιάτη τὸ θεωροῦσαν γιὰ στρατιώτη καὶ τὸν ὑποχρέωναν νὰ κάνῃ γυμνάσια, γιατὶ ὡς αὐτὴ τὴν ἥλικία μποροῦσε ἡ πατρίδα νὰ τὸν χρειαστῇ γιὰ πόλεμο. Δὲ μποροῦσε ἔνας Σπαρτιάτης νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς νὰ πάρῃ ἄδεια ἀπὸ τὴν κυβέρνησή του. Δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ κάνῃ καμμιὰ ἐργασία, οὕτε νὰ ἔχῃ χρυσάφι ἢ ἀσῆμι. Τὰ νομίσματά της ἵταν σιδερένια καὶ τόσον βαριά, ποὺ χρειαζόταν ἀμάξι γιὰ νὰ μεταφέρῃ κανεὶς κι' ἔνα μικρὸ ποσὸ ἀπό χοήματα.

Οἱ Σπαρτιάτες ἔδειχναν μεγάλο σεβασμὸ στοὺς γέροντες. Σὰν περοῦσε ἥλικιωμένος, οἱ ποιὸ νέοι εἶχαν χρέος νὰ στηρωθοῦν καὶ νὰ τὸν χαιρετίσουν, καὶ ὅταν τοὺς μιλοῦσε τὸν ἄκουναν μὲ μεγάλη προσοχῇ.

Στὴ Σπάρτη δὲν ἔτρωγαν οἱ ἄντρες στὰ σπίτια τους μαζὶ μὲ τὶς γυναῖκες τους. Ἔτρωγαν, σὰν τοὺς στρατιώτες, ὅλοι μαζὶ στὰ λεγόμενα συσσίτια, καθισμένοι ἀπὸ 15 σὲ κάθε τραπέζη.

Στὰ συσσίτια αὐτὰ ἔδινε δ καθένας ὠριμάνενη μερίδα ἀπὸ ἀλεῦρο, τυρί, σῦκα καὶ κρασί.

Τὸ φαῖ τους ἵταν πολὺ ἀπλό. Τὸ πιὸ συνηθισμένο τους φαῖ ἵταν τὸ μαῦρο ζουμὶ—μέλας ζωμὸς—ἔνας εἶδος σούπας ἀπὸ χοιρινὸ κρέας μὲ ἀλάτι καὶ ἔνδι.

Στὰ συσσίτια ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ λαβαίνουν μέρος ὅλοι καὶ αὐτοὶ αἱ βασιλεῖς.

Εἶχαν ἀκόμη οἱ Σπαρτιάτες τὴν συνήθεια νὰ μιλοῦν λίγο καὶ μὲ λίγες λέξις νὰ λένε πολλὰ πράγματα.

Μὲ τέτοια ἀνατροφὴ καὶ τέτοια ζωὴ οἱ Σπαρτιάτες ἔγιναν οἱ πιὸ δυνατοὶ καὶ πιὸ γενναῖοι πολεμιστὲς μέσα

σὲ δλη τὴν Ἑλλάδα. Στὸν πόλεμο δ Σπαρτιάτης ἦταν ὑποχρεωμένος νὰ μὴν ἀφῆσῃ ποτὲ τὴν θέση του καὶ ἅμα βρισκόνταν σὲ κίντυνο νὰ προτιμήσῃ νὰ σκοτώθῃ παρὰ νὰ δπισθοχωρήσῃ.

“Οποιος ἔφευγε τὴν ὥρα τῆς μάχης ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Οὕτε στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ μποροῦσε πιὰ νὰ πάη οὕτε στὰ συσσίτια. Στὶς γιορτὲς καὶ στὰ γυμνάσια ἔμενε στὴν τελευταία σειρά. Στὸ δρόμο παραμέριζε γιὰ νὰ περάσουν καὶ οἱ νεώτεροι του. Οἱ ἄλλοι δὲν ἤθελαν νὰ μιλοῦν μ' αὐτόν, οὕτε τὸν πλησίαζε κανένας. ”Αν κάποιος τὸν ὑβριζε ἢ τὸν χτυποῦσε, δὲ μποροῦσε νὰ πάη στὸ δικαστήριο. ”Οσοι πάθαιναν τὴν ντροπὴν αὐτὴν λέγονταν τῷ έσαντες.

Οἱ καταχτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Ἀφοῦ κατάχτησαν οἱ Σπαρτιάτες δλη τὴν Λακωνική, κατὰ τὰ μέσα τοῦ 8. αἰῶνα π.Χ., θέλησαν νὰ κυριέψουν καὶ μιὰ γειτονικὴ χώρα πλούσια σὲ γεννήματα καὶ σὲ ἄλλα προϊόντα, τὴν ἐφορη Μεσσηνία. Γιὰ νὰ τὸ κατορθώσουν ἔκαμαν δυὸ μακροχρόνιους πολέμους μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Οἱ πόλεμοι αὐτοὶ λέγονται Μεσσηνιακοί.

“Ο πρῶτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος βάσταξε δεκαοχτὼ χρόνια.

Στὸν πόλεμο αὐτὸν, ἀφοῦ οἱ Σπαρτιάτες νίκησαν πολλὲς φορὲς τοὺς Μεσσηνίους, τοὺς ἀνάγκασαν ν' ἀφῆσουν τὶς πεδιάδες τους καὶ νὰ κλειστοῦν σ' ἕνα φρούριο, τὴν Ἰθώμη. Μέσα στὸ φρούριο αὐτὸ οἱ Μεσσηνίοι μὲ τὸν ἀνδρεῖο βασιλέα τους Ἀριστόδημον, τὸ φρούριο τῆς Ἰθώμης ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Σπαρτιατῶν. ”Οσοι ἀπὸ τοὺς Μεσσηνίους πρόφθασαν, ἔφυγαν σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος, ὅσοι δμως ἔμειναν ἔγιναν δοῦλοι τῶν Σπαρτιατῶν (εἴλωτες).

Οἱ Μεσσήνιοι δμως ἦταν λαὸς περήφανος καὶ δὲ μποροῦσαν νὰ συνηθίσουν στὴ δουλεία. Γι' αὐτὸ ἔπειτα

ἀπὸ 80 χρόνια ἐπανεστάτησαν μὲν ἀρχηγὸν τὸ γενναῖο
Ἄριστο μένη κι' ἔδιωξαν τοὺς Σπαρτιάτες ἀπὸ τὸν
τόπο τους. "Ἐτοι ξανάρχισε δὲ πόλεμος.

Ὥοι "Ο δεύτερος αὐτὸς Μεσσηνιακὸς πόλεμος κρά-
τησε δεκαεφτά χρόνια.

Στὴν ἀρχὴν οἱ Μεσσήνιοι ἀντιστάθηκαν μόνοι τους
στὶς ἐπιθέσεις τῶν Σπαρτιατῶν. "Επειτα ὅμως τοὺς βοή-
θησαν οἱ Ἀργεῖοι καὶ οἱ Ἀρκάδες. Τότε οἱ Σπαρτιά-
τες ἥρθαν σὲ δύσκολη θέση καὶ κιντύνευαν νὰ ἴδοῦν
τοὺς ἔχθρούς μέσα στὴν πατρίδα τους.

Στὴν ἀπελπιστικὴν ἐκείνη ὡρα ἔσωσε τοὺς Σπαρ-
τιάτες δὲ ποιητῆς Τυρταῖος. Αὐτὸς μὲν τὰ πολεμικὰ τρα-
γούδια τους ξαναδυνάμωσε τὸ θάρρος τους καὶ τοὺς
ἔδωκε τέτοιον ἐνθουσιασμόν, ὃστε ἐπεσαν ἐπάνω στοὺς
ἐνωμένους ἔχθρούς των μὲ φοβερὴ ὁρμή, τοὺς νικήσαν
καὶ τοὺς ἀνάγκασαν νὰ κλειστοῦν σ' ἕνα φρούριο ποὺ
εἶχαν κάμει ἐπάνω στὸ βουνό, στὰ σύνορα τῆς Ἀρκα-
δίας στὴν Εἴρα.

"Ἐντεκα χρόνια ἔμειναν κλεισμένοι οἱ Μεσσήνιοι
στὸ φρούριο αὐτὸν καὶ ἀπέκρουναν τὶς ἐπιθέσεις τῶν
Σπαρτιατῶν. Στὸ τέλος ὅμως ἀναγκάστηκαν νὰ ὑποτα-
χθοῦν. Ἀπὸ κείνους ποὺ ὑπερασπίστηκαν τὸ φρούριο
τῆς Εἴρας, ἄλλοι ἔφυγαν στὴν Ἀρκαδία καὶ ἄλλοι πῆ-
γαν στὴ Σικελία, ὅπου κατοίκησαν σὲ μιὰ πόλη ποὺ τῆς
ἔδωσαν τὸ ὄνομα τῆς πατρίδας τους Μεσσηνίη.

Πόλεμοι μὲν τοὺς Ἀρκάδες. Μὲ τοὺς Ἀρκά-
δες οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν πολλοὺς πολέμους, μὰ δὲν
κατώρθωσαν νὰ τοὺς νικήσουν καὶ νὰ τοὺς ὑποτάξουν.
Μόνο τοὺς κατοίκους μιᾶς πόλης κοντὰ στὰ σύνορά
τους, τῆς Τεγέας, ὑποχρέωσαν τὸν 6. αἰῶνα νὰ γί-
νουν σύμμαχοί τους. Τοὺς ἔδωσαν ὅμως τὸ προνόμιο
στὶς μάχες νὰ ἔχουν τὸ ἀριστερό ἄκρο (κέρας) τοῦ σπαρ-
τιατικοῦ στρατοῦ.

Πόλεμοι μὲν τοὺς Ἀργείους. Πολλοὺς πο-
λέμους ἔκαμαν ἀκόμη οἱ Σπαρτιάτες καὶ μὲ τοὺς Ἀρ-
γείους, καὶ στὸ τέλος κατώρθωσαν νὰ τοὺς πάρουν μιὰ
μεγάλη χώρα, τὴν Θερμέα.

‘Η γεμονία τῆς Σπάρτης. Ἐτσι οἱ Σπαρτιάτες, νίκησαν τοὺς Μεσσηνίους, τοὺς Ἀρκάδες καὶ Ἀργείους, καὶ ἔγιναν τὸν 6. αἰώνα π. Χ. ὁ πιὸ δυνατὸς λαὸς σὲ δὴ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ Λακωνικὴ καὶ ἡ Μεσσηνία ἦταν δικές τους καὶ δῆλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Πελοποννήσου ἔγιναν σύμμαχοί τους καὶ τοὺς ἀκολουθοῦσαν στοὺς πολέμους των.

10. Ἡ Ἀθήνα.

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Σὰν τρίγωνο στὴν ἄκρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας κατὰ τὰ νοτιοανατολικὰ μέροη, βρέχεται ἀπὸ τρεῖς θάλασσες ἡ Ἀττικὴ, ἀπὸ τὸ Σαρωνικὸ κόλπο, τὸν Εὐβοϊκὸ καὶ τὸ Αἰγαῖο πέλαγος.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι μικρὴ χώρα καὶ δὲν ἔχει ἀφθονα νερά. Τὸ κλῖμα τῆς ὅμως εἶναι μαλακὸ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς καλλιεργοῦν τὴ γῆ μὲ ἐπιμέλεια. Γι’ αὐτὸ τὰ προϊόντα ποὺ ἔβγαζε ἦταν λίγα μὰ καλά, καὶ προπάντων τὰ σῦκα, ἥ ἐληὴ καὶ τὸ κρασί. Καθὼς ὅμως τὴ βρέχει ἡ θάλασσα τριγύρω καὶ οἱ παραλίες τῆς εἶναι γεμάτες ἀπὸ δρομούς καὶ οἱ πεδιάδες τῆς ὅλες ἀνοιχτὲς στὴ θάλασσα, εἶναι ἀκόμη χώρα κατάλληλη γιὰ ναυτικούς.

Τὰ πιὸ παλιὰ χρόνια ἡ Ἀττικὴ ἦταν διαιρεμένη σὲ χωριὰ ποὺ το καθένα εἰχε δικούς του ἀρχοντες. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ ἦταν οἱ περισσότεροι νεοφερμένοι Ἱωνες, ἀνάγκασαν τοὺς ἄλλους ποὺ κατοικοῦσαν στὰ χωριὰ τῆς Ἀττικῆς νὰ καταργήσουν τὸ καθένα τοὺς ἀρχοντές του καὶ ν’ ἀναγνωρίσουν δῆλοι τοὺς ἀρχοντες τῆς Ἀθήνας.

Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀττικὴ ὅλη ἔγινε ἔνα κράτος καὶ οἱ πλούσιοι ἴδιοι χῆτες, οἱ εὐγενεῖς, ἀπὸ τὰ χωριὰ μαζεύτηκαν δῆλοι καὶ κατοίκησαν στὴν Ἀθήνα.

‘Ο Κόδρος.

‘Αφοῦ ἔγινε ἔνα κράτος ὅλη ἡ Ἀττική, καθὼς λέει ἡ παράδοση, ἔγινε ἔνας πόλεμος ποὺ παρὰ λίγο νὰ τὴν καταστρέψῃ.

‘Απὸ τὴν Πελοπόννησο ἔκεινησαν οἱ Δωριεῖς καὶ ἔφτασαν στὴν Ἀττικὴ μὲ σχέδιο νὰ τὴν καταχτήσουν. ‘Ο κίνδυνος ἦταν μεγάλος, ἡ Ἀθήνα θὰ ἔχανε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς, ἀν δὲ βρισκόταν ἔνας βασιλέας καλὸς ποὺ ἀγαπούσε τὴν πατρίδα του. ‘Ο βασιλέας αὐτὸς ἦταν ὁ Κόδρος.

“Οταν ἔκεινησαν οἱ Δωριεῖς γιὰ τὴν Ἀττική, ρώτησαν τὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν, τί τέλος θὰ ἔχῃ αὐτὴ ἡ ἐκστρατεία τους. Τὸ μαντεῖο τοὺς ἀπάντησε νὰ προσέχουν νὰ μὴ σκοτώσουν τὸ βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν γιατὶ θὰ νικηθοῦν. ‘Ο χρησμὸς αὐτὸς ἀνάγκασε τοὺς Δωριεῖς νὰ δώσουν σὲ ὅλο τὸ στρατό τους διαταγὴ νὰ μὴ χτυπήσουν τὸν Ἀθηναῖο βασιλέα.

‘Ο Κόδρος ἔμαθε τὸ χρησμό. Κι’ ἐπειδὴ ἔβλεπε πῶς κιντυνεύει ἡ πατρίδα του, πῆρε τὴν ἀπόφαση γιὰ νὰ τὴ σώση νὰ θυσιάσῃ τὴ δική του ζωή.

Φόρεσε λοιπὸν οοῦχα χωριάτικα, πῆρε στὸν ὕμιο του ἔνα τσεκοῦρι καὶ βγῆκε στὰ χωράφια, πλησίασε τὸ ἔχθρικὸ στρατόπεδο καὶ ἄρχισε νὰ φιλονικᾶ μὲ στρατιῶτες. ‘Εκεῖνοι δὲν τὸν ἐγγνώρισαν ποιὸς εἶναι, καὶ ἀφοῦ τοὺς πείραξε μὲ τὰ λόγια του τὸν σκότωσαν.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἔπειτα ξήτησαν τὸ σῶμα τοῦ βασιλέα τους γιὰ νὰ τὸ θάψουν. Τότε οἱ Δωριεῖς κατάλαβαν πῶς σκότωσαν τὸν Κόδρο. Καὶ ἐπειδὴ τὸ εἶχε εἰπεῖ ὁ χρησμός, ἀπελπίστηκαν πῶς θὰ νικήσουν καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Ἀττική.

Πῶς καταργήθηκε ἡ βασιλεία στὴν Ἀθήνα.

Τὸν παλαιότατο καιρὸ στὴν Ἀθήνα ἦταν ἀπόλυτος ἄρχοντας ὁ βασιλέας. Ἡ θέλησή του ἦταν νόμος. Ἡ δύναμή του ὅμως αὐτὴ δὲν διατηρήθηκε πολὺν καιρό.

Σιγὰ σιγὰ τὴν περιώρισαν οἱ εὐγενεῖς, δηλαδὴ οἱ πλούτοι ίδιοχτῆτες τῆς χώρας.

Στὴν ἀρχὴν τοῦ πῆραν τὴν πολεμικὴν ἔξουσίαν καὶ τὴν ἔδωσαν σ' ἓνα νέον ἄρχοντα ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ποὺ τὸν ἔλεγαν Πολέμιος.

"Ἐπειτα ἔκαμαν ἔνα καινούριον ἄρχοντα, καὶ αὐτὸν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς, ποὺ λέγοταν ἄρχοντας. Σ' αὐτὸν ἔδωσαν τόσην ἔξουσίαν, ποὺ στὸ βασιλέα πιὰ δὲν ἔμεινε ἄλλη ἔξουσία παρὰ ἡ θρησκευτική.

Τὸν πρῶτον καιρὸν οἱ τρεῖς ἄρχοντες (δοιάρχοντας, δοπολέμιαρχος κι' ὁ βασιλέας) ἦταν ἵστριοι, ἐπειτα ἔγινε νόμος νὰ κρατοῦν τὴν ἀρχὴν δέκα χρόνια καὶ στὸ τέλος ἔνα χρόνο μόνο.

Τότε οἱ εὐγενεῖς ἔκαμαν καὶ ἄλλη ἀρχή, τοὺς δύο μούσους τε τες. Αὐτοὶ κατάγραφαν καὶ φύλαγαν τὰ ἔθιμα τῆς χώρας καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὰ δίκαζαν οἱ δικαστές.

"Εκτὸς δύος ἀπὸ τοὺς ἄρχοντες τώρα μεγάλη δύναμη εἶχε ἡ βουλὴ τῶν εὐγενῶν. Λεγόταν βούλη τοῦ Αρείου Πάγου καὶ μέλη τῆς βουλῆς ἦταν δοιοι εῖχαν γίνει πρὸν ἄρχοντες καὶ εἶχε τελειώσει ἡ ὑπηρεσία τους. Ἡ βουλὴ αὐτὴ ψήφιζε τοὺς ἄρχοντες, ἀποφάσιζε γιὰ τὶς ὑποθέσεις τῆς πολιτείας, δίκαζε τοὺς φόνους καὶ τιμωροῦσε κάθε πολίτη ποὺ ἔγκληματοῦσε.

"Ετοι τὸ πολίτευμα τῆς Ἀθηνας ἀπὸ ἀπολυταρχικὸν ἔγινε ἀριστοκρατικόν. Ἐνῶ δηλαδὴ πρὸν τὴν ἔξουσίαν τὴν εἶχε ἀπόλυτα στὰ χέρια του ἔνας ἀνθρωπός, δομοφόνος, τώρα τὴν πῆραν δύο οἱ εὐγενεῖς, ποὺ λέγονταν καὶ ἄριστοι.

·Ο λαός καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Μὲ τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα δύλη τὴν ἔξουσίαν τὴν εἶχαν οἱ εὐγενεῖς. "Ο ἄλλος λαός δὲν εἶχε δικαιώματα πολιτικὰ οὔτε κι' ἔβοισκε τὸ δίκτυο του, γιατὶ οἱ εὐγενεῖς δίκαζαν δύως ἥθελαν. Ἡταν λοιπὸν δυσαρεστημένος.

‘Απ’ ὅλους ὅμως πιὸ δυσαρεστημένοι ἦταν οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνίτες.

‘Ολοι αὐτοὶ μὲ τὴν πρόοδο ποὺ ἔκαμαν ἡ ναυτιλία, τὸ ἐμπόριο καὶ ἡ βιομήχανία, εἰχαν πλουτίσει. Δὲν ἔβλεπαν λοιπὸν τὸ λόγο, γιατὶ οἱ εὐγενεῖς νὰ εἶναι ἀνώτεροί τους.

Μὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦταν λιγώτερο δυσαρεστημένοι. Οἱ γεωργοὶ τότε ἦταν δύο εἰδῶν: ἐκεῖνοι ποὺ εἰχαν δική τους ἴδιοκτησία, οἱ ζευγάρες, κι’ ἐκεῖνοι ποὺ καλλιεργοῦσαν τὰ κτήματα τῶν πλουσίων, οἱ πελάτες ἡ ἐκτήμοροι. Αὐτοὶ μάλιστα οἱ τελευταῖοι, οἱ ἐκτήμοροι, ὑπέφεραν περισσότερο ἀπὸ δλους. Καλλιεργοῦσαν ἔνα χωράφι καὶ ἀπὸ τὰ γεννήματα τοῦ χωραφιοῦ ἔπρεπε νὰ δώσουν στὸν ἴδιοχτήτη τὰ πέντε καὶ νὰ κρατήσουν αὐτοὶ τὸ ἔνα ἔχτο ἀπὸ τὸ εἰσόδημα. Πῶς νὰ ξήσουν ὅμως μὲ τὸ ἔνα ἔχτο; Πολλὲς φορὲς τὸ μερίδιο αὐτὸ δὲν ἔφτανε οὕτε γιὰ νὰ θρέψουν τὴν οἰκογένειά τους. Ἡ πεῖνα τοὺς ἀνάγκαζε νὰ κρατοῦν κάτι περισσότερο ἀπὸ τὸ εἰσόδημα, τότε ὅμως ὁ ἀφέντης εἶχε δικαίωμα νὰ πουλήσῃ γιὰ δούλους καὶ τοὺς ἐργάτες ποὺ τοῦ καθυστέρησαν λίγο εἰσόδημα, καὶ τὰ παιδιά τους.

Οἱ ζευγίτες πάλι ἀν εἰχαν κάποτε ἀνάγκη ἀπὸ χορήματα ἔκαναν δάνειο. Μὰ ἀν δὲν μποροῦσαν νὰ πληρώσουν τὸ συμφωνημένο καιρὸ τὸ χρέος τους, ὁ δανειστὴς τοὺς ἔπαιρνε γιὰ δούλους. ‘Ετσι ἦταν τότε ὁ νόμος.

Γιὰ ὅλα αὐτὰ λοιπὸν δλος ὁ λαὸς ἦταν δυσαρεστημένος μὲ τοὺς εὐγενεῖς καὶ πολὺ συχνὰ ἐπαναστατοῦσε. ‘Ενας εὐγενῆς πλούσιος, ὁ Κύλωνας, σκέφτηκε τότε (636) νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸ λαό, νὰ τὸν ἔστηκώσῃ σ’ ἐπανάσταση, νὰ φέξῃ τὴν κυβέρνηση τῆς χώρας καὶ νὰ γίνη αὐτὸς μόνος ἀρχοντας τῆς πολιτείας, τύραννος ὅπως ἔλεγαν τότε.

Πῆρε λοιπὸν ὁ Κύλωνας τοὺς ὀπαδούς του, ἀνέβηκαν στὴν Ἀκρόπολη καὶ κήρυξαν τὴν ἐπανάσταση. ‘Ο λαὸς ὅμως ἀπὸ φόβο δὲν τὸν ἀκολούθησε καὶ ἡ ἐπανάσταση ἀπότυχε. ‘Ο Κύλωνας ἔφυγε κρυφά καὶ οἱ ὀπαδοί του ἔκαμαν συνθήκη μὲ τὸν ἀρχοντα Μεγαλῆ. Μὰ

οἱ στρατιῶτες τῆς πολιτείας, μὲ δὴ τὴ συνθήκη, ἔσφαξαν τοὺς περισσότερους ὀπαδοὺς τοῦ Κύλωνα.

Αὐτὸς φάνηκε τότε μιὰ μεγάλη ἀσέβεια στοὺς θεούς. Νὰ κάμης συνθήκη καὶ νὰ τὴν πατήσης εἶναι ἔνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐγκλήματα.

Ἐξ αἰτίας τῆς σφαγῆς ἐκείνης ἡ πόλη θεωρήθηκε μολυσμένη. Ἀπὸ τὸ μόλυσμα μάλιστα αὐτό, ποὺ τ' ὠνόμασαν τότε «Κυλώνειον ἄγος», ἐπεσε μεγάλη ἀρρώστια καὶ θανατικὸ στὴν πόλη. Οἱ Ἀθηναῖοι τρομαγμένοι ἀπὸ τὴν ἐπιδημία ἑξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδες, γιατὶ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια αὐτὴ ἦταν ὁ Μεγαλῆς, ὁ ἄρχοντας τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγινε τὸ ἐγκλημα. Προσκάλεσαν ἐπίσης ἀπὸ τὴν Κορήτη ἔνα σοφὸ καὶ ἐνάρετο ἄνθρωπο, τὸν Ἐπιμενίδην, καὶ αὐτὸς καθάρισε τὴν πόλη καὶ ἔδιωξε τὴν ἐπιδημία,

Πῶς καταργήθηκε ἡ ἀριστοκρατία.

Ἄμα πέρασε τῆς ἀρρώστιας τὸ κακό, ἀρχισαν πάλι τὰ παράπονα τοῦ λαοῦ καὶ συχνὰ πυκνὰ γίνονταν ἐπαναστάσεις.

Γιὰ νὰ τελειώσῃ ἡ κατάσταση αὐτὴ ἔβαλαν οἱ εὐγενεῖς ἔναν ἀπὸ τοὺς δικούς των, τὸ Δράκοντα, νὰ συντάξῃ νόμους καὶ σύμφωνα μὲ αὐτοὺς νὰ διοικοῦνται οἱ Ἀθηναῖοι.

Οἱ Δράκοντας ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα σὲ δλούς τοὺς πλούσιους καὶ περιώρισε τὴ μεγάλη δύναμη ποὺ εἶχε ὁ Ἀρειος Πάγος. Τὰ δικαιώματα δηλαδὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου τὰ ἔδωσε στὴν ἐκκλησίᾳ τοῦ δήμου καὶ σ' αὐτὴ ὠρισε νὰ ἔχουν μέρος δλοὶ οἱ πολῖτες ὅσοι μποροῦσαν νὰ πηγαίνουν στὶς ἐκστρατείες μὲ δικά τους ἔξοδα.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ μεταβολὴ αὐτὴ ὁ Δράκοντας ἔγραψε σὲ νόμους δλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε φάνηκε πόσο τὰ ἔθιμα αὐτὰ ἦταν αὐστηρά. Γι' αὐτὸς κατόπι ἐλεγαν, πὼς οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντα δὲ γράφτηκαν μὲ μελάνι παρὰ μὲ αἷμα.

Καὶ μὲ τοὺς νόμους ὅμως τοῦ Δράκοντα, τὸ κακὸ δὲ γιατρεύτηκε. Οἱ ἐπαναστάσεις πάλι ἔσανάρχισαν. Τότε ἀποφάσισαν νὰ ἀναθέσουν στὸ Σόλωνα νὰ κάμη νέους νόμους.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Σόλωνα ἀληθινὰ ἦταν πολὺ πετυχημένη. Ὁ Σόλωνας ἦταν εὐγενῆς, μὰ δὲν εἶχε μεγάλη περιουσία καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐσυμπαθοῦσαν καὶ οἱ εὐγε-

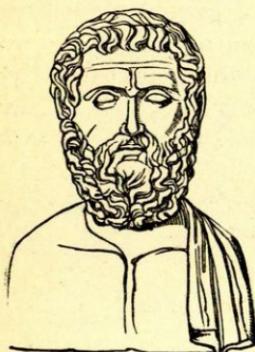
νεῖς καὶ δὲ λαός. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μεγάλη πεποίθησι σ' αὐτόν, γιατὶ εἶχε ταξιδέψει σὲ πολλὲς χώρες καὶ γι' αὐτὸ τὸν ἐθεωροῦσαν τὴν ἐποχὴν ἔκεινην ἔναν ἀπὸ τοὺς πιὸ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος.

Τὸ πρῶτο ποὺ ἔκαμε δὲ Σόλωνας, ἄμα πῆρε τὴν ἔξουσία στὰ χέα του, ἦταν νὰ καταργήσῃ δόλα τὰ χρέα καὶ νὰ ἐλευθερώσῃ δόλους δοῖοι εἶχαν γίνει δοῦλοι γι' αὐτά, καὶ διέταξε ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα νὰ μὴ γινεται πιὰ κανεὶς δοῦλος γιὰ χρέη.

Ἐπειτα ὥρισε καὶ τὰ βάροντα καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ καθενὸς ἀνάλογα μὲ τὴν περιουσία του. Οἱ πλούσιοι πλήρωναν δόλους τοὺς φόρους καὶ εἶχαν τὴν ὑποχρέωσην νὰ ἐκστρατεύουν μὲ δικά τους ἔξοδα, αὐτοὶ δημοσιοὶ γίνονταν ἄρχοντες. Οἱ φτωχοὶ εἶχαν μόνο τὴν ὑποχρέωσην νὰ ἐκστρατεύουν χωρὶς βαριὰ δόλα, μὰ δὲν εἶχαν ἄλλα πολιτικὰ δικαιώματα παρὰ νὰ λαβαίνουν μέρος στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ στὰ δικαστήρια.

Κυρίαρχο τῆς πολιτείας ἔκαμε δὲ Σόλωνας τὴν Ἔκκλησία τοῦ λαοῦ. Σ' αὐτὴν λάβαιναν μέρος δόλοι οἱ πολῖτες ποὺ ἦταν ἀπάνω ἀπὸ 20 χρονῶν. Ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ ἀποφάσιζε γιὰ δόλα τὰ ζητήματα. Κοντὰ σ' αὐτὴν δημοσιοὶ ἔκαμε καὶ μιὰ βούλη ἀπὸ 400 πολῖτες ποὺ ἔπρεπε ν' ἀποφασίζῃ πρωτότερα ποιὰ ζητήματα θὰ συζητοῦσαν στὴν ἐκκλησία τοῦ λαοῦ.

Τέλος δὲ Σόλωνας ἔκαμε ἕνα νέο δικαστήριο, τὴν Ἡλιαία. Τὴν Ἡλιαία τὴν ἀποτελοῦσαν 6 χιλιάδες

Εἰκ. 7. Ὁ Σόλωνας.

πολῖτες ποὺ ἐκλέγονταν κάθε χρόνο μὲ κλήρο. Αὗτοὶ χωρισμένοι σὲ 10 δικαστήρια δίκαιαν τὶς διαφορὲς τῶν πολιτῶν. Τοὺς φόνους μόνο ἐξακολουθοῦσε νὰ δικάζῃ ὁ Ἀρειος Πάγος.

Ἐχτὸς ἀπ' αὐτοὺς τοὺς νόμους ὁ Σόλωνας ἔκαμε καὶ ἄλλους ποὺ προστάτευαν τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς τεχνίτες. Ἀκόμη ὑποχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ στέλνουν τὰ παιδιά τους στὸ σχολεῖο καὶ νὰ τὰ μαθαίνουν ἔνα ἐπάγγελμα.

Ἄφοῦ ἔκαμε τοὺς νόμους του ὁ Σόλωνας, ὥρκισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ τοὺς κρατήσουν τούλαχιστον γιὰ 10 χρόνια. Ἐπειτα ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ μὴ τὸν πιέζουν νὰ τοὺς μεταβάλῃ.

Ἐτσι τὸ πολίτευμα στὴν Ἀθήνα ἀπὸ ἀριστοκρατικὸ ἔγινε δῆμοκατικό. Πῆρε δηλαδὴ στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία ὁ λαός, ὁ δόποιος λεγόταν καὶ δῆμος.

Ἡ τυραννία.

Δὲν πέρασαν πολλὰ χρόνια ἀπὸ τότε ποὺ ἔφυγεν ὁ Σόλωνας, καὶ οἱ ἐπαναστάσεις ἄρχισαν πάλι στὴν Ἀθήνα.

Ἐνας εὐγενὴς τὴν ἐποχὴν ἔκείνη, ὁ Πεισίστρατος, σκέφτηκε νὰ πάρῃ στὰ χέρια του τὴν ἐξουσία, νὰ γίνη τύραννος. Ἀρχισε λοιπὸν μὲ κολακεῖες καὶ καλοὺς τρόπους νὰ περιποιῆται τὸ λαό, καὶ τὸν ἔπεισε, ἐπειδὴ τάχα κινδυνεύει ἀπὸ τοὺς ἄλλους εὐγενεῖς, νὰ τὸν ἀφῆσῃ νὰ ἔχῃ 50 σωματοφύλακες.

Τοὺς πενήντα τοὺς ἔκαμε γρήγορα ὁ Πεισίστρατος τετρακοσίους, καὶ μ' αὐτοὺς ἀνεβαίνει στὴν Ἀκρόπολη καὶ γίνεται τύραννος. Δυὸς φορὲς οἱ ἀντίπαλοι του τὸν ἔδιωξαν, ἀλλὰ στὸ τέλος νίκησε καὶ ὡς τὸ θάνατό του ἔμεινε τύραννος στὴν πόλη, δηλαδὴ ἄρχοντας ἀπόλυτος.

Ο Πεισίστρατος ἦταν ἡμερος καὶ εὐγενικὸς ἀνθρώπος καὶ φρόντιζε πολὺ γιὰ τοὺς πτωχούς. Οἱ γεωργοὶ τὸν ἀγαποῦσαν γιατὶ τοὺς προστάτευε, πλήρωναν τα-

χτικὰ τὸ φόρο τῆς δεκάτης καὶ δὲν ἀνακατεύονταν στὰ πολιτικά.

Ο Πεισίστρατος ἔκαμε ἀκόμη καὶ πολλὰ ἔργα καλλιτεχνικὰ ποὺ στόλισαν τὴν πόλην. Ἐκαμε ἔνα μεγαλοπρεπή ναὸ στὴν Ἀθηνᾶ ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη, καὶ τὴν Ἐννεάκορουνο, μιὰ βρύση μὲ 9 κορυνούς, ἔβαλε τὰ θεμέλια τοῦ μεγάλου ναοῦ ποὺ εἶναι μπροστὰ στὸ σημερινὸ Ζάππειο, τοῦ Ὄλύμπιου Δία καὶ φρόντισε νὰ μαζευτοῦν καὶ γραφτοῦν τὰ ὁραῖα ποιήματα τοῦ Ὁμήρου.

Αμα πέθανε ὁ Πεισίστρατος στὰ 527, πῆρε τὴν ἀρχὴν ὁ γυιός του ὁ Ἰππίας. Καὶ αὐτὸς διοικοῦσε μὲ φρόνηση καὶ καλωσύνη. Πολλοὶ ὅμως Ἀθηναῖοι ἥθελαν νὰ πέσῃ ἡ τυραννία καὶ νὰ ἔσται δημοκρατία. Δύο νέοι ἀπ’ αὐτούς, ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτονας, ποὺ εἶχαν καὶ ἀφορμὴ προσωπικὴ μὲ τὴν οἰκογένεια τοῦ τυράννου, ἀποφάσισαν στὰ Παναθήναια τοῦ ἔτους 514, τὴν ὁραιότερη γιορτὴ τῆς Ἀθήνας, νὰ σκοτώσουν τὸν τύραννο. Δοκίμασαν μὰ δὲν τὸ κατώρθωσαν. Σκότωσαν μόνον τὸν ἀδερφό του τὸν Ἰππαρχο.

Απὸ τότε ὁ Ἰππίας ἔγινε πολὺ σκληρὸς καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀρχισαν νὰ ὑποφέρουν πολὺ ἐξ αἰτίας του. Στὸ τέλος οἱ Ἀλκμεωνίδες, ποὺ ἦταν ἔξοιτοι, κατώρθωσαν μὲ τὴ βοήθεια τῶν Σπαρτιατῶν νὰ διώξουν τὸν τύραννο, καὶ νὰ ἔσται δημοκρατία.

Ἡ νέα Δημοκρατία.

Αφοῦ καταργήθηκε ἡ τυραννία, τὰ κόμματα ἀρχισαν πάλι νὰ ἀγωνίζωνται ἀναμεταξὺ τους γιὰ τὴν ἔξουσία. Ἀλλοι ἥθελαν δημοκρατία, ἄλλοι ἀριστοκρατία.

Τὸ 508 ὁ ἀρχηγὸς τῶν δημοκρατικῶν Κλεισθένης νίκησε τοὺς ἀντιπάλους του καὶ ἔκαμε τὴν δημοκρατία πιὸ ἐλεύθερη.

Ἐδωσε δικαιώματα πολιτικὰ σὲ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς ντόπιους καὶ ἔστους.

Οἱ βουλευτὲς ποὺ εἶχε ἡ βουλή, ἔκαμε νόμο νὰ γί-

νουν 500. Καὶ μὲ ἄλλο νόμο ὥρισε νὰ διοικοῦν τὸ στρατὸ μαζὶ μὲ τὸν Πολέμαρχο καὶ ἄλλοι δέκα στρατηγοὶ ποὺ ἐκλέγονται ἀπὸ τὸ λαὸ κάθε χρόνο.

Πάντοτε δῆμος τοὺς ἀνησυχοῦσε ὁ φόβος μὴν ἔαναγρίσῃ ἡ τυραννία. Γιὰ ν' ἀσφαλίσῃ δὲ Κλεισθένης τὴν πόλη ἀπὸ τὸν κίντυνο αὐτὸ ἔκαμε τὸ νόμο τοῦ ὀστρακισμοῦ. Μὲ αὐτὸν τὸν νόμο, ἐκεῖνος ποὺ ἀποχτοῦσε πολὺ πλοῦτο ἢ εἶχε τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ, καὶ ἦταν ἐπικίντυνος γιὰ τὴν ἐλευθερία του, ἔπειτε νὰ ἔξοριστῇ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα γιὰ δέκα χρόνια.

Μὲ τὸ νόμο αὐτὸν ἐξωφρίστηκαν στὴν ἀρχὴ ὅλοι οἱ φίλοι καὶ οἱ συγγενεῖς τοῦ Πειστρατοῦ. Ἐπειτα δῆμος γινόταν κατάχρηση καὶ κάθε κόριμα ἐξώριζε μὲ τὸν ὀστρακισμὸ τοὺς ἀντιθέτους ἀρχηγούς. Μὲ ὅλα αὐτὰ ἡ δημοκρατία στερεώθηκε. Τώρα πιὰ οἱ καλύτεροι πολῖτες κυβερνοῦσαν τὴν πόλη, καὶ ἢ Ἀθήνα ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ἢ πρώτη καὶ ἢ δυνατώτερη ἀπὸ τὶς ἐλληνικὲς πόλεις,

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'

ΟΙ ΠΕΡΣΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ

1. ΟΙ "ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΜΙΚΡΗΣ ΑΣΙΑΣ.

Στὰ πλούσια παραλία τῆς Μικρῆς Ασίας ζοῦσαν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια "Ελληνες ποὺ εἶχαν κάμει στὰ μέρη ἐκεῖνα ἀποικίες.

Οἱ ἀποικίες αὐτὲς ἦσαν πολλές. Στὰ βόρεια παραλία Αἰολικές, στὰ νότια Δωρικές καὶ ἀναμεταξὺ τῶν δύο Ιωνικές.

Τὰ πλούσια ἐκεῖνα μέρη βοήθησαν τοὺς "Ελληνες ποὺ κατοίκησαν ἐκεῖ νὰ προοδέψουν γρήγορα στὸ ἐμπόριο καὶ στὴ θάλασσα.

Τὸ ἐλάττωμά τους ἦταν ἔνα. Δὲν εἶχαν οἱ πόλεις ἐκεῖνες μιὰ ἔνωση πολιτικὴ ὄλες μαζί, παρὰ κάθε μιὰ χωρίστα τὸ δικό της κράτος. Κάθε μιὰ πόλη εἶχε τοὺς δικούς της ἀρχοντες ποὺ ἐκλέγονταν ἀπὸ τὸ λαό. Ἐτσι δῆμος χωρισμένοι καθὼς ἦταν οἱ "Ελληνες τῆς Μικρῆς

Ασίας ἀναμεταξύ τους, δὲ μπόρεσαν ν' ἀντισταθοῦν στὸν βαρβάρους τῆς Ασίας ὅταν αὐτοὶ τὸν χτύπησαν.

Στὴν ἀρχὴν τοὺς χτύπησαν οἱ Λυδοὶ καὶ πῆραν ὅλες τὶς ἀποικίες τὶς ἐλληνικές. Οἱ βασιλεῖς τῆς Λυδίας φέρονταν μὲν καλὸν τρόπον στὶς ἐλληνικὲς ἔκεινες πόλεις. Τὶς ὑποχρέωσαν μόνον νὰ πληρώνουν φόρο στὴ Λυδία καὶ χρησιμοποιοῦσαν τὰ λιμάνια τους.

Ἐπειτα δῆμος ἀπὸ τὸν Λυδοὺς φανερώθηκαν οἱ Πέρσαις, πιὸ ἐπικίντυνος ἔχθρος.

Οἱ Πέρσες, μὲν ἔνα μεγάλο βασιλέα ποὺ εἶχαν, τὸν Κῦρο, καὶ μὲν διάδοχό του τὸν Καμβύση, κατώρθωσαν νὰ νικήσουν καὶ νὰ ὑποτάξουν ὅλα τὰ μεγάλα βασίλεια ποὺ ἦταν τότε στὴν Ανατολή, τὸν Μῆδους, τὸν Βαρύλωνίους, τὸν Αἰγύπτιους καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τὸν Λυδούς. Φυσικὰ μαζὶ μὲ τὸν Λυδοὺς ὑποτάχθηκαν τότε στὸν Πέρσες καὶ οἱ ἐλληνικὲς ἀποικίες.

Μὲ τὴν ὑποταγὴν αὐτὴν οἱ Ἑλληνες τῆς Ασίας ἔχασαν ἀμέσως τὴν ἐλευθερία τους. Οἱ δημοκρατίες τους ἔπεσαν καὶ πῆραν τὴν ἀρχὴν σὲ κάθε πόλη τύραννοι ἀφοσιωμένοι στὸν καταχτητές, δηλαδὴ στὸν βασιλεῖς τῶν Περσῶν.

Στὰ 621 ἔγινε στὴν Περσία βασιλέας ὁ Δαρεῖος. Εἶχε καὶ αὐτὸς τὴν φιλοδοξίαν νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του καὶ ἔκανε ἐκστρατεία στὴ Σκυθία. Ἡ ἐκστρατεία δὲν πέτυχε. Ἐνας δῆμος ἀπὸ τὸν στρατηγούς του, ὁ Μεγάβαζος, πῆρε τότε ὅλη τὴν Θράκη μὲ τὶς ἐλληνικὲς ἀποικίες ποὺ ἦταν στὰ παρόλια της, καὶ ὑποχρέωσε τὸ βασιλέα τῆς Μακεδονίας Αριάδνην φόρο στὸν Πέρσες.

2. Ιωνικὴ ἐπανάσταση.

Εἶδαμε, πῶς στὴ Μικρὴ Ασία εἶχαν ἐγκατασταθῆ ἀπὸ τὸν Πέρσες τύραννοι στὶς ἐλληνικὲς πόλεις. Ο πιὸ δυνατὸς ἀπὸ τὸν Ἑλληνες τυράννον τοὺς ἦταν ὁ Ἰστιαῖος στὴ Μίλητο. Ο Δαρεῖος φοβήθηκε τὴ δύναμη του καὶ ὑποψιάστηκε μὴν ἐπαναστατήσῃ. Τὸν προσκάλεσε λοι-

πὸν στὰ Σοῦσα τὴν πρωτεύουσά του, καὶ τὸν κρατοῦσε στὸ παλάτι του χρόνια ὀλόκληρα σὰ φυλακισμένο.

Ο Ἰστιαῖος πιὰ δὲ μποροῦσε καὶ ἀν ἥθελε νὰ κάμη τίποτε. Στὴ Μίλητο δμως εἶχε μείνει κυβερνήτης ὁ γαμπρός του, Ἀρισταγόρας. Ὅταν αὐτὸς εἶδε τὴ φυλάκιση τοῦ Ἰστιαίου, ἀποφάσισε νὰ σηκώσῃ σὲ ἐπανάσταση τοὺς Ἰωνες γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν περσικὴ τυραννία. Οἱ περισσότερες ἑλληνικὲς πόλεις τὸν ἀκολούθησαν ἀμέσως, ἔδιωξαν τοὺς τυράννους των καὶ ἀρχισαν νὰ ἔτοιμαζουν στρατούς.

Ο Ἀρισταγόρας ἔπειτα ἤρθε καὶ στὴν καθαυτὸν Ἐλλάδα καὶ ζήτησε νὰ τοὺς βοηθήσουν καὶ οἱ ἄλλοι Ἐλληνες. Οἱ Σπαρτιάτες ἀρνήθηκαν. Οἱ Ἀθηναῖοι δμως ἔπειδὴ θεωροῦσαν τὴ Μίλητο γιὰ δικῇ τους ἀποικία, ἔστειλαν 28 πλοῖα καὶ λίγο στρατό. Ὁμοια καὶ ἡ Ἐρέτρια σὰ σύμμαχος τῆς Μιλήτου ἔστειλε 5 πλοῖα.

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Ἐρετριεῖς ἔφτασαν στὴν Ἐφεσο (στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας), ἀποβιβάστηκαν ἐκεῖ, ἐνώθηκαν μὲ τοὺς ἄλλους Ἰωνικοὺς στρατοὺς καὶ ξεκίνησαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὶς Σάρδεις, τὴν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας. Ἐφτασαν ἐκεῖ πρὸν ἀπὸ τὰ περσικὰ στρατεύματα, καὶ πῆραν τὴν πόλη. Μόνο ἡ ἀκρόπολη ἀντιστεκόταν ἀκόμη. Μὰ ξάφνουν μιὰ πυρκαγιὰ μεγάλη καταστρέψει ὅλη τὴν πόλη, γιατὶ τὰ σπίτια τῆς ἦταν σκεπασμένα μὲ καλάμια.

Οἱ Ἐλληνες ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὶς Σάρδεις. Ἐφτασε τότε καὶ ὁ περσικὸς στρατὸς καὶ κυνηγῶντας τοὺς ἔκαμε νὰ γυρίσουν στὴν Ἐφεσο.

Ἐκεῖ ἔγινε μάχη καὶ νίκησαν οἱ Πέρσες. Ἐπειτα ἀπὸ τὴ μάχη αὐτὴ, οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ γυρίσουν στὴν πατρίδα τους, καὶ οἱ Ἰωνες ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ὑποτάχτηκαν στοὺς Πέρσες (494).

Ἡ Ἰωνικὴ ἐπανάσταση ἔβλαψε πολὺ τοὺς Ἐλληνες. Ἀπὸ τὸ ἔνα μέρος κατάστρεψε τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μικρῆς Ἀσίας. Ἀπὸ τὸ ἄλλο ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ ξεκίνησουν οἱ Πέρσες γιὰ νὰ καταχτήσουν τὴν καθαυτὸν Ἐλλάδα.

3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδόνιου.

Όταν ἔμαθε δὲ Δαρεῖος, δὲ βασιλέας τῶν Περσῶν, πῶς οἱ Ἀθηναῖοι πῆγαν καὶ πολέμησαν στὰ μέρη του ἀποφάσισε νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ. Λένε μάλιστα πῶς εἶχε διατάξει ἔνα δοῦλο του, κάθε φορὰ ποὺ κάθυζε στὸ στραπέζι του γιὰ νὰ φάῃ, νὰ τοῦ λέῃ:

—Κύριε, μὴ ἔχενᾶς τοὺς Ἀθηναίους.

Γιὰ νὰ τοὺς ἐκδικηθῇ, μὰ καὶ μὲ τὸ σκοπὸ νὰ μεγαλώσῃ πιὸ πολὺ τὸ κράτος του, ἀποφάσισε νὰ κάμη ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα.

Αφοῦ λοιπὸν ἥσυχασε δὲ Δαρεῖος ἀπὸ τοὺς Ἰωνες (493), ἔστειλε τὸ γαμπρό του Μαρδόνιο μὲ πολὺ στρατὸ καὶ στόλο στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἐκστρατεία ὅμως αὐτὴ δὲν πέτυχε.

Όταν ἔφτασε δὲ στόλος στὸ ἀκρωτῆρι τοῦ Ἀθωνα ("Άγιο ὄρος"), μιὰ τρικυμία φοβερὴ τὸν κατάστρεψε.

Ο στρατὸς πάλι στὴ Θράκη ἔπαθε μεγάλη καταστροφή. Οἱ Θράκες, μιὰ νύχτα σκοτεινὴ τοῦ ρίχτηκαν ἵσαφνικὰ καὶ τὸν ἐνίκησαν. Μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του καὶ τοῦ στόλου του νικημένος δὲ Μαρδόνιος ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴν Περσία.

4. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτη καὶ τοῦ Ἀρταφέρνη.

Ο Δαρεῖος δὲν ἀπελπίστηκε ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτῆς. Σὲ λίγο καιρὸ ἀρχισε τὰ ἐτοιμάζη πάλι καινούργιο στρατό.

Μὰ ποὺν ἀρχίσῃ ἡ ἐκστρατεία, ἔστειλε κήρυκες σὲ δῆλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις καὶ ωρτησαν ἀν θέλουν νὰ ὑποταχθοῦν μὲ τὸ καλὸ στὸν βασιλέα τῆς Περσίας.

Τὰ σημάδια τῆς ὑποταγῆς ἦταν λίγο χῶμα καὶ νερό. "Αν τὰ ἔδινε αὐτὰ μία πόλη στοὺς κήρυκες τοῦ βασιλέα, ἦταν τὸ ἔδιο σὰ νὰ ὠμοιλογοῦσε τὴν ὑποταγὴ της. Τὰ νησιά καὶ μερικὲς πόλεις τῆς Στερεάς ἔδωσαν τὸ χῶμα καὶ τὸ νερό.

‘Η Σπάρτη ὅμως καὶ ἡ Ἀθήνα ὅχι μόνο δὲ θέλησαν νὰ ὁμολογήσουν τὴν ὑποταγὴ τους, παρὰ θεώρησαν μεγάλη προσβολὴ αὐτὸ ποὺ τοὺς ζητοῦσαν οἱ βάρβαροι καὶ σκότωσαν τοὺς κῆρυκες τῶν Περσῶν. Οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ἔρριξαν στὸ βάραθρο ποὺ ἔρριχναν τοὺς καταδικασμένους σὲ θάνατο. Οἱ Σπαρτιάτες τοὺς ἔρριξαν σ' ἕνα βαθὺ πηγάδι.

‘Αμέσως ἔπειτα ξεκινᾶ δι περσικὸς στρατός. ‘Εκατὸ χιλιάδες στρατιώτες μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Δάτη καὶ τὸν Ἀρταφέρνη μπῆκαν σὲ ἔξακόσια πλοῖα καὶ τραβιοῦν γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Τὸ πρῶτο μέρος ποὺ βγῆκαν ἦταν ἡ Ἐρέτρια, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ εἶχε βοηθῆσει τοὺς Ἱωνες στὴν ἐπανάστασή τους. Οἱ Πέρσες δὲν ἀργησαν πολύ. Σὲ ἔξη μέρες τὴν ἐκυρίεψαν καὶ αἰχμαλώτισαν ὄλους τοὺς κατοίκους της. ‘Επειτα μπαίνουν στὰ καράβια τους, περνοῦν ἀπέναντι στὴν Ἄττικὴ καὶ ξεμπαρχάζουν στὸν Μαραθῶνα.

Μαζὶ μὲ τοὺς Πέρσες ἦταν καὶ δι τύραννος τῶν Ἀθηνῶν Ἰππίας ποὺ εἶχε φύγει πρὶν ἀπὸ 30 χρόνια, μὲ τὴν ἐλπίδα πώς θὰ πέσῃ ἡ Ἀθήνα καὶ θὰ ξαναπάρῃ πάλι τὴν τυραννία.

‘Η μάχη τοῦ Μαραθῶνα.

‘Ο χρόνος ἐκεῖνος, 490 π. Χ., ἔμεινε ἴστορικὸς γιὰ τὴ μεγάλη μάχη ποὺ ἔγινε στὸ Μαραθῶνα καὶ γιὰ τὴν ἀξία ποὺ εἶχε ἡ νίκη τῶν Ἀθηναίων.

Μόλις ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι πώς οἱ Πέρσες ἔφτασαν στὸ Μαραθῶνα, ἔστειλαν ἀμέσως στὴ Σπάρτη τὸν ταχυδρόμο Φειδιππίδη καὶ ζήτησαν βοήθεια.

Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως δὲν μπόρεσαν νὰ στείλουν βοήθεια, γιατὶ ἐκεῖνο τὸ μῆνα γιόρταζαν τὰ Κάρνεια μιὰ γιορτὴ μεγάλη. Καὶ εἶχαν συνήθεια θρησκευτικὴ νὰ μὴν κάνουν τὸ μῆνα ἐκεῖνον ἐκστρατεία πρὶν ἀπὸ τὸ γιόμισμα τοῦ φεγγαριοῦ. Μὰ τὸ φεγγάρι, τὴν ἡμέρα ποὺ ἔφτασε δι Φειδιππίδης στὴ Σπάρτη, ἦταν μόνο 9 ἡμέρων καὶ ὥσπου νὰ γίνῃ ἡ πανσέληνος θ’ ἀργοῦσε. ‘Ετσι οἱ

Αθηναῖοι ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μόνοι τους.

Ἐξακολουθοῦσαν ἀκόμη οἱ Πέρσες νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὰ καράβια τους στὸ Μαραθῶνα, ὅταν οἱ Ἀθηναῖοι μὲ 10 χιλιάδες ὁπλίτες, ἔφτασαν ἐκεῖ. Ἐλλούς βοηθοὺς δὲν εἶχαν παρὰ μόνο χίλιους στρατιώτες ἀπὸ τὶς Πλαταιές, μιὰ μικρὴ πόλη τῆς Βοιωτίας.

Τὸ στρατὸ διοικοῦσαν ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος καὶ 10 στρατηγοί. Ἐνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτοὺς ἦταν ὁ Μιλτιάδης.

Ἀπὸ οἰκογένεια καλὴ καὶ μὲ πεῖρα στρατιωτικὴ ὁ Μιλτιάδης εἶχε καὶ ἄλλο προτέρημα. Ἡξερε καλὰ τοὺς Πέρσες, γιατὶ πρὶν γυρίσει στὴν Ἀθήνα, ἦταν τύραννος στὴ Θρακικὴ χερσόνησο, καὶ ὅταν ὁ Μεγάβαζος κυρίεψε τὴ Θράκη καὶ τὴ Μακεδονία εἶχε γυρίσει στὴν Ἀθήνα. Ἡξερε λοιπὸν καλὰ καὶ τὰ προτερήματα καὶ τὰ ἐλαττώματά τους. Γι' αὐτὸ οἱ Ἀθηναῖοι περιμένοντας ἐκεῖνο τὸ χρόνο πὼς θὰ φανοῦν οἱ Πέρσες, τὸν εἶχαν ἐκλέξει στρατηγό.

Στὴν ἀρχὴ οἱ στρατηγοὶ διαφωνοῦσαν. Οἱ πέντε εἶχαν τὴ γνώμη πὼς ἔπρεπε νὰ περιμένουν νὰ φτάσουν καὶ οἱ Σπαρτιάτες. Ο Μιλτιάδης καὶ ἄλλοι τέσσερεις στρατηγοὶ εἶχαν τὴ γνώμη πὼς πρέπει νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως στὸν ἔχθρο.

Ἐπειτα ἀπὸ λίγες συζητήσεις ἡ γνώμη τοῦ Μιλτιάδου φάνηκε σωστότερη καὶ πῆγε μὲ τὸ μέρος του καὶ ὁ πολέμαρχος. Τότε ἀποφασίστηκε ν' ἀρχίσῃ ἀμέσως ἡ μάχη καὶ ἀνεκήρυξαν δῆλοι ἀρχιστράτηγο τὸ Μιλτιάδη.

Ο στρατὸς παρατάχθηκε σὲ μιὰ μεγάλη γραμμὴ γιὰ νὰ ἀντικρύζῃ σὲ δῆλα τὰ σημεῖα τὴν ἔχθρικὴ παράταξη. Ἐπειδὴ οἱ Πέρσες ἦταν πολὺ περισσότεροι, ἡ γραμμὴ τῶν Ἀθηναίων ἦταν πιὸ ἀραιὴ στὸ κέντρο. Ἀνάμεσα στοὺς δυὸ στρατοὺς ἦταν ἔνα διάστημα ἀπὸ 8 στάδια, δηλαδὴ ὡς ἑνάμισυ χιλιόμετρο.

Ὅταν ἐνόμισε ὁ Μιλτιάδης πὼς ἔφτασε ἡ κατάλληλη στιγμή, δίνει διαταγὴ νὰ ὅρμησουν δῆλοι μαζὶ καὶ μὲ δρόμο καταπάνω τῶν Περσῶν. Ἡ ἔφοδος ἔγινε μὲ φοβερὴ δρμὴ καὶ γρηγοράδα. Γι' αὐτὸ οἱ Πέρσες δὲν πρόφτα-

σαν νὰ μεταχειριστοῦν τὰ τόξα τους καὶ ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μὲ τ' ἀκόντιά τους. Ἀλλὰ τὰ ἀκόντια τῶν Ἑλλήνων ἦταν μακρύτερα καὶ οἱ Ἑλληνες πολεμιστὲς πιὸ ἐπιδέξιοι στὴ μάχη καὶ περισσότερο γενναῖοι.

Ἐδειξαν καὶ οἱ Πέρσες γενναιότητα, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν πολύ.

Ἡ δομὴ τῶν Ἑλλήνων ποὺ πολεμοῦσαν γιὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα τους ἀπὸ τὴ σφαγὴ καὶ τὴν ἀτίμωση, ἀνάγκασε τοὺς Πέρσες νὰ ὑποχωρήσουν. Κι' ἔπειτα ἀπὸ ἀγῶνα τρομερὸ οἱ Πέρσες ἄρχισαν νὰ φεύγουν στὴν παραλία γιὰ νὰ μποῦν στὰ καράβια τους. Τοὺς κυνηγοῦν οἱ Ἀθηναῖοι κι' ἔκει γίνεται νέα μάχη.

Τότε ὁ Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητῆ Αἰσχύλου, ἀπλωσε τὰ χέρια του γιὰ νὰ κρατήσῃ ἔνα περσικὸ καράβι ποὺ ἔφευγε. Οἱ Πέρσες μὲ πελέκια τοῦ ἔκοψαν τὰ χέρια καὶ ὁ Κυναίγειρος ἔσπλάσθηκε νεκρὸς στὴν ἀμμουδιά. Μαζὶ μὲ τοὺς σκοτωμένους ἦταν καὶ ὁ πολέμαρχος Καλλίμαχος ποὺ πολέμησε μὲ μεγάλη γενναιότητα.

“Οσοι ἀπὸ τοὺς Πέρσες πρόφτασαν ἀνέβηκαν στὰ πλοῖα. Οἱ ἄλλοι ἔπεσαν νεκροὶ ἀπὸ τὰ ὅπλα τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι νίκησαν.

Εἶχαν ἀρχίσει νὰ ἔօρτάζουν τὴ νίκη τους καὶ νόμισαν πὼς εἶχαν γλυτώσει πιὰ ἀπὸ τὸν ἔχθρο, δταν ἔξαφνα μαθαίνουν πὼς οἱ Πέρσες μὲ τὰ πλοῖα τους πήγαιναν κατὰ τὸ Φάληρο, γιὰ νὰ βροῦν τὴν Ἀθήνα ἔρημη ἀπὸ στρατὸ καὶ νὰ τὴν καταλάβουν.

Ἐτρεξαν τότε γρήγορα οἱ νικητὲς τοῦ Μαραθῶνα κι' ἔφτασαν μπροστὰ στὴν πόλη καὶ παρατάχθηκαν στὸ Κυνόσαργες — ἔνα γυμναστήριο, κοντά στὸ σημερινὸ μοναστῆρι τοῦ Πετράκη.

Εἰπ. 8. Ο Μιλτιάδης.

“Αμα κατάλαβαν οι βάρβαροι πώς οι Ἀθηναῖοι εἶχαν γυρίσει ἀπὸ τὸ Μαραθῶνα, ἀπελπίστηκαν καὶ ἐφυγαν νικημένοι γιὰ τὴν Ἀσία.

“Υστερα ἀπὸ λίγες μέρες ἔφτασαν στὴν Ἀθήνα δυὸ χιλιάδες Σπαρτιάτες, ἀφοῦ περπάτησαν σὲ τρεῖς ἡμέρες 240 χιλιόμετρα. Ἡταν ὅμως ἀργά. Ἡ νίκη εἶχε γίνει καὶ οἱ Σπαρτιάτες πῆγαν μόνο νὰ ἰδοῦν τὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ μάχη, καὶ ἐπαίνεσαν τὸ κατόρθωμα τῶν Ἀθηναίων. Ἡταν χιλιάδες οἱ νεκροί. Ἀπὸ τοὺς Πέρσες εἶχαν σκοτωθῆ ἀπάνω ἀπὸ ἕξη χιλιάδες καὶ ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους λιγότεροι ἀπὸ διακόσιους.

—Τοὺς νεκροὺς τοῦ Μαραθῶνα ἔθαψαν οἱ Ἀθηναῖοι σὲ τάφους ἴδιαιτερους, σ' ἓνα κοινὸ τάφο τοὺς Ἀθηναίους, σὲ ἄλλον τοὺς Πλαταιεῖς καὶ σὲ τρίτο τοὺς δούλους. Γιὰ τοὺς Πέρσες ἀνοιξαν μεγάλους λάκους καὶ τοὺς ἔθαψαν χωριστά.

“Ο Μιλτιάδης δοξάστηκε πολὺ μὲ αὐτὴ τὴ νίκη. Ἐνα ἄγαλμα τοῦ ἔστησαν στὴν Ἀθήνα καὶ ἄλλο στοὺς Δελφούς.

“Ετσι σώθηκε δλη ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους καὶ δοξάστηκαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ νίκη ποὺ δὲν ἄφησε νὰ καταστραφῆ ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμός.

5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς.

Λίγο καιρὸ δέπειτ’ ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ὁ Μιλτιάδης ἔκαμε μιὰ ἐκστρατεία στὴν Πάρο. Τὴν ὥρα τῆς μάχης ὅμως πληγώθηκε καὶ ἡ πληγή του ἐκείνη ἔπειτ’ ἀπὸ λίγο τοῦ ἔφερε τὸ θάνατο.

“Εμειναν τότε στὴν Ἀθήνα δυὸ πολιτικοὶ ἀντρες ποὺ εἶχαν μεγάλη ἐπιρροὴ στὸ λαό, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς.

Μὲ δλη τὴν καταγωγὴ τους ἀπὸ οἰκογένειες ἀριστοκρατικές, εἶχαν καὶ οἱ δυό τους δημοκρατικὰ φρονήματα. Ἡταν ὅμως πολὺ διαφορετικοὶ στὸ χαρακτῆρα.

“Ο Ἀριστείδης ἦταν ἥρεμος, χωρὶς ἐπιδείξεις καὶ περιφάνειες, μετρημένος στὰ λόγια καὶ στὶς πράξεις

του καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴ δικαιοσύνη. Γι' αὐτὸ τὸν ἔλεγαν πάντοτε «ὅ δίκαιος Ἀριστείδης». Ὅσοι εἶχαν ἀναμεταξύ τους διαφορὲς πήγαιναν νὰ τοὺς κρίνῃ ὁ Ἀριστείδης. Λένε πὼς σὲ μιὰ τέτοια κρίσῃ ὁ ἔνας ἀπὸ τοὺς δυὸ ποὺ εἶχαν φιλονικία, γιὰ νὰ πάρῃ μὲ τὸ μέρος του τὸν Ἀριστείδη, εἴπε πὼς ὁ ἀντίπαλός του εἶχε ἀδικήσει καὶ αὐτὸν τὸν ἕδιο τὸν Ἀριστείδη. Ἐκεῖνος δῆμος τὸν ἐσταμάτησε καὶ τοῦ εἶπε :

— Ἔδω, φίλε μου, πρόκειται νὰ κρίνω, ἀν ἔκαμε ἄδικο σὲ σένα καὶ δχι ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε σὲ μένα.

“Αλλη φορὰ πάλι εἶχε κάμει κάποια πρόταση στὴν Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ, καὶ ἡ πρόταση ἐκείνη ἔφερε μεγάλη συζήτηση. Τὴν ὥρα ποὺ ἐτοίμαζαν τὴν ψηφοφορία ὁ Ἀριστείδης στηρώθηκε καὶ εἶπε :

— Ἀπὸ τὴ συζήτηση κατάλα- Εἰν. 9. Ὁ Ἀριστείδης.
βα πὼς ἡ πρότασή μου δὲν εἶναι
καλὴ καὶ ἵσως φέρῃ βλάβη. Τὴν παίρνω πίσω.

‘Ο Θεμιστοκλῆς τὸν δρμητικός, ἀγαποῦσε τὶς ἀλλαγὲς καὶ τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ γιὰ νὰ φτάσῃ στὸ σκοπό του μεταχειριζόταν ὅλα τὰ μέσα χωρὶς νὰ πολυεξετάζῃ, ἀν τὰ μέσα αὐτὰ ἦταν δίκαια. Πρὸ πάντων ἦταν φιλόδοξος. Ἀπὸ τὰ μικρὰ του χρόνια ἀντὶ νὰ καταγίνεται στὴ μουσικὴ καὶ στὰ τραγούδια, δπως ἔκαναν οἱ ἄλλοι νέοι προτιμοῦσε νὰ μαθαίνη ἐκεῖνα ποὺ νόμιζε πὼς τοῦ χρειάζονται γιὰ νὰ γίνη πολιτικός. Κάποτε μάλιστα τὸν κατηγόρησαν πὼς δὲν ἦξερε μουσική, ἐκεῖνος τότε εἶπε :

— Δὲν ἔμαθα νὰ τραγουδῶ καὶ νὰ παίζω τὴ λύρα, ξέρω δῆμος νὰ κάμω μιὰ πόλη μεγάλη καὶ δυνατή.

Λένε ὀκόμη πὼς ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχη τοῦ Μαραθῶνα ἔνας φίλος του τὸν ἔρωτησε, γιατὶ φαινόταν ἔτσι ἀνήσυχος καὶ λυπημένος. Ὁ Θεμιστοκλῆς τοῦ ἔδωσε τὴν ἀπάντηση.

—Δὲν μὲ ἀφήνει νὰ κοιμηθῶ τὸ τρόπαιο τοῦ Μιλτιάδη.

Τρόπαιο ἦταν τὸ μνημεῖο ποὺ ἔστηναν στὸ μέρος τῆς μάχης ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκη, κατασκευασμένο ἀπὸ τὰ δπλα τῶν ἔχθρων, τῶν νικημένων.

—Ωστε λέγοντας «τρόπαιο» ὁ Θεμιστοκλῆς ἥμελε νὰ πῇ γιὰ τὴν νίκη τοῦ Μιλτιάδη στὸ Μαραθώνα.

Καθὼς ἦταν ἀντίθετοι στὸ χαρακτῆρα ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς, ἔτσι εἶχαν καὶ γνῶμες διαφορετικὲς

γιὰ τὰ μέσα ποὺ ἔπρεπε νὰ μεταχειριστῇ ἡ πολιτεία ἀν παρουσιαζόταν πάλι ὁ ἔχθρος.

Πάντοτε ὑπῆρχε ἡ ἴδεα πῶς οἱ Πέρσες δὲν θὰ ησυχάσουν παρὰ θὰ δοκιμάσουν πάλι καμμιὰ νέα ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα.

Ο Ἀριστείδης νόμιζε πῶς στὴν περίσταση αὐτὴ θα μποροῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι ὀπλῖτες νὰ ὑπερασπιστοῦν πάλι τὴν πόλη τους.

Ο Θεμιστοκλῆς ἥμελε νὰ γίνη ἡ πόλη ναυτική, νὰ κάμουν δηλαδὴ στόλο γερό, γιατὶ μόνο στὴ θάλασσα θὰ μποροῦσαν νὰ νικήσουν τοὺς Πέρσες.

Εἰκ. 10. Ὁ Θεμιστοκλῆς.

τους γιὰ τὶς γνῶμες αὐτές, καὶ στὸ τέλος νίκησε ἡ γνώμη τοῦ Θεμιστοκλῆ.

Ο Ἀριστείδης τὸ 384 ἔξωρίστηκε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα.

—Εὔχομαι νὰ μὴν ἔρθουν οἱ Ἀθηναῖοι σὲ τέτοια θέση ποὺ νὰ μὲ θυμηθοῦν.

Αὐτὰ τὰ λόγια εἶπε ὁ Ἀριστείδης καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴν ἀγαπημένη του Ἀθήνα ἔξοριστος.

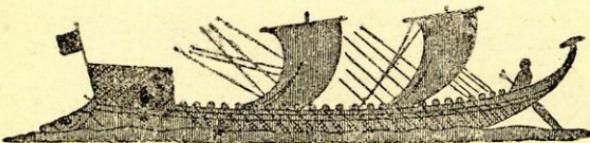
Ἀφοῦ ἔφυγε ὁ Ἀριστείδης, ἄρχισε ἀμέσως ὁ Θεμιστοκλῆς νὰ ἐφαρμόζῃ τὸ πρόγραμμά του.

‘Ως τότε οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν λίγα πλοῖα παλεμικά.

Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦταν μακριὰ καὶ χαμηλὰ καὶ εἶχαν σὲ κάθε πλευρὰ 25 κωπηλάτες, δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τῆς δυὸς πλευρῶν 50. Γι’ αὐτὸς τὰ ἔλεγαν πεντηκόντη οὐρανοῦ. ἐπειδὴ εἶχαν 50 κωπηλάτες. ‘Ο Θεμιστοκλῆς ἀποφάσισε νὰ κάμη τῷ ίρηρεις. Οἱ τριήρεις ἦταν ψηλότερα πλοῖα καὶ εἶχαν ὅχι μιὰ παρὰ τρεῖς σειρὲς κουπιά. Γι’ αὐτὸς ἔτρεχαν γρηγορώτερα καὶ μποροῦσαν στὸν πόλεμο νὰ κινοῦνται πιὸ ἔλευθερα.

Βρέθηκαν τότε στὸ Λαύριο πλούσια μεταλλεῖα ποὺ ἔβγαζαν ἀσῆμι. Μὲ τὰ ἄφθονα χρήματα ποὺ μάζεψαν

Εἰς. 11. Πεντηκόντορος

ἀπὸ τὰ μεταλλεῖα τοῦ Λαυρίου κατασκεύασαν στὴν ἀρχὴ 100 τριήρεις καὶ ἔπειτα ἄλλες 100.

“Ἐτσι ἡ Ἀθήνα ἀπόχτησε ἔνα γερὸ στόλο.

6. Η ἑκστρατεία τοῦ Ξέρξη στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ ἐτοιμασίες τῶν Περσῶν.

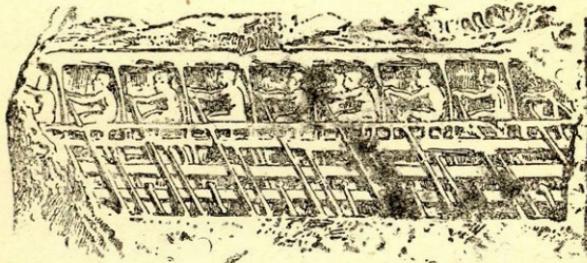
Δὲν ἡσύχασε βέβαια ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ἀφοῦ νικήθηκε στὸ Μαραθώνα. Τὸ ἐναντίο, ἀρχισε ἀμέσως μεγάλες προετοιμασίες γιὰ νέα ἑκστρατεία στὴν Ἑλλάδα. Τὴ φορὰ αὐτὴ ἀποφάσισε νὰ στείλῃ περισσότερο στρατὸ καὶ στόλο γιὰ νὰ μὴ πάθῃ ὅσα ἔπαθε στὸ Μαραθώνα. Ἀπάνω δμως στὶς ἐτοιμασίες ὁ Δαρεῖος πέθανε καὶ πῆρε τὸ θρόνο τῆς Περσίας ὁ γυνός του ὁ Σέρξης.

Σὰν νεώτερος ποὺ ἦταν ὁ Ξέρξης ἔδειξε πιὸ μεγάλη ὅρεξη ἀπὸ τὸν πατέρο του γι’ αὐτὴ τὴν ἑκστρατεία. Ἐξακολούθησε τὶς ἐτοιμασίες καὶ ἀποφάσισε νὰ γίνη ὁ Ἰδιος ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ πηγαίνοντας μόνος του στὴν ἑκστρατεία. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ περάσῃ ἀπὸ τὴν

Ασία στή Θράκη, ἀπὸ κεῖ νὰ κατέβῃ στή Μακεδονία,
κι' ἔπειτα νὰ μπῇ στή νότια Ἑλλάδα.

Γι' αὐτὸ ἔδωσε διαταγὴ νὰ ἐνώσουν στὶς δυὸ στεριές,
τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης, στὸ πιὸ στενὸ μέρος τοῦ
Ἐλλησπόντου μὲ γέφυρος ἀπὸ πλοῖα. Ἔβαλαν δηλαδὴ
πλοῖα, τὸ ἔνα κοντὰ στὸ ἄλλο ἀπὸ τὴ μιὰ στεριὰ στὴν
ἄλλη, καὶ ἔτσι ἔγινε ἔνα εἰδος γέφυρα καὶ πέρασε ὁ
στρατός. Τὸ πέρασμα αὐτὸ τοῦ περσικοῦ στρατοῦ ἀπὸ
τὸν Ἐλλήσποντο ἔγινε τὴν ἀνοιξῆ τοῦ 480.

Καθὼς λογαιάζουν, ὁ στρατὸς τῶν Περσῶν ἦταν
περισσότερος ἀπὸ ἔνα ἑκατομμύριο στρατιῶτες. Ο στό-

Εἰς. 12. Τριήρης.

λος ποὺ ἀκολουθοῦσε ἀπὸ τὴν παραλία εἶχε 1200 πολε-
μικὰ πλοῖα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ φορτηγά.

Οἱ ἑτοιμασίες τῶν Ἑλλήνων.

Οταν ἔφτασαν στὴν Ἑλλάδα οἱ εἰδήσεις αὐτὲς γιὰ
τὴν ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη, οἱ Ἑλληνες κατάλαβαν τὸ
μεγάλο κίνυνο ποὺ τοὺς ἀπειλοῦσε καὶ προσπάθησαν
νὰ ἐνωθοῦν, γιὰ ν' ἀντισταθοῦν δλοι μαζὶ ἐνωμένοι
στὸν ἔχθρο. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ ἐνωθοῦν δλοι.

Ἐνώθηκαν μόνον ή Ἀθῆνα, τὰ Μέγαρα, ή Αἴγινα,
ή Χαλκίδα, ή Ἐρέτρια, ή Σίφνος καὶ ή Κύθνος, δύο πό-
λεις ἀπὸ τὴ Βοιωτία, οἱ Πλαταιές καὶ οἱ Θεσπιές, καὶ δὴ
ή Πελοπόννησος, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Ἀργος, τὴν Ἀχαΐα κι'
ἔνα μέρος τῆς Ἀρκαδίας. Οἱ Θεσσαλοὶ ἦταν σύμμαχοι
μὲ τοὺς Πέρσες. Ὄλοι οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἦταν οὐδέτεροι.

Απ' ὅλες αὐτὲς τὶς πόλεις ποὺ ἀποφάσισαν νὰ λάβουν μέρος στὸν πόλεμο πῆγαν ἀντιπρόσωποι στὴν Κόρινθο. Συντάχτηκαν ὅλοι στὸ νὰ δο τοῦ Ποσειδώνα ποὺ ἦταν στὸν Ἰσθμό, κι' ἐκεῖ ἀποφάσισαν νὰ ξεχάσουν τὶς φιλονικίες ποὺ εἶχαν ἀναμεταξύ τους, νὰ ἔνωθοῦν ὅλοι μαζὶ καὶ ν' ἀντισταθοῦν στοὺς βαρβάρους.

Ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ δόθηκε στοὺς Σπαρτιάτες γιατὶ αὐτοὶ εἶχαν τὸ δυνατώτερο στρατό.

Στὴν θάλασσα ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀρχηγοὶ οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ εἶχαν τὸν περισσότερο στόλο. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν πλοῖα περισσότερα ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους Ἑλληνες μαζὶ. Κατάλαβαν ὅμως οἱ Ἀθηναῖοι πῶς ἀν ἔπαιρναν τὴν ἀρχηγία τοῦ στόλου, θὰ δυσαρεστοῦσαν τοὺς γείνοντες τους τοὺς Κορινθίους καὶ Αἰγινῆτες ἀπὸ ἀντιζηλία, καὶ γιὰ νὰ μὴν γίνουν παράπονα ἀναμεταξύ τους, ὑποχώρησαν κι' ἐδόθηκε καὶ τοῦ στόλου ἡ ἀρχηγία στοὺς Σπαρτιάτες.

Ἀφοῦ κανόνισαν τὰ ζητήματα αὐτὰ τῆς ἀρχηγίας, ἀποφάσισαν νὰ στείλουν στρατὸ οἱ Ἑλληνες στὶς Θερμοπύλες, γιὰ νὰ ἐμποδίση τοὺς Πέρσες τὰ κατέβουν.

Ἀποφάσισαν ἀκόμη νὰ πάῃ ὁ στόλος στὸ ἀκρωτήρι τῆς Εὐβοίας Ἀρτεμίσιο, γιὰ νὰ φυλάῃ ἀπὸ πίσω ἐκείνους ποὺ θὰ πολεμοῦσαν στὶς Θερμοπύλες.

Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἀναμεταξύ στὴ βουνοσειρὰ τοῦ Καλλιδρόμου καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου εἶναι τὸ στενὸ τῶν Θερμοπυλῶν. Στὶς δυό του ἄκρες τὸ μέρος αὐτὸ στένευε τόσο, ποὺ δὲν μποροῦσαν νὰ περάσουν δυὸ ἀμάξια μαζὶ. Στὴ μέση πλάταινε καὶ σχημάτιζε μιὰ μικρὴ πεδιάδα. Στὸ βόρειο ἄκρο του ἔκλεινε τὸ πέρασμα ἔνα τεῖχος μὲ πύλη. Τὸ στενὸ αὐτό, ποὺ ἔγινε περίφημο καὶ δοξάστηκε ἀπὸ τὴ μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ τὸν Ἰούλιο τοῦ 480, ἔπρεπε νὰ καταλάβουν οἱ Ἑλληνες γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς Πέρσες νὰ κατεβοῦν στὴ νότια Ἑλλάδα.

Σ' αὐτὸ διμος οἱ Πελοποννήσιοι δὲ φάνηκαν πολὺ πρόθυμοι. Μὲ μεγάλη δυσκολία ἔστειλαν 4.000 Πελο-

πονήσιους μὲ τὸ βασιλέα τῆς Σπάρτης Λεωνίδα. Ἀπὸ τὶς τέσσερεις αὐτὲς χιλιάδες 300 μόνον ἦταν Σπαρτιάτες. Μαζὶ μ' αὐτοὺς ἦταν ἀκόμη 2.000 Θεσπιεῖς, Λοκροί, Φωκεῖς καὶ Θηβαῖοι.

Ἄφοῦ πέρασε δὲ Ἐρέχτης μὲ τὸ στρατό του τὴ Θράκη, τὴ Μακεδονία καὶ τὴ Θεσσαλία, ἔφτασε κοντὰ στὶς Θερμοπύλες. Εἶχε τόσο πολὺ στρατὸ ποὺ δὲν φαντάστηκε πῶς οἱ Ἑλληνες θὰ είχαν τὴν τόλμη ν' ἀντισταθοῦν. Παράγγειλε λοιπὸν ἀμέσως στὸν ἀρχηγό τους Λεωνίδα, τὸ βασιλέα τῆς Σπάρτης νὰ παραδώσῃ τὰ ὅπλα τῶν στρατιωτῶν του καὶ νὰ παραδοθῇ.

«—Μολὼν λαβέ» ἀπάντησε ὁ Λεωνίδας, δηλαδὴ «ἔλα νὰ τὰ πάρῃς».

Λένε ἀκόμη πῶς κάποιος ντόπιος εἶπε στοὺς Ἑλληνες πῶς εἶναι τόσοι πολλοὶ οἱ Πέρσες, ποὺ ἄμα ἀρχίση ἡ μάχη, μὲ τὰ ἀκόντια ποὺ θὰ φίγουν θὰ σκιάξῃ ὁ ἥλιος.

Εἰκ. 13. 'Ο Λεωνίδας. —Καλύτερα, ἀπάντησε τότε δὲ Σπαρτιάτης Διηγένης, θὰ πολεμοῦμε κάτω ἀπὸ Ἰσκιο.

Τέσσερεις μέρες πέρασαν χωρὶς ν' ἀρχίση δὲ Ἐρέχτης τὴν ἐπίθεση.

Ἐπειτα ἀρχισαν οἱ μάχες. Τὸ μέρος διμως ἦταν τόσο στενό, ὥστε δὲν μποροῦσαν να μαζευτοῦν πολλοὶ Πέρσες καὶ νὰ τὸ χτυπήσουν. Προχωροῦσαν λίγοι λίγοι καὶ οἱ Ἑλληνες τοὺς ἀφάνιζαν. Τὰ ἀκόντια τῶν Ἑλλήνων ἤσαν μακρύτερα καὶ ἡ τόλμη τους καὶ ἡ ἀνδρεία τους προξενοῦσαν μεγάλη καταστροφὴ στὸν περσικὸ στρατό.

Γρήγορα κατάλαβε δὲ Ἐρέχτης πῶς δὲν ἦταν εὔκολο νὰ περάσῃ τὸ στενὸ ἐκεῖνο καὶ ἦταν κίντυνος νὰ κάση μάταια τοὺς στρατιῶτες του. Ἀρχισε τότε ν' ἀπελπίζεται καὶ δὲν ἔξερε τί νὰ κάμη, δταν φανερώθηκε ἔνας προδότης, ποὺ ἔμεινε σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες στιγματισμέ-

νος, δὲ Ἐφιάλτης. Οἱ προδότης αὐτὸς φανέρωσε στὸν Ξέρξην, πῶς μποροῦσε νὰ περάσῃ τὸ βουνὸν ἀπὸ ἕνα ἄλλο μονοπάτι καὶ νὰ βρεθῇ πίσω ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες.

Οἱ Λεωνίδας τὸ ἥξερε τὸ μονοπάτι αὐτὸν καὶ εἶχε στείλει μερικοὺς Φωκεῖς νὰ τὸ φυλάγονυν, αὐτοὶ διως μόλις εἴδαν νὰ ἔρχονται οἱ Πέρσες ἀπὸ μακρυά, ἀντὶ νὰ μείνουν νὰ πολεμήσουν καὶ νὰ εἰδοποιήσουν στὸ ἐλληνικὸ στρατόπεδο, παράτησαν τὶς θέσεις τους καὶ ἔφυγαν.

Απὸ τοὺς ἵδιους τοὺς Φωκεῖς ποὺ ἔφυγαν, ἔμαθε τότε δὲ ἀρχηγὸς τῶν Ἑλλήνων τὴν θλιβερὴν εἰδησην πῶς οἱ Πέρσες βρῆκαν ἐλεύθερο τὸ μονοπάτι καὶ κατέβαιναν ἀπὸ κεῖ. Ἦξερε πῶς δὲ στρατός του δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ σωθῇ, γιατὶ δὲ ἔχθρος ἦταν ἀμέτρητες χιλιάδες καὶ οἱ Ἑλληνες πολὺ λίγοι. Γιὰ νὰ μὴ γαθῇ λοιπὸν ἄδικα δλος αὐτὸς δὲ στρατός, διέταξε τοὺς συμμάχους των νὰ φύγουν γιατὶ θὰ χρειάζονταν ἀργότερα νὰ ὑπερασπίσουν τὴν πατρίδα τους. Αὐτὸς διως μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες του, σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους τῆς Σπάρτης, θὰ ἔμεναν ἔκει καὶ θὰ πολεμοῦσαν, ὅπου νὰ πέσουν δλοι νεκροί. Αὐτὸν καὶ ἔγινε. Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἔφυγαν ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες καὶ ἔμεινε δὲ οἱ Λεωνίδας μὲ τοὺς 300 Σπαρτιάτες.

Τὸ πρωτὶ δὲ Ξέρξης ἀρχισε τὴν ἐπίθεση. Οἱ Σπαρτιάτες βγῆκαν ἀπὸ τὸ στενὸν καὶ ἀρχισε ἡ μάχη. Ἦξεραν πῶς τοὺς περίμενε δὲ θάνατος καὶ δὲν εἶχαν πιὰ ἄλλη μανία παρὰ νὰ σκοτώσουν δισο περισσότερους ἔχθροὺς μποροῦσαν. Καὶ ἀρχισε ἀληθινὰ ἕνα φρικτὸ θανατικό. Σκότωσαν χιλιάδες Πέρσες. Οἱ βάρβαροι, ἀν καὶ ἤσαν ἀμέτρητοι ταράχτηκαν ἀπὸ τὴν ἀντρεία τῶν λίγων Σπαρτιάτων. Γι' αὐτὸν πολλοὶ ἀπὸ τὸ φόρθο τους ἔτρεξαν πρὸς τὴν θάλασσα καὶ πνίγηκαν. Νόμιζαν πῶς δὲν εἶναι ἀνθρώποι αὐτοὶ ποὺ τοὺς χτυποῦσαν παρὰ ἀγρια λιοντάρια.

Μέσα στὴν ὁριὴ τῆς μάχης διωχθεὶς πέφτει νεκρὸς δὲ Λεωνίδας. Τὰ δόρατά τους εἶχαν τσακιστῆ, μὰ οἱ Ἑλληνες γύρω ἀπὸ τὸ νεκρό τους ἀρχηγὸ πολεμοῦν μὲ λύσσα μὲ τὰ σπαθιά, μὲ τὰ ἔνλα, μὲ τὶς πέτρες, μὲ τὰ χέρια. Τέσσερεις φορὲς διώχνουν οἱ Ἑλληνες τοὺς Πέρ-

σες, ἔρχονται δύμως οἱ ἄλλοι ἀπὸ τὸ καταραμένο μονοπάτι, καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν μποροῦν πιὰ νὰ σταθοῦν κάτω στὴν ἀνοιχτή πεδιάδα καὶ μαζεύονται πάλι μέσα στὸ στενό, σ' ἓνα μικρὸ λόφο ποὺ ἥταν ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρά. Ἀγωνίζονται ἐκεῖ ὕδρες πολλὲς μὲ μαχαίρια καὶ μὲ πέτρες καὶ μὲ δ, τι ἄλλο ἔβρισκαν μπροστά τους, μὰ οἱ ἔχθροι εἶναι ἀτέλειωτοι, καὶ στὸ τέλος πέφτουν νεκροὶ ὡς τὸν τελευταῖο καὶ οἱ τριακόσιοι Σπαρτιάτες.

Μὲ μεγάλη θλίψη μὰ καὶ μὲ μεγάλη περηφάνεια ἀκούστηκε σὲ δῆλη τὴν Ἑλλάδα ἡ δοξασμένη μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Ο Λεωνίδας καὶ οἱ τριακόσιοι του ἀντρειωμένοι τιμήθηκαν σὰν ἥρωες. Ἀργότερα στὴν εἰσόδο τοῦ στενοῦ ἐκείνου στήθηκε γιὰ νὰ θυμίζῃ τὴ δόξα τῶν πολεμιστῶν ἓνα μνημεῖο ποὺ εἶχε τὴν ἐπιγραφὴν αὐτή:

» "Ἄς πη στὴ Σπάρτη τὴ γλυκειὰ ὁ κάθε διαβάτης
» πῶς εἴμαστε θαμμένοι ἐδῶ πιστοὶ στὸ θέλημά της.

Ναυμαχία στὸ Ἀρτεμίσιο.

Τὸν καιρὸ ποὺ γιννότον ἡ μάχη στὶς Θερμοπύλες, ἀπέναντι στὴ θάλασσα, στὸ ἀκρωτήριο Ἀρτεμίσιο, διαβάτης, ἔλληνικὸς στόλος ἔκαμε ναυμαχίες μὲ τὸν περσικό,

Τὰ ἔλληνικὰ πλοῖα ἦσαν 291. Ἀπὸ αὐτὰ 147 ἦταν ἀθηναϊκὰ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Θεμιστοκλῆς. Γενικὸς ἀρχηγὸς ὅλων τῶν ἔλληνικῶν πλοίων ἦταν ὁ Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης. Δυὸ μέρες βάσταξαν κι' ἐδῶ οἱ ναυμαχίες. Πολλὰ πλοῖα περσικὰ εἶχαν καταστραφῆ. Οἱ Ἕλληνες θαλασσινοὶ νικοῦσαν.

Οταν ἔμαθαν δύμως πώς ὁ περσικὸς στρατὸς πέρασε τὶς Θερμοπύλες καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ κάτω ἀναγκάστηκαν καὶ αὐτοὶ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιο καὶ νὰ πάνε ἐκεῖ ποὺ θὰ ἥταν πιὸ χρήσιμοι.

Ο Ξέρξης στὴν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ τὶς Θερμοπύλες οἱ Πέρσες δὲν ἔβρισκαν πιὰ ἐμπόδιο. Προχώρησαν στὴν Ἑλλάδα, ἐρήμωσαν τὴ Φω-

κίδα, ἔκαψαν τὶς Θεσπιές καὶ τὶς Πλαταιές καὶ ἔφτασαν στὴν Ἀττική.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ἔμαθαν πῶς ὁ Ξέρξης θὰ κάμη ἐκστρατεία στὴν Ἑλλάδα ἔστειλαν στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν καὶ ζήτησαν χρησμό. Τὸ μαντεῖο τοὺς ἀπάντησε πὼς μεγάλη καταστροφὴ τοὺς περιμένει καὶ πῶς μόνο μὲ τὰ ἔντονα τείχη θὰ μποροῦσαν νὰ σωθοῦν. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἔδωσε ἀμέσως τότε τὴν ἐξήγηση πῶς ὁ Θεὸς μὲ τὰ ἔντονα τείχη ἐννοοῦσε τὰ πλοῖα.

Τώρα ποὺ ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι πὼς ὁ Ξέρξης πέρασε τὶς Θερμοπύλες καὶ κατεβαίνει πρὸς τὴν Ἀττική, ἀκουσαν τὴ συμβουλὴ τοῦ Θεμιστοκλῆ καὶ ἀποφάσισαν ν' ἀδειάσουν τὴν Ἀθήνα καὶ νὰ καταφύγουν δὲν στὰ πλοῖα. Τοὺς γέρους, τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά τοὺς πέρασαν στὴ Σαλαμῖνα, στὴν Αἴγινα καὶ στὴν Τροιζῆνα. Ὁλοι οἱ ἄντρες, δῆσι μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν, μπῆκαν στὰ πλοῖα. Ἔτσι δὲν ἔφτασε ὁ περσικὸς στρατὸς στὴν Ἀθήνα βρῆκε ἔρημη τὴν πόλη. Μόνο στὴν Ἀκρόπολη εἶχαν μείνει μερικοὶ Ἀθηναῖοι. Αὐτοὶ ἐξηγοῦσαν τὸ χρησμὸν τοῦ μαντείου πὼς τάχα ἐννοοῦσε πραγματικὰ ἔντονα τείχη. Ἐκαμαν λοιπὸν ἀπὸ ἔντονος ἔνα τείχος γύρω στὴν Ἀκρόπολη καὶ μπῆκαν μέσα μὲ τὴν ἴδεα πὼς ἔτσι θὰ σωθοῦν.

Οἱ Πέρσες ὅμιως ἀμέσως κυρίεψαν τὴν Ἀκρόπολη καὶ σκότωσαν δῆσους δῆσους βρῆκαν ἐκεῖ μέσα. Ἔπειτα ἔγδυσαν τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς ἔκαψαν δῆσους.

Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.

Ἀπὸ τὸ Ἀρτεμίσιο δ ἔλληνικὸς στόλος πῆγε ἔπειτα ἀπὸ μεγάλη ἐπιμονὴ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἀραξε στὸ στενὸ τῆς Σαλαμίνας. Τὸ στενὸ αὐτὸ εἶναι ἀνάμεσα στὴ Σαλαμῖνα καὶ στὴν παραλία τῆς Ἀττικῆς, κοντὰ στὸ σημερινὸ ναύσταθμο.

Ο στόλος τῶν Ἑλλήνων εἶχε τώρα 378 πλοῖα. Τὰ 180 ἀπὸ τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦταν τῶν Ἀθηναίων.

Οταν ὅμιως εἶδαν ἀπὸ τὰ καράβια οἱ Ἑλληνες ναύ-

αρχοι τὶς φλόγες ποὺ ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν πυροπολημένη
Ἄθηνα, φοβήθηκαν καὶ σκέφθηκαν νὰ τραβηχτοῦν ἀπὸ
τὸ στενὸν καὶ νὰ πᾶνε μὲ τὸ στόλο τους στὸν Ἰσθμό τῆς
Κορίνθου.

Οἱ Θεμιστοκλῆς τότε ἀντιστάθηκε σ' αὐτὴ τῇ γνώμῃ.¹ Αν ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Σαλαμῖνα, εἶχε τὸ φόβο πῶς
ἢ ὅτι διαλυόταν ὁ στόλος ἢ ὅτι ἀναγκαζόταν νὰ χτυπήθῃ
μὲ τοὺς Πέρσες στὴν ἀνοιχτὴ θάλασσα, ὅπου οἱ Ἑλληνες μποροῦσαν νὰ νικηθοῦν, γιατὶ ὁ Περσικὸς στόλος
ἴταν περισσότερος.

Οἱ ἄλλοι ὅμως ναύαρχοι ἐπιμένουν νὰ φύγουν στὸν
Ἰσθμό. Σὲ μιὰ φιλονικία μάλιστα γι' αὐτὸν τὸ ζήτημα
ὅτι Σπαρτιάτης ναύαρχος Εὑρυβιάδης, σήκωσε τὸ φαρδί²
του γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸ Θεμιστοκλῆ. Μὰ ὁ Θεμιστοκλῆς
ἔδειξε τόση φιλοπατρία καὶ ἐπιμονή, ποὺ εἶπε στὸν Εὐρυβιάδη :

— «Χτύπα με, μὰ ἄκουσέ με».

Μὲ ὅλη τὴν ἐπιμονή του ὅμως δὲν κατώρθωσε ὁ
Θεμιστοκλῆς νὰ πείσῃ τοὺς ἄλλους. Ἀναγκάστηκε λοιπὸν
νὰ τοὺς φοβερίσῃ πῶς, ἀν φύγουν ἐκεῖνοι γιὰ τὸν
Ἰσθμό, ὅταν πάρη καὶ αὐτὸς τὰ πλοῖα τῶν Ἀθηναίων
καὶ ὅταν φύγῃ γιὰ τὴν Ἰταλία, μὲ τὸ σκοπὸν νὰ ἀφήσουν
γιὰ πάντα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ ζήσουν
ἐκεῖ. Μὰ οὕτε μὲ αὐτὴ τὴν ἀπειλὴ δὲν ἄλλαξε τὴν
γνώμην τους.

Τότε σκέφτηκε νὰ καταφύγῃ σ' ἓνα τέχνασμα. Ἄμα
νύχτωσε, ἔστειλε κρυφὰ τὸν παιδαγωγὸ τῶν παιδιῶν του
τὸ Σίκιννο στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ μήνυσε σὰ φίλος τάχα
πῶς οἱ Ἑλληνες λογαριάζουν νὰ φύγουν κρυφὰ τὴν νύκτα
γιὰ νὰ σωθοῦν, καὶ πῶς ἀν θέλῃ νὰ τοὺς καταστρέψῃ,
νὰ τοὺς χτυπήσῃ ἔτσι ποὺ εἶναι μαζεμένοι δλοι μαζί.

ΟΞέρξης γελάστηκε καὶ πίστεψε στὸ μήνυμα. Ἐδώσε
διαταγὴ ἀμέσως νὰ πάγι ὁ στόλος του ἀπὸ τὸ Φάληρο νὰ περικυλώσῃ τὰ ἐλληνικὰ καράβια στὸ στενό.

Τὸ πρῶτον οἱ Ἑλληνες εἶδαν τὸν περσικὸ στόλο παρατεταγμένο μπροστά τους. Τότε πιὰ δὲν μποροῦσαν νὰ
κάμουν σκέψη γιὰ νὰ φύγουν καὶ παρατάχτηκαν καὶ

αύτοὶ γιὰ ναυμαχία. Σ' ἔνα λόφο τοῦ Αἰγάλεω ἀπέναντι στὸ στενό, ὁ Πέρσης βασιλέας καθόταν σὲ θρόνο μὲ πόδια ἀσημένια γιὰ νὰ παρακολουθῇ τὴν μάχην. Μόλις ἔγινε ἡ ναυμαχία. Τὴν ἀρχὴν ἔκαμε μιὰ τριήρης ἀθηναϊκὴ ποὺ χτύπησε μιὰ ἀπὸ τὴν Φοινίκην. Ἐπειταὶ ή ναυμαχία ἔγινε γενικῆ.

Τὰ περσικά πλοῖα ἦσαν πολλὰ καὶ ὁ τόπος πολὺ στενὸς γι' αὐτά. Δὲν μποροῦσαν νὰ κινηθοῦν ἐλεύθερα οὕτε νὰ προχωρήσουν στὴν γραμμὴ τῆς μάχης δλα μαζί. Πολεμοῦσαν λίγα καὶ τὰ ἄλλα ἔμεναν ἀργά, γιατὶ δὲν εἶχαν τόπο νὰ περάσουν ἐμπρός.

Πρῶτοι ἀπὸ τοὺς Πέρσες οἱ Φοίνικες ἀρχισαν νὰ ταράσσωνται. Οἱ Ἀθηναῖοι ποὺ ἦταν ἀπέναντι τους, τοὺς χτυποῦσαν μὲ ὅρμη καὶ δὲν ἀργησαν τὰ φοινικικὰ πλοῖα ἔπειτα ἀπὸ ζημίες μεγάλες νὰ ὑποχωρήσουν. Μόλις ὑποχώρησαν αὐτά, δλος ὁ περσικὸς στόλος κλονίστηκε. Τὰ Ἑλληνικὰ καράβια ὠδημοῦσαν μ' ἐνθουσιασμὸν ἀπάνω στὰ βαρβαρικὰ καὶ τὰ χτυποῦσαν ἀλύπητα.

"Ολος ὁ Περσικὸς στόλος τότε ἀρχισε νὰ φεύγῃ μὲ τρόμο καὶ μὲ ταραχή. Μέσα στὴ βίᾳ τους χτυπόνταν ἀναμεταξύ τους τὰ περσικὰ καράβια καὶ βούλιαζαν τὸ ἔνα τὸ ἄλλο. Οἱ Ἑλληνες τὰ κυνηγοῦσαν καὶ τὰ ἀποτελείωναν. "Οσα περσικὰ πλοῖα πρόσφατασαν, ἔφυγαν γιὰ τὸ Φάληρο.

Οἱ Ἑλληνες εἶχαν κερδίσει μιὰ μεγάλη νίκη.

Τὴν ἄλλη νύχτα ὁ περσικὸς στόλος ποὺ εἶχε ἀπομείνει ἔφυγε ἀπὸ τὸ Φάληρο. Οἱ Ἑλληνες τὸν κυνήγησαν ἔως τὴν Ἀντρο. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἥθελε νὰ προχωρήσουν ἀκόμη ὡς τὸν Ἑλλήσποντο καὶ νὰ σπάσουν τὶς γέφυρες ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ξέρξης γιὰ νὰ περάσῃ τὸ στρατὸ τουν. Μὰ οἱ ἄλλοι ναύαρχοι ἀρνήθηκαν. Δὲν ἥθελαν νὰ πᾶνε τόσο μακριά, ἀφοῦ ὁ περσικὸς στρατὸς ἦταν ἀκόμη μέσα στὴν Ἐλλάδα. Τότε ὁ Θεμιστοκλῆς ἔαναστειλε τὸ Σίκιννο στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ παράγγειλε νὰ φύγῃ ὅσο μποροῦσε γρηγορώτερα, γιατὶ οἱ Ἑλληνες σχεδιάζουν νὰ κόψουν τὶς γέφυρες τοῦ Ἑλλήσποντου.

Καὶ χωρὶς αὐτὸ δῆμος ὁ Ξέρξης πιὰ ἔπειτα ἀπὸ τὴν

συμφορὰ ποὺ ἔπαθε δὲν εἶχε ὅρεξη νὰ μείνη περισσότερο στὴν Έλλάδα.

Ξεσηκώνει λοιπὸν τὸ στρατό του καὶ ἀρχίζει νὰ γυρίζῃ πίσω. Σὰν ἔφτασαν στὴ Θεσσαλία, ἀφῆσε ἐκεῖ τὸ Μαρδόνιο μὲ 300 χιλιάδες στρατιῶτες καὶ μὲ τοὺς ἄλλους δὲ Ξέρξης προχώρησε στὴ Μακεδονία. Στὸ δρόμο διώρως οἱ ἀρρώστιες καὶ ἡ πεῖνα θέρισαν πλῆθος ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες του. Ἐπὶ τέλους ἔφτασε σὲ κακὴ κατάσταση στὸν Ἑλλήσποντο. Αἱ γέφυρες διώρως ἦταν καταστρεμμένες ἀπὸ τρικυμία καὶ αὐτὸς δὲ ἕδιος πέρασε τὸν Ἑλλήσποντο μὲ μιὰ βαροκύλλα.

Μὲ τὴν ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας δεύτερη φορὰ οἱ Ἀθηναῖοι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Θεμιστοκλῆς δοξάστηκε πολὺ ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνες, γιατὶ ὅλοι ἀναγνώρισαν πώς αὐτὸς ἦταν ἡ αἰτία τῆς μεγάλης νίκης τους.

Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν.

Οι Ἑλληνες νίκησαν, ὁ Ξέρξης ἔφυγε, μὰ ὁ κίνδυνος δὲν εἶχε περάσει ἀκόμη. Στὴ Θεσσαλίᾳ καθὼς εἴπαμε, ἔμεινε ὁ Μαρδόνιος καὶ ἔχειμώνιασε μὲ 300 χιλιάδες στρατιῶτες, τοὺς καλύτερους πολεμιστὲς τοῦ περικοῦ στρατοῦ. Ἐνωμένοι μὲ αὐτὸνς καὶ σύμμαχοι ἦταν 50 χιλιάδες ἀκόμη Θεσσαλοὶ καὶ Βοιωτοί.

Ολο τὸ χειμῶνα ὁ Μαρδόνιος ἀπὸ τὴ Θεσσαλίᾳ προσπάθησε νὰ κάμη φίλους τοὺς Ἀθηναίους. Τοὺς μῆνες πώς ἀν ἥθελαν νὰ συμμαχήσουν μαζί του, θὰ ξανάγκτισε τὴ πόλη τους καὶ τοὺς ναούς της καὶ θὰ ἔδινε στοὺς Ἀθηναίους τὴν ἡγεμονία δὲν τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Οἱ Ἀθηναῖοι ὅμως δὲ δέχτηκαν τὶς προτάσεις τοῦ βαρβάρου καὶ δὲ Μαρδόνιος ἂμα ἔφτασε ἡ ἀνοιξη τοῦ 479, ἔεκίνησε μὲ τὸ στρατό του γιὰ τὴν Ἀττική. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν πάλι ν ἀδειάσουν τὴν πόλη τους καὶ νὰ φύγουν.

“Οταν ἔφτασε στὴν Ἀθῆνα ὁ Μαρδόνιος, προσπάθησε ἀκόμη νὰ πάρῃ τοὺς Ἀθηναίους μὲ τὸ μέρος του καὶ τοὺς ἔστειλε νέες προτάσεις. Μὰ ἐκεῖνοι περισσότερο

ξαγοιώθηκαν. Ἔνα βουλευτή τους μάλιστα, τὸ Λυκίδη, ποὺ τοὺς εἶπε νὰ δεχτοῦν τὶς προτάσεις τοῦ Μαρδονίου, τὸν ἐσκότωσαν μὲ τὶς πέτρες καὶ αὐτὸν καὶ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιά του.

Ἄφοῦ ἔμαθε τὴν ἀρνησή τους δὲ Μαρδόνιος ἔβαλε φωτιὰ στὴν Ἀθήνα γιὰ δεύτερη φορά, καὶ ἔπειτα πῆρε τὸ στρατό του καὶ πῆγε στὴ Βοιωτία, γιατὶ ἐκεὶ θὰ μποροῦσε εύκολώτατα νὰ κινιέται τὸ ἵππικό του. Κοντὰ στὸν Ἀσωπὸ ποταμό, στὴν πεδιάδα τῶν Πλαταιῶν, ἔκαμε τὸ στρατόπεδό του μὲ ξύλινα ὁχυρώματα τριγύρω.

Αμα τὸ ἔμαθαν οἱ Ἑλληνες ἔτρεξαν γρήγορα καὶ αὐτοὶ στὴ Βοιωτία καὶ παρατάχτηκαν στὶς πλαγιές τοῦ Κιθαιρῶνα ἄντικρου στοὺς Πέρσες.

Οἱ ἑλληνικὸς στρατὸς εἶχε 38 χιλιάδες δπλῖτες καὶ 70 χιλιάδες ψυλοὺς (στρατιῶτες ἐλαφρὸς ὀπλισμένους) καὶ ἀρχιστράτηγο τὸ Σπαρτιάτη Παυσανία, ποὺ ἦταν ἐπίτροπος τοῦ ἀνήλικου παιδιοῦ ποὺ ἀφῆσε δὲ Λεωνίδας.

Οἱ Μαρδόνιος τοὺς πρόσβαλε μὲ τὸ ἵππικό του, μὰ ἡ ἐπίθεση αὐτὴ δὲν πέτυχε. Οἱ Ἑλληνες μάλιστα ἀπ’ αὐτὸ πῆραν θάρρος καὶ κατέβηκαν στὴν πεδιάδα κοντὰ στὴ βρύση Γαργαφία.

Γιὰ δέκα ἡμέρες ἔπειτα ἔμειναν ἀργοὶ καὶ οἱ δύο στρατοὶ γιατὶ ἔκαναν θυσίες στοὺς θεούς, καὶ οἱ θυσίες τοὺς ἐμπόδιζαν καὶ τοὺς δυὸν ν' ἀρχίσουν πρῶτοι τὴν ἐπίθεση.

Στὸ ἀναμεταξὺ δῆμος αὐτὸ δὲ Περσικὸς στρατὸς σκέπασε μὲ χώματα τὴ Γαργαφία κι’ ἔκοψε τὸ νερὸ ποὺ ἔπαιρναν οἱ Ἑλληνες. Αὐτὸ ἀνάγκασε τοὺς Ἑλληνες ν' ἀλλάξουν θέση. Ἐφυγαν ἀπὸ κεῖ γιὰ νὰ πᾶν κοντὰ στὶς Πλαταιές. Ή μετακόνηση δῆμος αὐτὴ ἔφερε μεγάλη ἀταξία στὸ στρατὸ καὶ τὸν ἐχώριον σὲ τρία μέρη.

Αμα ἔμερον σε, εἶδε δὲ Μαρδόνιος πῶς εἶχαν φύγει οἱ Ἑλληνες καὶ νόμισε πῶς φοβήθηκαν. Περνᾶ λοιπὸν τὸν ποταμὸ καὶ δρμᾶ ἐναντίον στοὺς Σπαρτιάτες ποὺ εἶχαν μείνει πιὸ πίσω ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Γίνεται φοβερὴ μάχη. Οἱ Παυσανίας ζητᾶ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους. Μὰ καὶ αὐτοὶ εἶχαν ἀρχίσει τὴ μάχη μὲ τοὺς

Θηβαίους καὶ τοὺς Θεσσαλοὺς ποὺ τὸν ἔφτασαν στὸ μεταξύ, καὶ δὲν μποροῦσαν νὰ στείλουν βοήθεια στὸν Παυσανία. Οἱ Σπαρτιάτες ἀναγκάστηκαν νὰ πολεμήσουν μόνοι μὲ τοὺς Πέρσες. Ἡ μάχη ἐξακολουθοῦσε πεισματικά, γιατὶ καὶ οἱ βάρβαροι πολεμοῦσαν γενναῖα. Στὸ τέλος ὅμως πέφτει νεκρὸς ὁ Μαρδόνιος.

Οἱ Πέρσες ἄμα εἶδαν πῶς σκοτώθηκε ὁ ἀρχηγός τους, τὰ ἔχασαν καὶ ἀρχισαν νὰ φεύγουν πρὸς τὸ ωχυρωμένο στρατόπεδο τους. Οἱ Σπαρτιάτες τὸν ἀκολούθοῦν στὴ φυγή τους καὶ τοὺς σκοτώνουν ἀλύπητα.

Τὴν ἕδια ὡρα οἱ Ἀθηναῖοι μὲ στρατηγὸ τὸν Ἀριστείδη νικοῦσαν τοὺς Βοιωτοὺς καὶ τὸν Θεσσαλὸν ποὺ εἶχαν ἀπέναντί τους. Ἐπειτα ἀπὸ τὴν νίκη τους τρέχουν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι στὸ περσικὸ στρατόπεδο ποὺ τὸ πολιορκοῦσαν οἱ Σπαρτιάτες. Ἐνώνονται καὶ ὅλοι μαζὶ κάνουν μιὰ ἔφοδο καὶ κυριεύουν τὸ στρατόπεδο. Οἱ Πέρσες τὴν φορὰ αὐτὴν ἥταν καταστρεμμένοι τελειωτικά.

Ἄπὸ τὶς 300 χιλιάδες μόνο 3.000 σώματαν καὶ ἔνα σῶμα ἀπὸ 40.000 ποὺ ἥταν μακρὰ καὶ δὲν πολέμησαν. Αὐτοὶ μὲ πολλὲς δυσκολίες ἔφυγαν. Ἄπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ λίγοι χάμηκαν στὴ μάχη τῶν Πλαταιῶν: 91 Σπαρτιάτες, 16 Τεγεάτες καὶ 52 Ἀθηναῖοι. Οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ποὺ ἥταν στὸ κέντρο δὲν πρόφτασαν νὰ πολεμήσουν.

Στὸ μέρος ποὺ ἔγινε ἡ μάχη καὶ στὸ περσικὸ στρατόπεδο βρῆκαν ἔπειτα οἱ Ἑλληνες ἀμέτοχτα λάφυρα. Τὰ τρία δέκατα ἀπὸ αὐτὰ τὴν ἀφιέρωσαν στὸν θεούς. Στὸ Δία τῆς Ὄλυμπίας καὶ στὸν Πασειδῶνα τοῦ Ἰσθμοῦ ἔκαμαν δύο τεράστια ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸ καὶ στὸν Ἀπόλλωνα τῶν Δελφῶν ἔνα τρίποδα χρυσὸ μὲ βάση χαλκίνη. Ἀπάνω σὲ αὐτὴν τὴν βάση χάραξαν τὰ ὄνόματα τῶν 38 ἑλληνικῶν πόλεων ποὺ ἔστειλαν τοὺς στρατιῶτες τους σ' αὐτὴν τὴν μάχη. Ἡ βάση αὐτὴ ποὺ τὴν σχηματίζουν τρία φίδια τυλιγμένα, εἶναι ἀκόμη στὴν Πόλη, δύπου τὴν εἶχε μεταφέρει ὁ μεγάλος Κωσταντῖνος.

Μὲ τὴν νίκη τῶν Πλαταιῶν τελειώνει ἡ δεύτερη ἐπιδρομὴ ποὺ ἔκαμαν οἱ βάρβαροι τῆς Ἀσίας στὴν Ἑλλάδα.

6. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης.

Τὸν ἵδιο καιρὸν ποὺ νικοῦσαν οἱ Ἑλληνες στὶς Πλαταιές, ὁ στόλος δ ἐλληνικὸς νικοῦσε καὶ αὐτὸς τοὺς Πέρσες στὴ Μυκάλη, ἀκοωτήριο τῆς Ἀσίας ἀντικρου τῆς Σάμου. Ἀρχηγοί του ἦταν δ ἡ Σπαρτιάτης. Λεωτυχίδης καὶ δ Ἀθηναῖος Ξάνθιππος.

Στὴ Μυκάλη εἶχαν μαζευτῇ 300 περσικὲς τριήρεις καὶ 6 χιλιάδες περσικὸς στρατός. Τὰ πλοῖα εἶχαν τραβήξει στὴ στεριά καὶ ἡ μάχη ἔγινε ἔξω στὴν παραλία.

Οἱ Ἑλληνες βγῆκαν ἀπὸ τὰ καράβια τους, πολέμησαν μὲ τέχνη καὶ ἀντρεία, νίκησαν γρήγορα τοὺς Πέρσες κι ἔκαψαν τὰ καράβια τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΑΙΩΝ

1. Τειχίζονται ἡ Ἀδήνα καὶ ὁ Πειραιάς

“Οταν γύρισαν στὴν πόλη τους οἱ Ἀθηναῖοι, ἔπειτα ἀπὸ τὴ μάχῃ τῶν Πλαταιῶν, βρῆκαν μόνο ἐρείπια. Ἡ Ἀδήνα μὲ τοὺς μεγάλους ναούς, τὴν ἀγορά, τὰ γυμναστήριά της ἦταν ἀγνώριστη ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ τὴν καταστροφή.

Ο Θεμιστοκλῆς πρόνεινε τότε, ποὺν ξαναγτίσουν τὰ σπίτια τους, ν' ἀσφαλίσουν τὴν πόλη μ' ἔνα τεῖχος, γιὰ νὰ μὴ κιντυνεύῃ πιὰ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Οἱ Ἀθηναῖοι τὸν ἀκούσαν καὶ μάζεψαν, δ, τι ὑλικὸ μποροῦσαν, κολωνὲς σπασμένες, μάρμαρα ἀπὸ τὰ μνημεῖα, κι ἀυτὲς ἀκόμη τὶς πλάκες ποὺ εἶχαν στοὺς τάφους τῶν ἀγαπημένων τους, κι ἔκαναν γύρῳ στὸν πόλη τὸ τεῖχος.

Τὸν ἵδιο καιρὸν περιτείχισαν καὶ τὸν Ηειραιᾶ. Τὸ τεῖχος αὐτό, τὸ εἶχαν ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 482 καὶ τὸ τέλειωσαν τώρα. Ἀργότερα, στὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα, ἔνωσαν τὴν Ἀδήνα μὲ τὸ Φάληρο καὶ μὲ τὸν Πειραιᾶ, μὲ δυὸ μεγάλα τείχη ποὺ τὰ ἔλεγαν «μακρὰ τείχη».

“Οταν ἀργότερα κυβέρνησε ὁ Περικλῆς τὴν πόλην, ἀνάμεσα στὰ δυὸ μεγάλα τείχη ἔκαμαν οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τρίτο. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο, ἵνα τύχαινε νὰ πολιορκηθῇ ἡ Ἀθήνα ἀπὸ ἐχθρούς, εἰχαν καὶ τὴ συγκοινωνία μὲ τὴ θάλασσα εὔκολη καὶ χῶρο μεγάλο γιὰ νὰ μποροῦν νὰ μένουν δλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

2. Παυσανίας καὶ Θεμιστοκλῆς.

Προδοσία καὶ θάνατος τοῦ Παυσανία.

Οἱ νίκες τῶν Ἑλλήνων στὶς Πλαταιὲς καὶ στὴ Μυκάλη ἔδωσαν θάρρος καὶ στοὺς Ἑλληνες ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἀσία. Σηκώθηκαν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ κι' ἐνώθηκαν μὲ τοὺς ἐδῶ Ἑλληνες.

Ἐνα χρόνο ἔπειτα ἀπὸ τὴ νίκη τῆς Μυκάλης ὁ Παυσανίας μὲ τὸν ἑλληνικὸ στόλο πῆγε στὸ Βυζάντιο (ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερα ἡ Κωσταντινούπολη).

Στὸ Βυζάντιο ἦταν ἀκόμη Πέρσες. Ὁ Παυσανίας τοὺς νίκησε καὶ πῆρε τὴν Πόλιν. Μαζὶ μὲ τοὺς βαρβάρους ποὺ ἔπιασε αἰχμαλώτους ἔκει, ἦταν καὶ πολλοὶ Πέρσες εὐγενεῖς καὶ συγγενεῖς τοῦ βασιλέα τῶν Πέρσων.

Ο Παυσανίας συνηθισμένος ἀπὸ τὴ λιτότητα τῆς Σπάρτης, σὰν εἶδε τὰ πλούτη καὶ τὴ μεγαλοπρέπεια τῶν Ἀσιατῶν αὐτῶν ἀρχόντων θαμπώθηκε. Κι' ἔπειδὴ ἔπειτα ἀπὸ τὴ νίκη τῶν Πλαταιῶν είχε μεγάλη ἰδέα γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἔκαμε μιὰ σκέψη ποὺ δὲν ταίριαζε σὲ Ἑλληνα. Σκέφθηκε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Πέρσες γιὰ νὰ γίνη αὐτὸς ἀρχοντας καὶ τύραννος σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Ἐστειλε λοιπὸν μῆνυμα στὸν Ξέρξη καὶ τοῦ πρότεινε νὰ τοῦ ὑποτάξῃ αὐτὸς ὅλη τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ τὴν ἐνώσῃ μὲ τὸ βασίλειό του, καὶ γιὰ ἀμοιβὴ νὰ πάρῃ γυναίκα του τὴν κόρη τοῦ Ξέρξη καὶ νὰ διορισθῇ ἀπὸ τὸν Πέρση βασιλέα τύραννος τῆς Ἑλλάδας.

Περιμένοντας δικιας τὴν ἀπάντηση τοῦ Ξέρξη ὁ Παυσανίας ἄρχισε νὰ ντύνεται καὶ νὰ ξῆ σὰν τοὺς Πέρσες μεγιστάνες, νὰ ἔχῃ σωματοφύλακες Πέρσες καὶ Αἰ-

γύπτιους καὶ νὰ μεταχειρίζεται τοὺς Ἔλληνες μὲ ἄγριο τρόπο καὶ μὲ πολλὴ περηφάνεια.

Οὐαὶ αὐτὰ δυσαρέστησαν τοὺς συμμάχους μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Μόλις λοιπὸν τὰ ἔμαθαν αὐτὰ οἱ ἔφοροι στὴ Σπάρτη, ἔστειλαν διαταγὴ στὸν Παυσανία νὰ γυρίσῃ στὴν πατρίδα του. Ἀλλὰ καὶ ἔπειτα ἀπ’ αὐτὸ οἱ Ἔλληνες τῶν νησιῶν καὶ τῆς Ἀσίας ἀνακήρυξαν ἀρχηγὸ δλου τοῦ ἐλληνικοῦ στόλου τὸ στρατηγὸ τῶν Ἀθηνῶν Ἀριστείδη. Οἱ Σπαρτιάτες τότε καὶ δλοι οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι πῆραν τὰ πλοῖα τους καὶ γύρισαν στὴν πατρίδα τους.

Καὶ ἀφοῦ γύρισε ὅμως στὴ Σπάρτη ὁ Παυσανίας ἔξακολουθοῦσε νὰ ἔχῃ κρυφὲς συνεννοήσεις μὲ τοὺς Πέρσες. Καὶ δὲν ἔφτανε αὐτό. Προσπάθησε νὰ σηκώσῃ σὲ ἐπανάσταση τοὺς Εἴλωτες, γιὰ νὰ καταργήσῃ τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης, νὰ πάρῃ τὴν ἀρχὴ στὰ χέρια του καὶ νὰ γίνη τύρανος.

Τὰ σχέδιά του ὅμως φανερώθηκαν καὶ οἱ ἔφοροι τὸν κατηγόρησαν γιὰ προδοσία. Γιὰ νὰ σωθῇ πῆγε καὶ κρύψτηκε μέσα σ’ ἔνα ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς. Ἐκεῖ δὲ μποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν πειράξῃ γιατὶ τὸ μέρος ἦταν ἵερο. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως ἔβγαλαν τὴν στέγη τοῦ ναοῦ καὶ ἔχτισαν τὴν πόρτα του, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν φυλακισμένο μέσα νὰ πεθάνῃ ἀπὸ τὴν πεῖνα. Τὴν πρώτη πέτρα, ποὺ ἔχτισαν στὴν εἰσόδο τοῦ ναοῦ, τὴν ἔβαλε ἡ μητέρα του Θεανώ. Γιὰ νὰ δειχτῇ πώς ἔνα προδότη τῆς πατρίδας του τὸν τιμωρεῖ καὶ ἡ ἴδια ἡ μάννα του. Κι’ ἔτσι κλεισμένος μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς πλήρωσε δ Παυσανίας τὴν προδοσία του μὲ τὴ ζωὴ του.

Ἡ ἔξιορία καὶ ὁ θάνατος τοῦ Θεμιστοκλῆ. Μαζὶ μὲ τὸν Παυσανία οἱ Σπαρτιάτες κατηγόρησαν ως συνένοχό του καὶ τὸ Θεμιστοκλῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι μπροστὰ σὲ τέτοια κατιγούρια ἀναγκάστηκαν νὰ τὸν προσκαλέσουν ν’ ἀπολογηθῇ.

Ο Θεμιστοκλῆς φοβήθηκε μὴν παρασυρθῆ ὁ λαὸς ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς του καὶ τὸν καταδικάσῃ καὶ ἔψυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Γιὰ νὰ βρῇ σωτηρία πῆγε στὴν Περ-

σία, ποὺ ἦταν τότε βασιλέας ὁ Ἀρταξέρξης καὶ τοῦ ζήτησε φιλοξενία. Ὁ Ἀρταξέρξης τὸν δέχτηκε μὲ μεγάλη προθυμία καὶ τοῦ προσέφερε τρεῖς πόλεις γιὰ νὰ ζῇ ἀπὸ τὰ εἰσοδήματά τους.

Απὸ τὸ νοῦ τοῦ Ἀρταξέρξη πέρασε τότε πὼς μπροστεῖσε μὲ τὴ βιόηθεια τοῦ Θεμιστοκλῆ νὰ ὑποδουλώσῃ τὴν Ἑλλάδα. Καὶ μπορεῖ ὁ Θεμιστοκλῆς ἀπὸ ἀνάγκη νὰ τὸ ὑποσχέθηκε. Δὲ φάνηκε ὅμως ἀπὸ τὰ ἔργα του πὼς τὸ εἶχε ἀληθινὰ στὸ νοῦ του. Τὸ ἔτος 460 πέθανε χωρὶς νὰ κάμη τίποτε κακὸ γιὰ τὴν πατρίδα του. Λένε μάλιστά πὼς σκοτώθηκε μόνος του γιὰ νὰ μὴν ἀναγκασθῇ νὰ κάμη ἐκεῖνο ποὺ ὑποσχέθηκε στὸν Ἀρταξέρξη.

Αργότερα οἱ συγγενεῖς του ἔφεραν τὰ κόκκαλά του καὶ τὰ ἔθαψαν στὴν Ἀττική.

3. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηνῶν.

Οἱ Σπαρτιάτες καὶ οἱ ἄλλοι Πελοποννήσιοι ἔφυγαν ἀπὸ τὸ Βυζάντιο ἐξ αἰτίας, καθὼς εἴπαμε, τοῦ Παυσανία.

Ο πόλεμος ὅμως δὲν εἶχε τελειώσει. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρῆς Ασίας καὶ οἱ νησιῶτες τὸν ἔξακολουθοῦσαν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἀθηναῖο Ἀριστείδη.

Οσοι ἔμειναν τότε ἐνωμένοι στὸν πόλεμο, ἀποφάσισαν (478) νὰ κάμουν ἀναμεταξύ τους συμμαχία καὶ διάλεξαν τὸν Ἀριστείδη, σὰ δίκαιος ποὺ ἦταν, νὰ δοίσῃ αὐτὸς καὶ νὰ κανονίσῃ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ γινόταν αὐτὴ ἡ συμμαχία.

Ο Ἀριστείδης δὲ δυσκολεύτηκε σ' αὐτὸ τὸ ἔργο. Ωρισε πόσα χρήματα, πόσους στρατιῶτες καὶ πόσα πλοῖα ἔπρεπε νὰ δίνῃ κάθε πόλη, καὶ τὰ κανόνισε τόσο δίκαια ποὺ δὲν παραπονεύθηκε κανένας.

Ο φόρος ποὺ θὰ πλήρωναν κάθε χρόνο οἱ σύμμαχοι ἦταν στὴν ἀρχὴ 460 τάλαντα. Καὶ τὸ ταμεῖο τῆς συμμαχίας ἦταν στὸ ναὸ τοῦ Ἀπόλλωνα στὴ Δῆλο, ἐνα μικρὸ νησὶ στὸ Αἰγαῖο Πέλαγος.

Οταν ἱσχύασε ὅμως ὁ κόσμος ὁ ἐλληνικὸς ἀπὸ τοὺς Πέρσες καὶ πέρασε ὁ κίντυνος, οἱ περισσότερες πόλεις

ἀπὸ τοὺς συμμάχους δὲν εἶχαν πιὰ ὅρεξη νὰ κάνουν μεγάλες ἐκστρατεῖες καὶ ν' ἀκολουθοῦν τοὺς Ἀθηναίους στοὺς πολέμους. Δέχτηκαν τότε μὲ μεγάλη προθυμία ἀντὶ ἀνθρώπους καὶ καράβια νὰ δίνουν στὴ συμμαχία μόνο χρήματα.

Ἐτσι ὅλες οἱ πόλεις τῶν συμμάχων πλήρωναν χρήματα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ νησιά, τὴν Λέσβο, τὴν Χίο καὶ τὴν Σάμο. Ἐπαψαν δηλαδὴ νὰ εἶναι σύμμαχοι καὶ γίνηκαν ὑπῆκοοι. Ἀργότερα μάλιστα οἱ Ἀθηναῖοι πῆραν τὸ ταμεῖο τῆς συμμαχίας ἀπὸ τὴν Δῆλο καὶ τὸ μετάφεραν στὴν Ἀθήνα καὶ τὸ φύλαξαν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη μέσα στὸ ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς.

5. Πόλεμοι τοῦ Κίμωνα ἐναντίον τῶν Περσῶν.

Ἡ νίκη τοῦ Κίμωνα στὸν Εὔρυμέδοντα. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν Αριστείδη ἔγινε ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τῶν συμμάχων ὁ Κίμωνας, ὁ γυιὸς τοῦ Μιλτιάδη.

Τὸ ἔτος 465 ὁ Κίμωνας μὲ 200 τριήρεις πῆγε στὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ασίας γιὰ νὰ ἐλευτερώσῃ ἀπὸ τοὺς Πέρσες τὶς ἐλληνικὲς πόλεις ποὺ ἦταν ἔκει.

Οἱ περσικὸς στόλος περίμενε στὴν ἔξοδο τοῦ Εὔρυμέδοντα. Ἐκεῖ γίνεται μεγάλη ναυμαχία καὶ καταστρέφεται ὁ στόλος τῶν Περσῶν. Ἐπειτα ὁ Κίμωνας βγάζει τὸ στρατό του στὴ στεριά καὶ κάνει μεγάλη μάχη μὲ τὸν περσικὸ στρατό, ποὺ ἦταν ἔκει καὶ τικᾶ καὶ αὐτόν. Μὲ αὐτὴ τὴ νίκη στερεώθηκε πιὰ ἡ ἔξουσία τῶν Ἀθηναίων στὴ θάλασσα καὶ ἐλευτερώθηκαν ἀπὸ τοὺς Πέρσες οἱ Ἑλληνες ποὺ κατοικοῦσαν στὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ασίας.

Τοῖτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος καὶ ἔξορια τοῦ Κίμωνα. Ἡ νίκη αὐτὴ ἔδωσε καὶ στὸν Κίμωνα μεγάλη δύναμη. Ὁταν γύρισε στὴν Ἀθήνα, ὅλοι τοῦ ἔδειχναν τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἐχτίμησή τους.

Μὰ οἱ δόξες τῶν ἀνθρώπων δὲν κρατοῦν πάντοτε πολὺν καιρό. Ἡρόδεα ποὺ δοξασμένος στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων ἔφευγε ἐξόιστος ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Καὶ ή ἀτυχία αὐτὴ τὸν βρῆκε ἀπὸ ἄλλον πόλεμο.

Τὸ 464 ἔγινε στὴ Λακωνικὴ σεισμὸς μεγάλος. Καμιαὶ εἰκοσαριὰ χιλιάδες ἀνθρώποι κάθηκαν κι' ἐκτὸς ἀπὸ λίγα, δλα τὰ σπίτια τῆς Σπάρτης γκρεμίστηκαν. Οἱ Μεσ-

σήνιοι ὅμα εἶδαν τὴν καταστροφὴν ποὺ ἔφερε στὴ Σπάρτη ὁ σεισμός, σήκωσαν κεφάλι καὶ ζήτησαν νὰ ἀποχήσουν τὴν ἐλευθερία νους. Μαζεύονται λοιπὸν στὸ βουνὸ τῆς Ἰθώμης καὶ κτίζουν ἔκει ἔνα φρούριο. Ἔτσι ἀρχισε ὁ τρίτος Μεσσηνιακὸς πόλεμος.

Οἱ Σπαρτιάτες μὲ δῆλη τὴ συμφορὰ ποὺ εἶχαν πάθει, μαζεύτηκαν καὶ πολιόρκησαν τοὺς ἐπαναστάτες. Μὰ περούσε διαιρόδες καὶ δὲν μποροῦ-

σαν νὰ πάρουν τὸ φρούριο. Τότε ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι δὲν εἶχαν πολλὴ δρεξῆ νὰ βοηθήσουν τοὺς Σπαρτιάτες. Οἱ Κίμωνας ὅμως μὲ τὴν ἐπιμονή του τοὺς κατάφερε νὰ στείλουν στρατὸ στὴ Σπάρτη καὶ νὰ διορίσουν ἀρχηγὸ τοῦ στρατοῦ αὐτὸν τὸν ἕδιο.

Μὲ δῆλη ὅμως τὴν βοήθεια τῶν Ἀθηναίων ἡ Ἰθώμη κρατοῦσε καλὰ καὶ οἱ δυὸ σύμμαχοι δὲν μποροῦσαν νὰ τὴν κυριέψουν. Οἱ Σπαρτιάτες τότε ὑποψιάστηκαν, πὼς οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἔκαναν καλὰ τὸ μέρος τους, γιατὶ εἶχαν κρυφὴ συνεννόηση μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Εἴπαν λοιπὸν στοὺς Ἀθηναίους πῶς δὲν τοὺς ξρειάζονται πιὰ καὶ θὰ ἔκαναν καλὰ νὰ φύγουν.

Εἰς. 14. Ο Κίμωνας.

“Οταν γύρισε στήν Ἀθήνα δ στρατὸς ἐκεῖνος, οἱ Ἀθηναῖοι θύμωσαν μὲ τοὺς Σπαρτιάτες γιὰ τὴν προσβολὴ ποὺ τοὺς ἔκαμαν, καὶ κατηγόρησαν τὸν Κίμωνα πὼς αὐτὸς ἔγινε αἰτία μὲ τὴν ἐπιμονή του νὰ κάμουν μιὰ ἐκστρατεία χωρὶς σκοπὸ καὶ χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ γ’ αὐτὸ τὸν κατεδίκασαν σὲ ἔξορία.

“Ο θάνατος τοῦ Κίμωνα. Μὰ οἱ λαοὶ συχνὰ ἀλλάζουν γνώμη. “Ἐπειτ’ ἀπὸ λίγο, τὸ ἔτος 452, οἱ Ἀθηναῖοι μετάνοιωναν ποὺ εἶχαν ἔξορίσει ἐναν καλὸν ἀρχηγὸ καὶ τὸν κάλεσαν νὰ γυρίσῃ πίσω.

“Ο Κίμωνας γύρισε. Τὸ ποδῶτο ἔργο του ἦταν νὰ κάνῃ εἰρήνη μὲ τὴ Σπάρτη γιὰ πέντε χρόνια (451).”Ἐπειτα θέλησε νὰ κάμη ἐκστρατεία γιὰ νὰ πάρῃ τὴν Κύπρο.

Μὲ 200 καράβια γεμάτα στρατὸ ἔκανησε δ Κίμωνας γιὰ τὸ μεγάλο νησί. Ἐκεῖ ὅμως τὸν καιρὸ ποὺ πολιορκοῦσε μιὰ πόλη, τὸ Κίτιο, πέθανε. Ο Κίμωνας καὶ νεκρὸς ἀκόμη νίκησε τοὺς Πέρσες. Λίγες μέρες ἐπειτα ἀπὸ τὸ θάνατό του οἱ Ἀθηναῖοι νίκησαν τοὺς Πέρσες σὲ μιὰ μέρα καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα. Δὲ θέλησαν ὅμως νὰ μείνουν περισσότερον καιρὸ στὴ Κύπρο καὶ γύρισαν στὴν Ἀθήνα.

“Αιμα πέθανε δ Κίμωνας ἐπαφαν πιὰ οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Περσῶν. Λὲν πὼς τότε ἔγινε εἰρήνη μεταξὺ Ἀθηναίων καὶ Περσῶν καὶ τὴν εἰρήνη αὐτὴ τὴν ὀνομάζουν Κιμώνειο. Μὰ δὲν εἶναι ἀληθινό. Εἰρήνη ἐπίσημη δὲν ὑπογράφηκε. Ο πόλεμος ὅμως τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν Περσῶν ἀπὸ τότε ἐπαψε. Καὶ ὡς τὰ 410 οἱ Πέρσες δὲν ἔκαμαν καμμιὰ ἐνόχληση στὶς ἐλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀσίας, καὶ δὲν τόλμησαν νὰ στείλουν τὸ στόλο τους στὶς ἐλληνικὲς θάλασσες.

5. Ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς.

Τὶς κακὲς ἡμέρες ποὺ ὑπόφεραν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπὸ τοὺς Περσικοὺς πολέμους, τότε ποὺ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν πόλη τους καὶ τὴν ἔβλεπαν ἐπειτα νὰ καίεται καὶ σὰν

Ξαναγύριζαν ἔβρισκαν μόνον ἐρείπιά της, τὶς δύσκολες ἔκεινες ἡμέρες ἡ βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἔκαμε καλὰ τὸ μέρος τῆς κι' ἔδωσε πολλὴ παρηγοριὰ καὶ ἀνακούφιση στὸ λαὸ ποὺ δυστυχοῦσε.

Ἄπο δικά τους χρήματα οἱ Ἀρεοπαγίτες ἔδωσαν σὲ κάθε πολίτη ἀπὸ 8 δραχμὲς γιὰ τὰ ἔξοδα ποὺ τοῦ χρειάζονταν γιὰ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πόλη. Καὶ σ' ὅλη τὴν

κακὴ περίσταση φάνηκαν βοηθητικοὶ καὶ χρήσιμοι.

Ο λαὸς γι' αὐτὸ ἀγάπησε τοὺς Ἀρεοπαγίτες καὶ χωρὶς νόμο ἄφησε τὴν Βουλὴ τοῦ Ἀρείου Πάγου νὰ τὸν κυβερνᾶ 17 ὀλόκληρα χρόνια, ὡς τὰ 462.

Απ' τὸ χρόνο ὅμως ἔκεινο ἄρχισε νὰ περιοδίζεται ἡ ἔξουσία τῆς βουλῆς αὐτῆς καὶ νὰ στερεώνεται πιὰ ἡ ἀληθινὴ δημοκρατία. Τὴν πραγματικὴ κυβέρνηση τὴν εἶχαν τῶρα 10 στρατηγοί. Αὐτοὶ ἔκαναν προτάσεις στὴν Ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἄμα ἡ Ἐκκλησία τὶς δεχόταν, αὐτοὶ τὶς ἐκτελοῦσαν.

Οσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς ἦταν καὶ οἵτορες καλοὶ καὶ μποροῦσαν μὲ τὴ δύναμι τοῦ λόγου τους νὰ πείθουν τὸ λαό, αὐτοὶ γίνονταν παντοδύναμοι καὶ πραγματικοὶ ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας.

Ἐνας ἀπὸ τοὺς στρατηγοὺς αὐτούς, ποὺ κατώρθωσε νὰ γίνη ἀρχηγὸς τῆς πολιτείας, ἦταν ὁ Περικλῆς.

Ἄπο οἰκογένεια παλιὰ καὶ πλούσια, τὴ μεγάλη οἰκογένεια τῶν Ἀλκμεωνιδῶν, ὁ Περικλῆς ἦταν γυιδὸς τοῦ Σανδίπτου, ποὺ νίκησε τοὺς Πέρσες στὴ Μυκάλη. Στὴν πολιτικὴ μπῆκε πολὺ νέος, καὶ σ' αὐτὴ τὰ πολλὰ του προτερήματα τὸν βοήθησαν νὰ προοδέψῃ γρήγορα, καὶ ν' ἀποχήσῃ τὴν ἀγάπη τοῦ λαοῦ. Ἡταν δίκαιος, δυνατὸς στὸ μυαλό, ἀποφασιστικὸς καὶ φρόνιμος. Τὸ

Αἰς, 15. Ὁ Περικλῆς

μεγαλύτερο του ὅμως προτέρημα ἦταν ἡ ορητορική.
"Οταν μιλοῦσε ὁ Περικλῆς, ἔλεγαν πώς ἀστραφτε, ἐ-
βρόντα καὶ ἀνατάραζε δῆλη τὴν Ἑλλάδα.

Καὶ ὅμως δὲ μιλοῦσε συχνὰ στὴν Ἐκκλησία. "Αφη-
νε τοὺς φίλους του νὰ ορητορεύουν, καὶ αὐτὸς μιλοῦσε
μόνο στὰ μεγάλα ζητήματα καὶ τὰ σπουδαῖα. Καὶ μι-
λοῦσε ἀπλά, μὲ φωνὴ ἥσυχη, χωρὶς θόρυβο πολὺ καὶ
χωρὶς χειρονομίες. Τὴν ὥρα ποὺ μιλοῦσε ἦταν τόσο
ἥρεμος καὶ μεγαλοπρεπής ποὺ τὸν ἔλεγαν Ὁλύμπιο.
"Εμοιαζε δηλαδὴ σὰ θεὸς τοῦ Ὁλύμπου.

Χωρὶς νὰ κολακεύῃ τὸ λαὸς καὶ νὰ τοῦ κάνῃ τὰ ἄδι-
κα ἢ βλαβερὰ θελήματά του, ψηφιζόταν στρατηγὸς καὶ
κυβέρνησε τὴν Ἀθήνα 25 ὄλοκληρα χρόνια.

6. Ἡ Ἀδήνα στὸν καιρὸ τοῦ Περικλῆ.

Ποτὲ δὲν ἔφτασε ἡ Ἀθήνα σὲ μεγαλύτερη δύναμη,
δόξα καὶ εὐτυχία, δσο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ποὺ τὴν κυβερ-
νοῦσε ὁ Περικλῆς,

Πραγματικὸς κυβερνήτης τῆς πολιτείας ἦταν ὁ λαός.
"Ο λαὸς στὴν ἐκκλησία τοῦ δήμου ἀποφάσιζε ἐκεῖνο
ποὺ ἔβρισκε σωστό. Μὰ τὸ λαός, καθὼς εἴπαμε, τὸν ὀ-
δηγοῦσε ὁ Περικλῆς κι' ἔτσι κάθε του ἀπόφαση ἦταν
σωστὴ καὶ φρόνιμη.

Τοιακόσιες ἑλληνικὲς πόλεις μὲ πληθυσμὸ περισσό-
τερο ἀπὸ δυὸ ἔκατομμύρια ἀναγνώριζαν τὴν ἡγεμονία
τῶν Ἀθηναίων. "Εγινε δηλαδὴ ἡ Ἀθήνα ἓνα μεγάλο
ιούτος ποὺ κυβερνοῦσε τὸ μισὸ ἑλληνικὸ κόσμο.

Μὲ τὸ μεγάλο καὶ δυνατό τους στόλο εἶχαν οἱ Ἀ-
θηναῖοι καὶ δική τους τὴν θάλασσα.

Μὲ τὰ τείχη ποὺ προστάτευαν τὴν Ἀθήνα καὶ τὸν
Πειραιᾶ, καθὼς καὶ μὲ τὰ μακρὰ τείχη ποὺ ἔνωναν τὶς
δυὸ πόλεις, εἶχαν ἀσφάλεια ἀπὸ κάθε ἐχθρικὴ ἐπιδρομή.

"Ολης τῆς Ἑλλάδος τὸ ἐμπόριο ἦταν συγκεντρω-
μένο στὴν Ἀθήνα καὶ τὸν Πειραιᾶ.

Τὸ δημόσιο ταμεῖο εἶχε ἀφθονα γοήματα ἀπὸ τοὺς
φόρους ποὺ πλήρωναν οἱ σύμμαχοι.

Ἡ Ἀθήνα ἦταν τότε ἀκόμη τὸ κέντρο τὸ πνευματικὸ δῆλον τῶν Ἑλλήνων. Ἐκεῖ ἦταν οἱ μεγαλύτεροι ποιητές, σὰν τὸν Αἰσχύλο, τὸ Σοφοκλῆ, τὸν Εὐριπίδη, οἱ μεγαλύτεροι ρήτορες σὰν τὸν Περικλῆ καὶ τὸ Λυσία, οἱ μεγαλύτεροι φιλόσοφοι δπως ὁ Σωκράτης, οἱ μεγατεροι ιστορικοί, δπως ὁ Θουκυδίδης. Τότε φάνηκαν ἀκόμη καὶ μεγάλοι καλλιτέχνες, ἀρχιτέκτονες, μαρμαρογλύφοι καὶ ζωγράφοι, ποὺ στόλισαν τὴν Ἀθήνα μὲ θαυμάσια καλλιτεχνήματα.

7. Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας.

Ἄπο τὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα εἶχαν ἀρχίσει νὰ στολίζουν τὴν Ἀθήνα μὲ μεγάλα ἔργα καλλιτεχνικά.

Ο Κίμωνας ἀπὸ τὰ λάφυρα ποὺ εἶχε πάρει ἀπὸ τοὺς περσικοὺς πολέμους, φύτεψε πλατάνια στὴν Ἀγορὰ καὶ τὴ στόλισε μὲ στοές. Ἐγιτισε τὸ νότιο καὶ τὸ ἀνατολικὸ τεῖχος στὴν Ἀκρόπολη, γιατὶ τὸ βορεινὸ τὸ εἶχε χτίσει πρωτύτερα ὁ Θεμιστοκλῆς. Ἐκαμε ἀκόμη στὴν εἴσοδο τῆς Ἀκρόπολης τὸν πύργο τοῦ ναοῦ τῆς Ἀφτερης Νίκης. Στὴν ἐποχὴ τοῦ Κίμωνα ἔκαμε καὶ ὁ Φειδίας τὸ περίφημο καὶ μεγάλο χάλκινο ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς καὶ τὸ ἔστησε ἐπάνω στὴν Ἀκρόπολη.

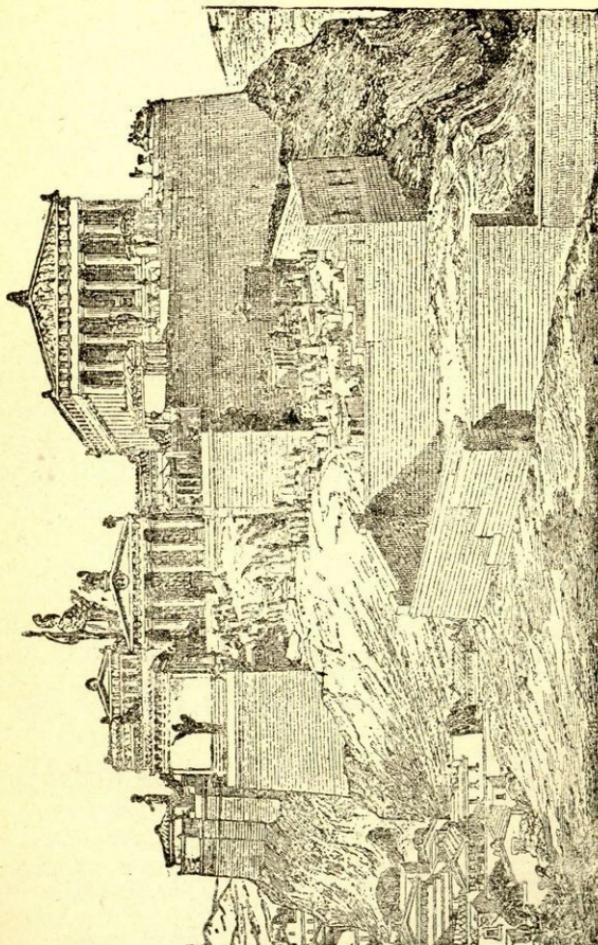
Ο Περικλῆς ἔξακολούθησε νὰ στολίζῃ τὴν Ἀθήνα μὲ καλλιτεχνήματα. Τὰ ἔξοδα ἔβγαιναν ἀπὸ τοὺς φόρους τῶν συμμάχων καὶ τὴν ἐπίβλεψη γιὰ τὰ ἔργα εἶχε ἔνας μεγάλος καλλιτέχνης, ὁ Φειδίας.

Τότε ἔγιναν ἀπάνω στὴν Ἀκρόπολη δ Π α ρ θ ε ν ώ ν ας, δ ώραιοτέρος καὶ τελειότερος ἐλληνικὸς ναός, ἀφιερωμένος στὴν παρθένα Ἀθηνᾶ. Μέσα στὸν Παρθενώνα στήθηκε τὸ ἄγαλμα τῆς θεᾶς, ποὺ εἶχε κατασκευαστῆ ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἐλεφαντόδοντο, τὸ ἔργο τοῦ Φειδία.

Ἐγιναν ἀκόμη τὰ Προπύλαια, ἡ ὥραία εἴσοδος ποὺ φαίνεται ἀκόμη στὴν Ἀκρόπολη, δ ναὸς τῆς Ἀφτερης Νίκης καὶ τὸ Ἐρεχθίο, τὸ πιὸ κομψὸ κτίριο τοῦ παλιοῦ καιροῦ. Τὰ ἔργα αὐτὸ συμπληρώθηκε ἀργότερα.

8. Τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Περικλῆ.

Βλέποντας δὲ Περικλῆς τὸ μεγαλεῖον αὐτὸν ποὺ εἶχε φτάσει ἡ Ἀθήνα, ἔκαμε ἔνα σχέδιο ἀκόμη μεγαλύτερο.

Ebz. 16. Ἡ Ἀρχόπολη στὴν ἀρχαϊκὴν περίοδον.

Νὰ συνενώσῃ δόλους τοὺς Ἑλληνες σὲ ἔνα μόνο κράτος, νὰ κάμη μιὰ διοσπονδία ποὺ νὰ μαζέψῃ κάτω ἀπὸ τὰ φτερά της δόλες τὶς πόλεις τὶς ἑλληνικές.

"Εκαμε λοιπὸν πρόταση στὴν Ἐπικλησία τοῦ δῆμου νὰ γίνη ψήφισμα, μὲ τὸ ὅποιο νὰ προσκαλοῦν οἱ Ἀθηναῖοι ὅλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις νὰ στείλῃ κάθε μιὰ ἀντιπροσώπους τῆς στὴν Ἀθῆνα. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ θὰ ἔκαναν σύσκεψη ὅλοι μαζί, πῶς νὰ ξαναχτίσουν τοὺς ναοὺς ποὺ ἐρήμωσαν ἄλλοτε οἱ Πέρσες, πῶς νὰ ἔχεται έσοντα τὰ τάματα ποὺ εἶχαν κάμει στοὺς θεοὺς ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Περσικῶν πολέμων καὶ πῶς θὰ ταξιδεύουν ὅλοι ἀφοβα στὴ θάλασσα καὶ θὰ ἔχουν παντοτεινὴ εἰρήνη.

"Αφοῦ ἔγινε τὸ ψήφισμα, ἔφυγαν 20 πρέσβεις ἀπὸ τὴν Ἀθῆνα γιὰ νὰ φέρουν τὸ μήνυμα αὐτὸ στὶς ἑλληνικὲς πόλεις. Καὶ ὅμως τὴν πρόταση αὐτή, ποὺ θὰ ἔκανε ἀπὸ τότε ἔνα μεγάλο καὶ δυνατὸ ἑλληνικὸ κράτος, δὲν τὴν δέχτηκε κανεὶς ἀπὸ τοὺς Ἑλληνες. Ἡ Σπάρτη καὶ οἱ σύμμαχοί της εἶχαν συμφέροντα ποὺ ἤταν ἀντίθετα μὲ τὰ συμφέροντα τῶν Ἀθηναίων. Καὶ αὐτοὶ οἱ σύμμαχοί τους εἶχαν παράπονα μὲ τοὺς Ἀθηναίους γιατὶ ἔβρισκαν πῶς τοὺς μεταχειρίζονται δεσποτικά.

"Ἐτσι ἡ μεγάλη ἰδέα, ποὺ ὀνειρεύτηκε ὁ Περικλῆς ματαιώθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

1. Οι ἀφορμὲς τοῦ πολέμου

"Ἡ εὔτυχία τῆς εἰρήνης ποὺ ἀπλώθηκε τότε σὲ ὅλες τὶς χώρες τὶς ἑλληνικὲς δὲ μποροῦσε νὰ κρατήσῃ γιὰ πολὺν καιρό. Ἀφοῦ οἱ βάρβαροι δὲν ἔνοχλοῦσαν πιὰ τὴν Ἑλλάδα ἤταν γραφτὸ οἱ Ἑλληνες νὰ φαγωθοῦν ἀναμεταξύ τους.

Σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα δυὸ πόλεις ἤταν πιὸ μεγάλες καὶ πιὸ δυνατές, ἡ Ἀθῆνα καὶ ἡ Σπάρτη. Αὐτὲς εἶχαν ἀναμεταξύ τους μοιρασμένες ἄλλους γιὰ ὑπηρόους καὶ ἄλλους γιὰ συμμάχους, ὅλες τὶς ἄλλες. Στὸ ναυτικὸ ἥταν ἀνώτεροι οἱ Ἀθηναῖοι. Ο στόλος τους κυριαρχοῦ-

σε σὲ δλες τὶς θάλασσες. Πάλι στὴ στεριὰ ἦταν ἀνώτεροι οἱ Σπαρτιάτες, γιατὶ εἶχαν καλύτερο στρατό. Τὰ νησιὰ καὶ οἱ πόλεις ποὺ ἦταν στὰ παραλία εἶχαν ἐνωθῆ μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Τὰ μέρη τὰ μεσόγεια καὶ οἱ χῶρες ποὺ ἦταν μακρύτερα ἀπὸ τὴν θάλασσα εἶχαν ἐνωθῆ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Ἔτσι ὁ κόσμος ὅλος ὁ Ἑλληνικὸς ἦταν διαιρεμένος σὲ δυὸ μέρη.

Ἡ δύναμη ὅμως τῶν Ἀθηναίων, ποὺ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα μεγάλωνε, ἔκανε τοὺς Σπαρτιάτες νὰ φοβοῦνται καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Ἐπειτα πολλὲς φορὲς τὰ συμφέροντα ἔφεροναν τοὺς Ἀθηναίους σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς συμμάχους τῶν Σπαρτιατῶν. Καὶ σὰ δυνατώτεροι οἱ Ἀθηναῖοι, τὸ κάθε ζήτημα ποὺ παρουσιαζόταν τὸ κανόνιζαν αὐτοῖ.

“Ολα αὐτὰ ἔδειχναν πώς δὲν μποροῦσε νὰ κρατήσῃ ἡ εἰρήνη ἀναμεταξύ τους γιὰ πολὺν καιρό. Δὲ χρειαζόταν παρὰ μιὰ ἀφορμὴ γιὰ ν' ἀνάψῃ ὁ πόλεμος, ἔνας πόλεμος ἐμφύλιος ἀφοῦ καὶ οἱ δυὸ ἀντίπαλοι θὰ ἦταν Ἑλληνες.

Ἡ ἀφορμὴ αὐτὴ δὲν ἄργησε νὰ βρεθῇ. Οἱ Κορίνθιοι εἶχαν μεγέλο μίσος στοὺς Ἀθηναίους, γιατὶ αὐτοὶ μὲ τὸ ναυτικό τους ἔφεροναν βλάβη στὰ δικά τους συμφέροντα. Ἐπειτα οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν βοηθήσει τοὺς Κερκυραίους τελευταῖα ποὺ εἶχαν πόλεμο μὲ τὴν Κόρινθο. Ζητοῦν λοιπὸν οἱ Κορίνθιοι ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες σὰ σύμμαχοι ποὺ ἦταν νὰ κηρύξουν καὶ αὐτοὶ τὸν πόλεμο στοὺς Ἀθηναίους.

“Άλλο ποὺ δὲν ἥθελαν οἱ Σπαρτιάτες. Γιὰ νὰ μὴ φανοῦν ὅμως πώς μόνοι τους ἀποφάσισαν τὸν πόλεμο, προσκάλεσαν σὲ σύνοδο ὅλους τοὺς συμμάχους γιὰ νὰ πάρουν καὶ τὴ δικὴ τους γνώμη. Ἔτσι τὸ Νοέμβριο τοῦ 435 κήρυξαν τὸν πόλεμο στοὺς Ἀθηναίους. Πέρασε ὅμως ὁ χειμώνας καὶ ὁ πόλεμος δὲν ἀρχισε, γιατὶ καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ἔκαναν τὶς ἔτοιμασίες τους.

“Ο πόλεμος αὐτὸς ἔμεινε στὴν ἴστορία μὲ τὸ ὄνομα Πελοποννησιακός, κράτησε 27 χρόνια καὶ κατάστρεψε τὴν ἐποχὴ ἔκεινη τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος.

2. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου (434—421).

Στὴν ἀρχή, τὰ δυὸ ποῶτα χρόνια, δὲν ἦταν ὁ πόλεμος καὶ πολὺ ἄγριος. Ἐφταναν ὡς τὴν Ἀττικὴν οἱ Πελοποννήσιοι, ἀρπαζαν ὅ, τι μποροῦσαν ἀπὸ τὰ χωριά καὶ τὰ κτήματα καὶ γύριζαν πάλι στὶς πατρίδες τους.

Οἱ Ἀθηναῖοι πάλι, σύμφωνα μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Περικλῆ, εἶχαν κλειστῇ μέσα στὰ τείχη τους ποὺ δὲν ἦταν εὔκολο νὰ πατηθοῦν. Ἐστελναν ὅμως καὶ αὐτοὶ τὸ στόλο τους στὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου καὶ τὰ ληγλατοῦσαν.

Τὸ δεύτερο χρόνο τοῦ πολέμου ἔνα ἐμπορικὸ καράβι ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ἔφερε στὴν Ἀθήνα μιὰ ἀρρώστια φοβερή, τὸν πενίφημο λοιμὸ. Μεγάλες καταστροφὲς ἔκαμε αὐτὴ ἡ ἐπιδημία ἐξ αἰτίας ποὺ εἶχε μαζευτῆ μέσα στὰ τείχη τόσο πολὺς κόσμος. Καὶ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς συμφορές, ποὺ ὑπόφεραν τότε οἱ Ἀθηναῖοι, ἦταν ποὺ ἔχασαν ἀπὸ τὴν ἀρρώστια αὐτή, τὸν τρίτο χρόνο τοῦ πολέμου, καὶ τὸ μεγάλο ἀρχηγό τους, τὸν Περικλῆ.

Ο θάνατος τοῦ Περικλῆ ἦταν δυστύχημα μεγάλο, γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν διαδέχτηκαν δὲν εἶχαν τὴν ἀξία του.

Αφοῦ πέθανε ὁ Περικλῆς, δύο ἄνδρες προσπάθησαν νὰ παρασύρουν μαζί τους τὸ λαό. Ο Κλέωνας, δημαρχὸς καὶ φιλοπόλεμος, καὶ ὁ Νικίας καλὸς στρατηγὸς καὶ φίλος τῆς εἰρήνης.

Ο λαός, ἀλλοτε πήγαινε μὲ τὸ μέρος τοῦ Κλέωνα καὶ ἀλλοτε μὲ τοῦ Νικία.

Ο πόλεμος ἔξακολούθησε ὀχτὸ χρόνια ἀκόμη. Μόνο ἀφοῦ σὲ μιὰ μάχη σκοτώθηκε ὁ Κλέωνας, ἔγεινε εἰρήνη (421) γιὰ 50 χρόνια, μὲ τὴ συμφωνία νὰ δώσουν πίσω καὶ οἱ δυὸ ἀντίπαλοι τοὺς αἰχμαλώτους καὶ τὶς πόλεις ποὺ εἶχαν πάρει.

Ἡ εἰρήνη αὐτὴ ὠνομάστηκε εἰρήνη τοῦ Νικία (Νικίειος), ἐπειδὴ αὐτὸς προσπάθησε νὰ γίνη.

3. Ἡ δεύτερη περίοδος τοῦ πολέμου (421—413).

Ἄλκιβιάδης. "Ἐνας νέος πολιτικὸς ἔδωσε ἀφορμὴν νὰ ἔσται οὐρανοχίση γρήγορα ὁ πόλεμος καὶ νὰ πάθουν οἱ Ἀθηναῖοι νέα καταστροφήν. Ὁ πολιτικὸς αὐτὸς ἦταν ὁ Ἀλκιβιάδης.

Ο Ἀλκιβιάδης ἦταν νέος ὅμορφος, κομψός, πλούσιος καὶ συγγενῆς τοῦ Περικλῆ. Ἁταν ἄνθρωπος ποὺ τοῦ ἀρεσε νὰ κάνῃ μεγάλες ἐπιδείξεις γιὰ νὰ μιλᾶ γι' αὐτὸν ὁ κόσμος. Λένε πὼς εἶχε κάποτε ἔνα ὅμορφο σκυλὶ καὶ γιὰ πολὺν καιρὸν στὶς συναναστροφὲς μιλοῦσαν οἱ Ἀθηναῖοι γιὰ τὸ σκύλο τοῦ Ἀλκιβιάδη. Πέρασε δμως καιρὸς καὶ ἔπαψαν πιὰ νὰ κάνουν λόγο γι' αὐτό. Τότε ὁ Ἀλκιβιάδης ἔκοψε τὴν οὐρὰ τοῦ σκύλου του γιὰ νὰ ἔσται οὐρανοχίσον πάλι.

Μὲ τὴν μανία αὐτὴ ποὺ εἶχε στὴν ἐπίδειξη καταλαβαίνει ὁ καθένας, πόσο φιλόδοξος ἦταν ὁ ἄνθρωπος αὐτός. Καθὼς δὲ ἦταν καὶ μορφωμένος καὶ σπούδασε φιλοσοφία κοντά στὸ μεγάλο φιλόσοφο Σωκράτη καὶ ἀκόμη φητορική, ἔγινε ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους φήτορες τῆς ἐποχῆς του.

Μὲ τέτοια προσόντα γρήγορα ἔγινε γνωστός, καὶ σὰν πέθανε ὁ Κλέωνας πῆρε αὐτὸς τὸ κόμμα του κι' ἔγινε ἀρχηγός του,

Μὲ τὴν φιλοδοξία του ὁ Ἀλκιβιάδης δὲ μποροῦσε νὰ ὑποφέρῃ τὴν εἰρήνη καὶ μὲ τὴ φητορική του κατώρθωσε νὰ πείσῃ καὶ τὸ λαὸ γιὰ νέο πόλεμο.

Ο πόλεμος θὰ ἔδινε στὸν Ἀλκιβιάδη τὴν εὐκαιρία νὰ δοξαστῇ καὶ μόλις βρῆκε τὴν κατάλληλη στιγμὴν ἔσπρωξε τοὺς Ἀθηναίους στὴν καταστρεπτικὴ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας.

Στὴ Σικελία Δυὸς ἐλληνικὲς ἀποικίες στὴ Σικελία, οἱ Ἐγεσταῖοι καὶ οἱ Σελινούντιοι εἶχαν ἀναμεταξύ τους πόλεμο.

Οἱ Σελινούντιοι εἶχαν βοηθοῦντος τοὺς Συρακουσίους,

γι' αὐτὸν καὶ οἱ Ἐγεσταῖοι ἔζήτησαν καὶ αὐτοὶ βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀλκιβιάδης βρῆκε κατάλληλη τὴν εύκαιρία γιὰ τὰ σχέδιά του. Ἐπεισε τοὺς Ἀθηναίους νὰ κάμουν ἐκστρατεία στὴ Σικελία, γιὰ νὰ βοηθήσουν τάχα τοὺς Ἐγεσταίους, πραγματικὰ δόμως γιὰ νὰ καταχτήσουν τὴ Σικελία.

Οἱ Νικίας ἀντιστάθηκε στὴν πρότατη αὐτῇ, γιατὶ τὴν ἔβρισκε φοβερὰ ἐπικίντυνη.

Οἱ Ἀλκιβιάδης δόμως μὲ τὴ ορητορικὴ του ἔπεισε τὸν κόσμο καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐκστρατεία (415). Ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου διώρισε τρεῖς στρατηγούς, τὸ Νικία, τὸ Λάμιαχο καὶ τὸν Ἀλκιβιάδη, ὥστε σὲ ἔξι ἑβδομάδες ἔκαμπαν δλες τὶς ἑτοιμασίες καὶ στὴ μέση τοῦ καλοκαιριοῦ ἔσκινησε ὁ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ.

Όταν ἔφτασαν στὴ Σικελία δὲ βρῆκαν τὶς ἑλληνιπόλεις πρόδυμιμες νὰ τοὺς βοηθήσουν, δπως περίμεναν. Ἔκαμαν δὲ καὶ ἔνα λάθος ποὺ τοὺς στοίχισε πολὺ.

Ἐνῶ δλη τὴν ἐκστρατεία τὴ διοργάνωσε ὁ Ἀλκιβιάδης, καὶ ὁ στρατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε μὲ ἐνθουσιασμό, μόλις ἔφτασε στὴ Σικελία, τὸν καλοῦν πίσω στὴν Ἀθήνα γιὰ νὰ δικαστῇ.

Τὸν κατηγόρησαν πὼς μιὰ νύχτα ποὺν φύγη, διασκέδαζε μὲ τοὺς φίλους του κι' ἔσπασε τὰ κεφάλια τῶν Ἐρημῶν — κάτι μάρμαρα τετράγωνα ποὺ εἶχαν στοὺς δρόμους μὲ τὸ κεφάλι τοῦ Ἐρημῆ. Ἡ κατηγορία ἦταν πὼς ἔκαμε ἀσέβεια στὴ θρησκεία, καὶ γι' αὐτὸν τὸν κάλεσαν νὰ γυρίσῃ πίσω ἀπὸ τὴ Σικελία γιὰ νὰ δικαστῇ.

Οἱ Ἀλκιβιάδης δόμως ἀντὶ νὰ γυρίσῃ στὴν Ἀθήνα, πῆγε στὴ Σπάρτη κι' ἔδωσε συμβουλὴ στοὺς Σπαρτιάτες νὰ στείλουν βοήθεια στοὺς Συρακουσίους, στοὺς ἔχθρούς δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων.

Αὐτὸν ἔκαμε ν' ἀποτύχῃ ἡ ἐκστρατεία τῆς Σικελίας. Οἱ Νικίας πολιόρκησε τὶς Συρακοῦσες, μὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὶς πάρῃ, κι' ἔτσι καταστράφηκε ὅλος ὁ στόλος καὶ ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων (413).

4. Ἡ τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου (413 - 404).

Οἱ σύμμαχοι κωρίζονται. Τὰ λάθη τῆς ἐκστρατείας τῆς Σικελίας τὰ πλήρωσαν ἀκριβά οἱ Ἀθηναῖοι. Ὁ πόλεμος μὲ τοὺς Σπαρτιάτες εἶχε ἔναρξει ἀπὸ τὸ καλοκαίρι τοῦ 413.

Κλεισμένοι μέσα στὰ τείχη τους οἱ Ἀθηναῖοι ἔβλεπαν νὰ ἐρημώνωνται τὰ κτήματά τους σὲ ὅλη τὴν Ἀττική, γιατὶ οἱ Σπαρτιάτες ἔκαμαν ἓνα φρούριο στὴ Δεκέλεια (κοντὰ στὴν Κηφισιά), ἔβαλαν μέσα φρουρὰ καὶ κατέστρεψαν ἀδιάκοπα τὴν Ἀττική. Τὸ φρούριο αὐτὸ δὲγινε μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀλκιβιάδη, πού, καθὼς εἴπαμε, εἶχε καταφύγει στὴ Σπάρτη.

Τὴν μεγαλύτερη δύμας συμφορὰ ἔφερε στὴν Ἀθήνα νὴ εἰδηση γιὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Σικελίας.

Σὰ μαθεύτηκε ἡ καταστροφὴ αὐτή, οἱ σύμμαχοι ποὺ δὲ κώνευαν τοὺς Ἀθηναίους, γιὰ τὸ δεσποτικό τους τρόπο, ἀρχισαν νὰ φεύγουν ἀπὸ τὴ συμμαχία καὶ νὰ ἔνωνται μὲ τοὺς Σπαρτιάτες. Πρῶτες ἀποστάτησαν οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας κι' ἔγιναν σύμμαχοι τῆς Σπάρτης. Τότε καὶ οἱ Πέρσες ἀρχισαν νὰ κινῶνται. Ὁ Ἀλκιβιάδης κατώρθωσε νὰ φέρῃ σὲ συνεννόηση τοὺς Σπαρτιάτες μὲ τοὺς Πέρσες κι' ἔκαμαν ἀναμεταξύ τους συμφωνία: Οἱ Σπαρτιάτες ν' ἀφήσουν στὸ βασιλέα τῶν Περσῶν τὶς ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Ἀσίας καὶ τὰ νησιά, καὶ οἱ Πέρσες πάλι νὰ δίνουν χρήματα στοὺς Σπαρτιάτες, γιὰ νὰ συντηροῦν στόλο.

Οταν τὰ ἔμαθαν οἱ Ἀθηναῖοι, ἐτοίμασαν στόλο μὲ τὰ τελευταῖα χοήματα ποὺ ἔμεναν ἀκόμη στὴν πατρίδα τους, καὶ τὸν ἔστειλαν στὴ Σάμο, ποὺ ἔμενε ἀκόμη πιστὴ σ' αὐτούς. Ἔτσι ἔναρξε δὲ πόλεμος Ἀθηναίων καὶ Σπαρτιατῶν.

Ἡ καταστροφὴ στὸν Αἰγαῖο ποταμούς.
Γιὰ ἀρκετὸ καιρὸ δὲ πόλεμος ἦταν ἀμφίβολος.

Τὸ 405 δύμας δὲ στόλος τῶν Σπαρτιατῶν μὲ ναύαρχο τὸ Λύσανδρο κυρίεψε τὴ Λάμψακο, στὸν Ἐλλήσποντο.

Μόλις τὸ ἔμαθε αὐτὸ δ στόλος τῶν Ἀθηναίων ἀπὸ 180 πλοῖα, πῆγε ἀμέσως στὸν Ἐλλήσποντο καὶ ἀγκυροβόλησε ἄντικρυ στὴ Λάμψακο, στὸ μέρος ποὺ λεγόταν Αἰγὸς ποταμοί.

Ἄπὸ τὸ μέρος αὐτὸ ἔβγαιναν καθημερινῶς οἱ Ἀθηναῖοι καὶ προκαλοῦσαν τὸ Λύσανδρο σὲ ναυμαχία. Ἔκεῖνος ὅμως τὴν ἀπόφευγε καὶ οἱ Ἀθηναῖοι γύριζαν στὸ μέρος ποὺ εἶχαν ἀράξει τὰ καράβια τους κι' ἔβγαιναν στὴ στεριά νὰ βροῦν τρόφιμα. Ὁ Λύσανδρος τὰ ἔβλεπε αὐτὰ καὶ σκέφθηκε πὼς δὲν ἔπειρε νὰ χάσῃ τὴν εὔκαιρία.

Τὴν πέμπτη ἡμέρα, τὴν ὥρα ποὺ τὰ πληρώματα ἦταν σκορπισμένα ἔξω στὴ στεριά, κάνει ἐπίθεση στὸ στόλο τῶν Ἀθηναίων, βρίσκει τὰ πλοῖα χωρὶς ἄντρες καὶ τὰ κυριεύει δλα. Ὁχτὸ μόνο πρόφτασαν νὰ φύγουν μὲ ἀρχηγὸ τὸν Κόνωνα καὶ σώθηκαν στὴν Κύπρο, ἀκόμη δὲ ἔνα, ἡ Πάραλος ποὺ ἔφερε στὴν Ἀθήνα τὴν εἰδηση τῆς καταστροφῆς. Τρεῖς χιλιάδες Ἀθηναῖοι αἰχμαλωτίστηκαν καὶ σφάχτηκαν δλοι (405).

Ἡ Ἀθήνα παραδίνεται. Ἀπὸ τοὺς Αἰγὸς ποταμοὺς δ Ἀλύσανδρος μὲ 200 πλοῖα φτάνει στὸν Πειραιᾶ.

Ἄπὸ τὴ Δεκέλεια τὴν ἵδια μέρα φτάνει ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τῆς Ἀθήνας δ βασιλέας τῶν Σπαρτιατῶν Ἀγις. Ἐπίσης καὶ δ ἄλλος βασιλέας Παυσανίας μὲ ἄλλο στρατὸ ἔρχεται ἀπὸ τὴ Σπάρτη, καὶ οἱ δυὸ μαζὶ ἀρχίζουν τὴν πολιορκία.

Ἄπὸ στεριά καὶ ἀπὸ θάλασσα πολιορκημένοι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν μπόρεσαν νὰ ἀντισταθοῦν πολὺν καιρὸ. Γρήγορα δὲ πεῖνα τοὺς ἀνάγκασε νὰ ζητήσουν εἰρήνη.

Οἱ Σπαρτιάτες πρότειναν τέσσερεις δρους: 1) νὰ γκρεμίσουν οἱ Ἀθηναῖοι τὰ μακρά τους τείχη καὶ τὰ τοῦ Πειραιῶς, 2) νὰ παραδώσουν στοὺς Σπαρτιάτες δλα τους τὰ πλοῖα, ἔχτὸς δώδεκα, 3) νὰ δεχτοῦν πίσω δσους εἶχαν ἔξιορίσει, καὶ 4) ν' ἀναγνωρίζουν τοὺς Σπαρτιάτες γιὰ ἀρχηγοὺς καὶ στὴν ἔηρὰ καὶ στὴ θάλασσα.

Οἱ Ἀθηναῖοι ἀναγκάστηκαν ἀπὸ τὴν πεῖνα νὰ τοὺς δεχτοῦν δὲλους (404).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΣΠΑΡΤΙΑΤΩΝ

1. Οἱ τριάντα τύραννοι.

Μὲ τὴν νίκη τῶν Σπαρτιατῶν στὴν Ἀθήνα ἔχασαν τὴν ἀρχὴν οἱ δημοκρατικοὶ καὶ τὴν πῆραν οἱ ἀριστοκρατικοί. Σὲ τριάντα ἀπὸ αὐτοὺς ἀνέθεσαν νὰ συντάξουν νέο πολίτευμα καὶ ὅσο νὰ τὸ συντάξουν νὰ κυβερνοῦν οἱ ἴδιοι τὴν πόλην.

Οἱ τριάντα ὄμως αὐτοὶ κυβερνῆτες, ἀφοῦ πῆραν στὰ χέρια τους τὴν ἔξουσία, δὲν εἶχαν ὅρεξη νὰ τὴν ἀφήσουν καὶ ἀρχισαν νὰ διοικοῦν δεσποτικά, ὅπως ἦθελαν αὐτοί.

Στὴν ἀρχὴν φυλάκισαν καὶ θανάτωσαν ὅσους νόμιζαν πῶς εἶναι ἀκόμη φύλοι τῆς Δημοκρατίας. Ἐπειτα ἔγινε πάρα πολλοί οἱ τριάντα ἀσφάλεια τους 700 στρατιῶτες, καὶ τότε οἱ τριάντα ἀφοβία πιὰ ἀρχισαν νὰ πιάνουν δὲλους τοὺς πλουσίους πολίτες, νὰ τοὺς παίρνουν τὶς περιουσίες τους. Ἔγινε δηλαδὴ σωστὴ τρομοκρατία. Πολλοὶ Ἀθηναῖοι τότε ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν κρυφά καὶ πῆγαν στὴ Θήβα, στὰ Μέγαρα καὶ στὴ Κόρινθο.

Ἄπ' αὐτὰ οἱ τριάντα αὐτοὶ κυβερνῆτες ἔγιναν τόσο μίσητοι ὥστε τοὺς ὠνόμαζαν τυράννους. Ἡ τυραννία ὄμως αὐτὴ δὲν κρατήθηκε πολλύ.

Μαζὶ μὲ τοὺς Ἀθηναίους ποὺ δραπέτεψαν στὴ Θήβα ἦταν καὶ ὁ Θρασύβουλος, ἀνθρωπος γεναῖος καὶ φιλόπατρος καὶ ποὺ εἶχε γίνει πολλὲς φροές στρατηγὸς τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Θρασύβουλος αὐτὸς λοιπὸν μὲ 70 ἀνδρες ἔπιασε τὸ φρούριο τῆς Φυλῆς ποὺ ἦταν ἀπάνω στὴν Πάρονηθα καὶ ἔκαμε τὸ φρούριο αὐτὸν καταφύγιο δὲλων ὅσους καταδίωκαν οἱ τύραννοι.

Οἱ τύραννοι πρόσβατταν τὸ φρούριο αὐτό, μὰ δὲ μπόρεσαν νὰ τὸ πάρουν. Σὲ λίγον καιρὸν οἱ ὀπαδοὶ ποὺ εἶχε ὁ Θρασύβουλος αὐξήθηκαν σὲ χίλιους καὶ τότε κατεβαίνουν ἀπὸ τὸ φρούριο, πᾶνε στὸν Πειραιᾶ καὶ ὀχυρώνουν τὴν Μουνικία. Ἐκεῖ τοὺς χτύπησαν πάλι οἱ τύραννοι μὰ νικήθηκαν.

Ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ἔφερε τὴν ἐπανάσταση μέσα στὴν πόλη. Σηκωθῆκαν οἱ ἔδιοι οἱ φίλοι τους, οἱ ὀλιγαρχικοί, καὶ οίχνουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοὺς τριάντα τυράννους καὶ ἀναθέτουν τὴν κυβέρνηση σὲ δέκα ἄνδρες, ἵνα ἀπὸ κάθε φυλὴ τῶν Ἀθηναίων.

Οἱ δέκα αὐτοὶ ἤζητσαν βοήθεια ἀπὸ τὴν Σπάρτη. Ἐρχεται τότε στὴν Ἀθήνα ὁ βασιλέας τῶν Σπαρτιατῶν Παυσανίας καὶ συμφιλιώνει τοὺς ὀλιγαρχικοὺς μὲ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Θρασυβούλου, ποὺ ἔξακολουθοῦσαν νὰ μένουν στὸν Πειραιᾶ. Ἐπειτα ἀπὸ αὐτὰ κηρύχτηκε γενικὴ ἀμνηστεία καὶ ἔσαναγύρισε πάλι στὴν Ἀθήνα τὸ δημιοκρατικὸ πολίτευμα. (403).

2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου.

“Οταν τὸ 404 πέθανε στὴν Περσία ὁ βασιλέας Δαρεῖος, ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς γιούς του, ὁ Ἀρταξέρξης.

‘Ο ἄλλος ἀδελφὸς τοῦ Ἀρταξέρξη, ὁ Κῦρος ἦταν σατράπης στὴ Λυδία. Ὁ Κῦρος αὐτὸς σκέφτηκε νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τῆς Περσίας ἀπὸ τὸν ἀδελφό του καὶ ἐτοίμασε ἔνα στρατὸ μεγάλο, ἀπὸ 13 χιλιάδες Ἑλληνες μισθοφόρους καὶ 100 χιλιάδες βαρβάρους. Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸ δεκανῦ τὴν ἄνοιξη τοῦ 401 γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὸν ἀδελφό του Ἀρταξέρξη.

Οἱ δύο στρατοὶ τοῦ Κύρου καὶ τοῦ Ἀρταξέρξη, συναντήθηκαν στὰ Κούναξα μιὰ πεδιάδα κοντὰ στὴ μεγάλη πόλη Βασιλώνα. Ἐκεῖ στὰ Κούναξα, ἔγινε σπουδαία μάχη. Οἱ Ἑλληνες νίκησαν τοὺς βαρβάρους ποὺ εἶχαν ἀπέναντί τους, μὰ ἀπάνω στὴ μάχη σκοτώνεται ὁ Κῦρος. Ἐτσι ἡ ἐκστρατεία δὲν εἶχε πιὰ κανένα σκοπό.

Οι Ἑλληνες ποὺ εἶχαν βοηθήσει τὸν Κῦρο βρέθηκαν τότε σὲ θέση πολὺ δύσκολη. Ἡταν στὰ βάθη μιᾶς ἀπέραντης ἐχθρικῆς χώρας χωρὶς ἀρχηγούς, γιατὶ ἔπειτα ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Κύρου τοὺς εἶχαν σκοτώσει μὲ δόλο οἱ Πέρσες. Στὴν κακὴ αὐτὴ περίσταση ἔσωσε τοὺς Ἑλληνες ἕνας Ἀθηναῖος, ὁ Ξενοφώντας, ποὺ εἶχε ἀκολουθήσει καὶ αὐτὸς τὴν ἐκστρατεία καὶ τὴν ἔγραψε ἔπειτα σὲ βιβλίο. Τοὺς ἔδωσε θάρρος καὶ τοὺς συμβούλεψε νὰ ἐκλέξουν ἄλλους ἀρχηγούς. Μαζὶ μὲ τοὺς ἀρχηγούς ποὺ ἀνεκήρυξεν δ στρατὸς ἦταν καὶ αὐτὸς δ ἴδιος.

Μὲ τὸν Ξενοφώντα λοιπὸν ἀρχηγὸν κατώρθωσαν οἱ Ἑλληνες νὰ περάσουν ἀπάτητα βουνά, μεγάλους ποταμοὺς καὶ ἀφιλόξενους τόπους, ἄγνωστους σ' αὐτούς, ἐνῶ οἱ ἐχθροὶ τοὺς χτυποῦσαν καὶ τοὺς καταδίωκαν, καὶ νὰ γυρίσουν στὴν Ἑλλάδα ἐννιὰ χιλιάδες ἀπ' αὐτούς.

Τὸ κατόρθωμα αὐτὸν ἔμεινε γνωστὸ στὴν ἴστορία μὲ τ' ὄνομα Κάθοδος τῷν Μυρίων, δηλαδὴ ἐπιστροφὴ τῶν 10 χιλιάδων, καὶ ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στοὺς Ἑλληνες, γιατὶ τοὺς ἔδειξε πόσο ἔξασθενημένο ἦταν τὸ περσικὸ κράτος καὶ πώς τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος, ἢν τύχαινε νὰ ἔχῃ ἀρχηγούς καλούς, μποροῦσε νὰ τὸ κυριέψῃ.

3. Ὁ Ἀγησίλαος στὴν Ἀσία.

Τὸ ἔτος 379 ἔγινε βασιλέας στὴ Σπάρτη ἕνας ὄνθρωπος 44 χρονῶν, κοντός, ἀδύνατος καὶ κουτσός. Ὁ βασιλέας αὐτὸς ἦταν δ Ἀγησίλαος. Μὲ ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ σωματικὰ ἐλαττώματα δ Ἀγησίλαος εἶχε μυαλὸ πολὺ καὶ ψυχὴ γενναία καὶ γι' αὐτὸν κατώρθωσε νὰ γίνη ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους ἀντρες τῆς Ἑλλάδας.

Ἡταν στρατηγὸς ἔξοχος, μὲ εὐγενικὲς φιλοδοξίες, ἀνθρωπος φιλότιμος, δὲν ἀγαποῦσε τὰ χοήματα καὶ τὸ πιὸ σπουδαῖο, εἶχε μέσα του αἰσθήματα πανελλήνια, ἥθελε, μὲ ἄλλα λόγια, νὰ είναι δλοι οἱ Ἑλληνες ἐνωμένοι σὰν ἀδέρφια, γιὰ νὰ μποροῦν ν' ἀντισταθοῦν στοὺς ἐχθρούς των καὶ νὰ ζοῦν ἐλεύθεροι.

Τὰ προτερήματα αὐτὰ βρῆκε εύκαιρία νὰ τὰ φανερώσῃ στὴν ἐκστρατεία ποὺ ἔκανε στὴν Ἀσία.

Τὸ 396 ἥρθε ξαφνικὰ στὴ Σπάρτη ἡ ἀγγελία πὼς οἱ Πέρσες ἐτοιμάζουν μεγάλο στόλο γιὰ νὰ τὸν στείλουν στὴν Ἑλλάδα νὰ κτυπήσουν τοὺς Σπαρτιάτες.

Ἡ Σπάρτη χωρὶς χρονοτριβὲς ἀποφάσισε νὰ στείλη ἀμέσως στὴν Ἀσία τὸν Ἀγησίλαο μὲ δσο στρατὸ πρόφταινε νὰ μαζέψῃ. Ὁ στρατὸς ἦταν λίγος, μόλις 8 χιλιάδες, καὶ ὅμως ὁ Ἀγησίλαος σκέφτηκε μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸν νὰ κυριεψῇ τὸ περσικὸ κράτος ἀφοῦ ἀπὸ τὴν κάθιδο τῶν μυρίων κατάλαβε τὴν ἀδυναμία ποὺ εἶχε τὸ κράτος αὐτό.

Γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπό του ὁ Ἀγησίλαος σκέφτηκε νὰ παραστήσῃ τὴν ἐκστρατεία αὐτή, σὰν ἔνα ἀγῶνα κοινὸ δλων τῶν Ἑλλήνων καὶ ὠρισε τόπο γιὰ νὰ συγκεντρωθοῦν δσοι ἥθελαν νὰ πᾶνε μαζί του στὴν ἐκστρατεία, τὴν Αὐλίδα, τὸ μέρος δηλαδὴ ἐκεῖνο ποὺ εἶχαν συγκεντρωθῆ καὶ ἄλλοτε οἱ Ἑλληνες, ὅταν ξεκίνησαν γιὰ τὸν Τρωϊκὸ πόλεμο.

Μὲ ὅδο ὅμως τὸν ἐνθουσιασμὸ ποὺ εἶχε ὁ ἀρχιγός, ἡ ἐκστρατεία ἐκείνη δὲν ἔδωσε μεγάλα ἀποτελέσματα. Πρῶτα ὁ στρατὸς του ἦταν πολὺ μικρός. Ἔπειτα οἱ Ἀθηναῖοι, οἱ Θηβαῖοι, οἱ Κορινθιοὶ καὶ οἱ Ἀργεῖοι ὅχι μόνο δὲ θέλησαν νὰ βοηθήσουν, παρὰ κι' ἔγιναν αἰτία νὰ ναυαγήσῃ ἡ ἐκστρατεία.

Τὰ δύο πρῶτα χρόνια ὁ Ἀγησίλαος μὲ τὸ μικρὸ στρατὸ του πῆγε στὴν Ἀσία καὶ νίκησε τοὺς Πέρσες σατράπες τῆς Μικρῆς Ἀσίας καὶ λεηλάτησε τὶς γῆρες τους. Ἄλλὰ τὴν ἄνοιξη τοῦ 394, ἀφοῦ ἐτοιμάστηκε νὰ προχωρήσῃ γιὰ τὸ μεγάλο του σχέδιο, ἔλαβε διαταγὴ ἀπὸ τὴ Σπάρτη νὰ γυρίσῃ στὴν Ἑλλάδα.

Οἱ Πέρσες, ἀφοῦ εἶδαν πῶς ἦταν δύσκολο νὰ νικήσουν τὸν Ἀγησίλαο, ἐπεισαν μὲ χρήματα τοὺς Θηβαίους, τοὺς Κορινθίους καὶ τοὺς Ἀργείους νὰ ἐνωθοῦν μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ νὰ κηρύξουν τὸν πόλεμο τῆς Σπάρτης. Ἔτσι οἱ Πέρσες κατώρθωσαν νὰ ἀνάψουν ἐσω-

τερικὸ πόλεμο στὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Σπαρτιάτες ἀναγκάστηκαν νὰ καλέσουν πίσω τὸ στρατηγό τους.

‘Ο Ἀγησίλαος εἶδε μὲ μεγάλη θλίψι του νὰ χάνεται τὸ ὄνειρό του, ἀναγκάστηκε ὅμως νὰ ὑπακούσῃ στὴ διαταγὴ τῆς πατρίδας του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΘΗΒΑΙΩΝ

1. Οἱ Σπαρτιάτες στὴ Θήβα.

“Οπως στὶς περισσότερες ἐλληνικὲς πόλεις, ἔτσι καὶ στὴ Θήβα ἦταν τότε δύο κόμματα, οἱ ἀριστοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸ Λεοντιάδη καὶ οἱ δημοκρατικοὶ μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἰσμηνία.

Τὸ 383 πέρασε ἀπὸ τὴ Θήβα ὁ σπαρτιατικὸς στρατὸς μὲ ἀρχηγὸ τὸ Φοιβίδα. Οἱ ἀριστοκρατικὸς Λεοντιάδης πρότεινε στὸ στρατηγὸ αὐτὸν νὰ καταλάβῃ τὴν ἀκρόπολη τῆς Θήβας, τὴν Καδμεία. Στὸ Φοιβίδα ἀρεσεῖ ἡ πρόταση αὐτὴ καὶ χωρὶς χρονοτριβὲς πῆρε τὴν Καδμεία καὶ ἐφυλάκισε τὸν ἀρχηγὸ τῶν δημοκρατικῶν Ἰσμηνία. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες ἀγανάχτησαν πολύ, ὅταν ἔμαθαν τὴν παράνομη πράξη τοῦ Φοιβίδα. Οἱ Σπαρτιάτες ὅμως, ἀφοῦ γιὰ τὰ μάτια καταδίκασαν τὸν Φοιβίδα σὲ πρόστιμο, κράτησαν τὴν Καδμεία καὶ θανάτωσαν τὸν Ἰσμηνία.

2. Ἡ Θήβα ἐλευθερώνεται. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας.

“Ἄμα μπῆκαν οἱ Σπαρτιάτες στὴν Καδμεία, 400 Θηβαῖοι δημοκρατικοὶ ἔφυγαν ἀπὸ τὴν πατρίδα τους καὶ πήγαν στὴν Ἀθήνα.

Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦταν καὶ ὁ Πελοπίδας, νέος πλούσιος, εὐγενῆς καὶ ἀνδρεῖος.

‘Ἡ πρώτη σκέψη τοῦ Πελοπίδα στὴν ἔξορία ἦταν

πῶς νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, ὅπως εἶχε κάμει καὶ ὁ Θρασύβουλος στὴν Ἀθήνα.

Συνεννοήθηκε λοιπὸν μὲ μερικοὺς φίλους του δημοκρατικούς, ποὺ εἶχαν μείνει στὴ Θήβα, καὶ μιὰ νύχτα τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 379 μαζὶ μὲ ἄλλους Θηβαίους ἔξορίστους φτάνει στὴν πατρίδα του. Ἐκεῖ θανατώνουν ἀμέσως τοὺς ἀρχοντες καὶ καλοῦν τὸν λαὸν στὴν ἐλευθερία.

“Οσο νὰ ἔχει μερικότητα καὶ ἄλλοι ἔξορίστοι καὶ πολλοὶ Ἀθηναῖοι καὶ ὅλοι μαζὶ πολιορκοῦν τοὺς Σπαρτιάτες, ποὺ ἦταν αἰλεισμένοι στὴν Καδμεία.

Σὲ λίγες μέρες ἡ φρονδὰ ἔκεινη τῶν Σπαρτιατῶν καὶ οἱ ἀριστοκρατικοὶ τῆς Θήβας ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν νικημένοι.

Ἐως τώρα οἱ Θηβαῖοι δὲν εἶχαν διακριθῆ, ἀν καὶ ἦταν λαὸς γενναῖος καὶ πολεμικός, γιατὶ δὲν εἶχαν ἀρχηγοὺς καλούς. Τὴν ἐποχὴν διμος ἔκεινη, ἐχτὸς τοῦ Πελοπίδα, φάνηκε στὴ Θήβα καὶ ἄλλος στρατηγός, ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας, ὁ Ἐπαμεινώνδας.

Φτωχὸς μὰ ἀπὸ καλὴ οἰκογένεια ὁ Ἐπαμεινώνδας εἶχε μόρφωση πολλὴ καὶ ἥξερε καλὰ τὴν τέχνη τοῦ πολέμου.

“Οταν ἔκαμε τὸ κίνημα ὁ Πελοπίδας, ὁ Ἐπαμεινώνδας βρέθηκε μαζὶ του καὶ τὸν ἐβοήθησε. Ἐπειτα οἱ δυὸ μαζὶ ἔκαμαν τὸ σχέδιο νὰ καταχτήσῃ ἡ Θήβα ὅλη τὴ Βοιωτία καὶ μὲ τὸν καιόδο νὰ γίνη τὸ δυνατώτερο κράτος τῆς Ἑλλάδας. Γι’ αὐτὸν ἀμέσως ἀρχισαν νὰ ἑτοιμάζουν στρατὸ ίκανὸ νὰ πολεμήσῃ καὶ νὰ νικήσῃ τοὺς Σπαρτιάτες.

Τότε ὁ Πελοπίδας ὠργάνωσε, γιὰ πρώτη φορὰ τὸν περίφημο ίερὸ λόγο ἀπὸ 300 νέους, ποὺ ἀνῆκαν στὶς καλύτερες οἰκογένειες τῆς Θήβας.

Οἱ ιερολοχίτες εἶχαν ὑποχρέωση νὰ πιάνουν τὴ δυσκολώτερη θέση στὴ μάχη καὶ νὰ δίνουν, μὲ τὴ δικῆ τους γενναιότητα, τὸ παράδειγμα τῆς ἀνδρείας στοὺς ἄλλους.

Τέσσερα χρόνια ἡ Σπάρτη ἔστελνε στρατοὺς καὶ

προσπαθοῦσε νὰ νικήσῃ τὸν Θηβαίον. Οἱ Θηβαῖοι τὸν ἀπόκρουν καὶ σιγὰ σιγὰ ἔπαιρναν τὸ θάρρος νὰ πολεμοῦν μὲ τὸν Σπαρτιάτες. Στὸ διάστημα αὐτὸν κρίεψαν κοὶ ὅλες τὶς πόλεις τῆς Βοιωτίας.

3. Ἡ μάχη στὰ Λεῦκτρα.

Ἄναμεσα στὰ δυὸ βουνά, τὸν Κιθαιρῶνα καὶ τὸν Ἐλικῶνα, ἦταν μιὰ μικρὴ πόλη, λίγο μεγαλύτερη ἀπὸ χωριό, τὰ Λεῦκτρα. Τὰ Λεῦκτρα αὐτὰ δοξάστηκαν ἀπὸ τὴν μάχη ποὺ ἔγινε ἐκεῖ στὰ 371.

Τὸ χρόνο αὐτὸν ἔκαμε ἐπιδρομὴ στὴ Βοιωτία ὁ βασιλέας τῆς Σπάρτης Κλεόμβροτος μὲ 10.000 ὀπλίτες κι' ἔστησε τὸ στρατόπεδό του ἀναμεταξὺ τῶν δύο βουνῶν ποὺ εἴπαμε.

Οἱ Θηβαῖοι ἀποφάσισαν νὰ μὴ περιοριστοῦν αὐτὴ τὴν φορὰ στὴν ἄμυνα, παρὰ νὰ βγοῦν μὲ σωστὴν πολεμικὴ παρατάξη νὰ χτυπηθοῦν μὲ τὸν Σπαρτιάτες. Εἶχαν στρατὸ 6.000 ἄντρες, μὰ τὸ ἵππικό τους ἦταν ἀνώτερο ἀπὸ τὸ ἐχθρικό.

Μὲ τὸ στρατὸ αὐτὸν παρατάχτηκαν ἀντίκρυ στοὺς Σπαρτιάτες κοντά στὰ Λεῦκτρα.

Οἱ Σπαρτιάτες συνήθιζαν νὰ παρατάσσουν τὸ στρατό τους σὲ βάθος 12 ἀντρῶν, δηλαδὴ ἔβαζαν τὸν στρατιῶτες σὲ 12 σειρές, τὴν μία πίσω ἀπὸ τὴν ἄλλη, σὲ δόλο τὸ μέτωπο. Ό Ἐπαμεινώνδας ἀποφάσισε νὰ κάμη νέα παρατάξη διαφορετική. Ἀντὶ νὰ βάλῃ ἵσιο στρατὸ σὲ δόλο τὸ μέτωπο, ἐπύκνωσε τὸ ἀριστερὸ ἄκρο μὲ βάθος 50 ἄντρες. Καὶ στὸ ἀριστερὸ αὐτὸν τοποθέτησε καὶ τὸν ἴερὸ λόχο, ποὺ τὸν ἐδιοικοῦσε ὁ Πελοπίδας. Ἀπὸ τὸ ἀριστερό, ποὺ ἦταν τὸ πυκνότερο, ἄρχιζε ἡ παρατάξη νὰ λιγοστεύῃ πρὸς τὸ κέντρο καὶ νὰ λιγοστεύῃ ἀκόμη περισσότερο στὸ δεξιὸ ἄκρο.

Ο τρόπος αὐτὸς ποὺ μεταχειρίστηκε γιὰ τὴν παρατάξη ὁ Ἐπαμεινώνδας, ἔδινε δῆλη τὴν δύναμη τοῦ στρατοῦ στὸ ἔνα ἄκρο, καὶ ἀπὸ τὸ σχῆμα ποὺ ἔπαιρνε ἡ παρατάξη ὠνομάστηκε λοξὴ φάλαγγα.

"Οταν πλησίασαν οἱ δύο στρατοί, τὸ ἀριστερὸ τῶν Θηβαίων, πυκνὸ καθὼς ἦταν, ἔπεσε μὲ ὅλο του τὸν ὅγκο ἐπάνω στὸ δεξιὸ τῶν Σπαρτιατῶν. Οἱ Σπαρτιάτες ταράχτηκαν ἀμέσως. Σὲ λίγο ὁ βασιλέας τους πέφτει νεκρός, καὶ οἱ Θηβαῖοι ὁρμοῦν μέσα στὴν παράταξή τους καὶ θερίζουν ἀλύπητα. Συγχισμένοι τώρα οἱ Σπαρτιάτες φεύγουν πρὸς τὸ μέρος ποὺ ἦταν τὸ στρατόπεδό τους καὶ γλίτωσαν ὅσοι πρόφτασαν νὰ φύγουν.

"Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην ἤτησαν ἀπὸ τοὺς Θηβαίους νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ θάψουν τοὺς νεκρούς. Αὐτὸν ἦταν σημεῖον πὼς οἱ Σπαρτιάτες ἀναγνώριζαν πὼς εἶχαν νικηθῆ.

Σὲ δὴ τὴν Ἑλλάδα ἀκούστηκε μὲ ἔκπληξην ἡ εἰδῆση αὐτῆς. Ἡ γνώμη ποὺ εἶχαν ώς τότε οἱ ἄλλοι Ἕλληνες γιὰ τοὺς Σπαρτιάτες, πὼς δὲν νικοῦνται ποτέ, ἀρχισε νὰ κλονίζεται.

4. Ὁ Ἐπαμεινώνδας στὴν Πελοπόννησο.

Νικητὲς ἀπὸ τὰ Λεῦκτρα οἱ Θηβαῖοι δὲν περιωρίστηκαν στὴν δόξα τους αὐτῆς. Ἡθελαν νὰ χτυπήσουν τοὺς ἔχθρούς των, δηλαδὴ τοὺς Σπαρτιάτες, στὴν ἵδια τὴν πατρίδα τους.

Τὸ χειμῶνα λοιπὸν τοῦ 370 ὁ στρατὸς τῶν Θηβαίων μὲ ἀρχηγοὺς τὸν Ἐπαμεινώνδα καὶ τὸν Πελοπίδα ἔρχεται στὴν Πελοπόννησο, προχωρεῖ στὴ Λακωνικὴ καὶ φτάνει ἔξω ἀπὸ τὴν Σπάρτη.

Ἡ Σπάρτη ἦταν ἀτείχιστη. Τὴν ὑπεράσπιζαν ὅμως οἱ στρατιῶτες τῆς μὲ τὸ γέροντα Ἀγγούλαο ἀρχηγό, καὶ οἱ Θηβαῖοι δὲν τόλμησαν νὰ τὴν προσβάλουν.

Στρέφουν ἀπὸ κεῖ στὸ Ἔλος καὶ τὸ Γύθειο, κυριεύουν δὲς τὶς ἀτείχιστες πόλεις ποὺ βρῆκαν στὸ δρόμο τους, καῖνε τὸ ναύσταθμο τῶν Σπαρτιατῶν, ἔπειτα γυρίζουν στὴ Μεσσηνία, τὴν ἐλευθερώνουν ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες καὶ κτίζουν κοντὰ στὴν παλιὰ ἀκρόπολη τῆς Ἰθώμης τὴ Μεσσήνη.

Ἄπὸ τότε ἡ Μεσσηνία ἔμεινε κράτος ἀνεξάρτητο,

γιατὶ οἱ Σπαρτιάτες δὲν μπόρεσαν πιὰ νὰ τὴν ὑποτάξουν.

‘Ο στρατὸς τῶν Θηβαίων, ἔπειτα ἀπὸ τὰ κατορθώματα αὐτά, γύρισε στὴ Βοιωτία, χωρὶς νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ κανεῖς.

‘Η ἐπιφροὴ τῶν Θηβαίων ἀπλώθηκε τότε σ’ ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Οἱ δυὸ μεγάλοι στρατηγοί τους, ὁ Ἐπαμεινώνδας καὶ ὁ Πελοπίδας, ὁδηγοῦν τὶς νικηφόρες φάλαγγές τους ἀπὸ τὴ Μακεδονία ὥς τὴ Λακωνικὴ καὶ παίρνουν ἀπὸ τὴ Σπάρτη καὶ ἀπὸ τὴν Ἀθήνα τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας.

5. Ἡ μάχη στὴ Μαντίνεια.

Οἱ Θηβαῖοι δὲν κράτησαν πολὺν καιρὸν τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας. Ἀπὸ τὸ 369 οἱ Ἀθηναῖοι, βλέποντας πόσο γρήγορα αὔξανε ἡ δύναμη τῶν Θηβαίων, ἔκαμαν συμμαχία μὲ τοὺς Σπαρτιάτες.

Τότε ἡ Θήβα εἶχε πάθει καὶ ἔνα μεγάλο ἀτύχημα. Σὲ μὰ ἐκστρατεία ποὺ ἔγινε στὴ Θεσσαλία σκοτώθηκε ὁ Πελοπίδας. Καὶ δὲν ἔφτανε αὐτό, μὰ καὶ πολλοὶ σύμμαχοί τους στὴν Πελοπόννησο ἀρχισαν νὰ τοὺς φεύγουν. Ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀρχισε νὰ βλέπῃ πὼς ἡ Πελοπόννησος δὲν θὰ ὑπέφερε γιὰ πολὺν καιρὸν τὴν ἡγεμονία τῶν Θηβαίων.

Πῆρε λοιπὸν τὴν ἀπόφαση νὰ χτυπήσῃ, γιὰ τετάρτη φορά, τὴν Πελοπόννησο καὶ τὸ 326 μὲ 30.000 στρατὸ φτάνει στὴ Μαντίνεια, δπου ἦταν στρατοπευδευμένοι οἱ Σπαρτιάτες μὲ τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς ἄλλους των συμμάχους, ἔως 20.000 ἄντρες.

Καθὼς στὰ Λεῦκτρα, ἔτσι καὶ ἔδω ὁ Ἐπαμεινώνδας σχημάτισε ἀμέσως τὴ λοξὴ φάλαγγα καὶ νίκησε τοὺς ἔχθρούς του. Ἄλλὰ στὴ μάχη ἀπάνω ἔνα ἀκόντιο καρφώνεται στὸ στῆθος τοῦ Ἐπαμεινώνδα. Οἱ πολεμιστὲς ποὺ ἦταν γύρω του τὸν ἐσήκωσαν ἀμέσως καὶ μὲ τὸ σίδερο ἀκόμη καρφωμένο στὸ στῆθος του, τὸν μιτέφεραν στὸ στρατόπεδο. Ἐκεῖ οἱ γιατροὶ εἶπαν πὼς ὁ πληγωμένος ἀρχηγὸς δὲν ὑπάρχει τῷπος νὰ σωθῇ, γιατὶ

άμα βγάλουν τὸ σίδερο ἀπὸ τὴν πληγὴν μὰ πεθάνη. Ὁ Ἐπαμεινώνδας τότε ρωτησε ἄν τὴν ἀσπίδα του σώμηκε καὶ ἄν οἱ Θηβαῖοι νίκησαν. "Οταν τὸν ἐβεβαίωσαν γι' αὐτά, πρόσταξε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τραβήξουν τὸ σίδερο ἀπὸ τὴν πληγὴν. Οἱ φύλοι του καταλυπημένοι τὴν στιγμὴν ἔκεινην ἔκλαιαν καὶ ἔλεγαν «πεθαίνεις ἄτεκνος Ἐπαμεινώνδα».

— "Οχι, τοὺς εἶπε ἔκεινος. Ἀφήνω δυὸς θυγατέρες τὶς μάχες τῶν Λεύκτρων καὶ τῆς Μαντίνειας.

"Η νίκη τῆς Μαντίνειας δὲν ὠφέλησε τοὺς Θηβαίους γιατὶ εἶχαν χάσει τὸν ἀρχηγό τους. Ἐκαμαν εἰρήνη μὲ τὸν δρόμο νὰ μείνῃ ἀνεξάρτητη ἡ Μεσσηνία. Αὐτὸ μόνο ἔμεινε ἀπὸ τὸ μεγάλο ἔργο ποὺ ἔκαμαν οἱ δυὸς στρατηγοί, δ Ἐπαμεινώνδας καὶ δ Πελοπίδας.

"Η ἡγεμονία τῶν Θηβαίων εἶχε τελειώσει καὶ ἡ Θήβα ἔαναγύρισε στὴ δευτερότερη πάλι θέση της. Τώρα δύμως καὶ ἡ Ἀθήνα καὶ ἡ Σπάρτη ἦταν τόσο ἔξηντλημένες, ὥστε δὲν μποροῦσε πιὰ καμμιὰ ἀπὸ αὐτὲς νὰ ἔχῃ τὴν ἡγεμονία στὴν Ἑλλάδα. Ἡρθε τώρα ἡ σειρὰ μιᾶς ἄλλης ἑλληνικῆς χώρας, ποὺ ὅς τώρα δὲν εἶχε ἀναμιχθῆ στὴν Ἑλλάδα. Η χώρα αυτὴ ἦταν ἡ Μακεδονία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'

ΗΓΕΜΟΝΙΑ ΤΩΝ ΜΑΚΕΔΟΝΩΝ

1. Οἱ Μακεδόνες.

Σὰν Ἑλληνες ποὺ ἦταν καὶ οἱ Μακεδόνες εἶχαν τὴν ἴδια γλῶσσα καὶ τὰ ἴδια ἔθυμα μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Στὴν ἀρχὴν οἱ Μακεδόνες ἦταν χωρισμένοι σὲ πολλὲς φυλὲς καὶ κάθε πόλη τους ἦταν ἀνεξάρτητη ἀπὸ τὴν ἄλλη. Μὲ τὸν καιρὸν δύμως μιὰ οἰκογένεια βασιλικὴ ποὺ ἔλεγε πώς εἶχε τὴν καταγωγὴν της ἀπὸ τὸν παλιὸν ἥρωα, τὸν Ἡρακλῆ, ἔνωσε ὅλες τὶς φυλὲς τῶν Μακεδόνων κι ἔκαμε ἔνα κράτος, ἀρκετὰ μεγάλο, τὴν Μακεδονία.

"Οπως εἴδαμε παραπάνω, ἔπειτα ἀπὸ τὸν πόλεμο

ποὺ ἔκαμε δὲ βασιλέας τῆς Περσίας Δαρεῖος μὲ τοὺς Σκύθες, οἱ Πέρσες εἶχαν ὑποτάξει τὴν Μακεδονία. Στοὺς Περσικοὺς πολέμους λοιπὸν οἱ Μακεδόνες ἀναγκάστηκαν, χωρὶς νὰ θέλουν, νὰ βοηθήσουν τοὺς Πέρσες μὲ τὸ βασιλέα τους Ἀλέξανδρο. Ἀφοῦ ἔπαθε δῆμος δὲ Ξέρξης τὴν γνωστὴν καταστροφὴν, οἱ Μακεδόνες ἔαναβροῦκαν τὴν

Εἰς. 11. Ὁ Φίλιππος.

ἔλευθερία τους καὶ ἔδιωξαν τοὺς Πέρσες ἀπὸ τὴν χώρα τους.

Ἐπειτα στὴ Μακεδονία ἔγιναν πολλὲς ταραχὲς καὶ φόνοι καὶ πόλεμοι ἐμφύλιοι ποιὸς νὰ πάρῃ τὸ θρόνο τὸ βασιλικό, ὥσπου στὸ 359 πῆρε στὰ χέρια τὴν βασιλεία δὲ Φίλιππος δὲ Β'.

2. Ὁ Φίλιππος Β'.

Ο Φίλιππος ἔγινε βασιλέας σὲ ἡλικία 22 χρονῶν. Μικρότερος ἀκόμη, ὅταν ἦταν 15 χρονῶν, τὸν εἶχε πάρει δῆμηρο δὲ Πελοπίδας ποὺ εἶχε ἀναμιχθῆ τότε στὶς ἐσωτερικὲς φιλονικίες τῶν Μακεδόνων, καὶ τὸν ἔφερε στὴ Θήβα.

Σήν πόλη αυτή ἔμεινε ὁ Φίλιππος τοία χρόνια καὶ βρῆκε τὸν καιρὸν νὰ γνωρίσῃ καλὰ τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις.

Ο Φίλιππος εἶχε αἰσθήματα εὐγενικά, ἀγαποῦσε τὰ γράμματα καὶ τὶς τέχνες καὶ πιὸ παθητικὰ ἀκόμη τὸ κυνῆγι καὶ τὴν ἵππασία. Στὸν πόλεμο τὸν ἐθαύμαζαν δῆλοι γιὰ τὴν τόλμη καὶ τὴν ἀντοχή του. Στὸν καιρὸν τῆς εἰρήνης ἦταν εὐχάριστος σὲ δλους μὲ τοὺς καλούς του τρόπους καὶ τὴν εὐχάριστη συνομιλία του.

Μόλις ἔγινε βασιλέας ὁ Φίλιππος, νίκησε καὶ ὑπόταξε τοὺς γείτονές του Παιώνες καὶ Ἰλλυριούς. Ἐπειτα ἀρχισε νὰ ὀργανώνῃ τὸ στρατό του. Ως τότε οἱ περισσότεροι στρατοὶ ἦταν ἀπὸ μισθοφόρους. Ο Φίλιππος ἔκαμε στρατὸν ἀπὸ ὑπηρόδους.

Στὸ ἵππικὸ κατάταξε τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸ λαὸν στὸ πεζικό. Ἐδωσε σὲ δλους τὰ ἴδια ὄπλα καὶ αὐτὸς πρῶτος ἔβαλε σ' ἐφαρμογὴ τὸ μακρὺ ἀκόντιο, ἕνα ἀκόντιο ποὺ εἶχε μάκρος 6 1)2 μέτρα καὶ τὸ ὄνομαζαν σ' αριστα.

3. Πόλεμος μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Αφοῦ τελείωσε ὁ Φίλιππος τὴν ὀργάνωση τοῦ στρατοῦ του ἀποφάσισε νὰ ἀπλώσῃ τὴν κυριαρχία του στὰ παράλια τῆς χώρας του. Στὰ παράλια δύμως ἔκεινα ἦταν Ἑλληνικὲς πόλεις ποὺ εἶχαν συμμαχία μὲ τοὺς Ἀθηναίους. Ἔτσι ἤρθε σὲ σύγκρουση μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ κήρουξαν τὸν πόλεμο, τὸν ἀφῆσαν δύμως νὰ κυριέψῃ δῆλες τὶς παράλιες πόλεις τῆς Μακεδονίας. Στὴν Ἀθήνα οἱ ορ্ধτορες, καὶ περισσότερο ἀπ' δλους δὲ περίφημος Δημοσθένης, προσπάθησαν νὰ ἐρεθίσουν τὸ λαὸν γιὰ νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸ Φίλιππο. Οἱ Ἀθηναῖοι δύμως μὲ τὰ καταστραμμένα οἰκονομικά τους δὲ μποροῦσαν πιὰ νὰ συντηροῦν μισθοφορικοὺς στρατούς, οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν ὅρεξη νὰ πολεμοῦν, κι' ἔτσι οἱ πατριωτικὲς προσπάθειες τοῦ Δημοσθένη δὲν πέτυχαν.

4. Ο ιερός πόλεμος.

Αφοῦ τέλειωσε τὴν κατάχτηση τῆς Μακεδονίας ὁ Φίλιππος σκέφτηκε νὰ προχωρήσῃ στὴ νότια Ἑλλάδα. Τὴν εὐκαιρία αὐτὴ τὴν ἔδωσε ἔνας νέος ἐμφύλιος πόλεμος ποὺ ἀρχισε τότε στὴν Ἑλλάδα, ὁ λεγόμενος ί ε ο δ ο πόλεμος μοιος.

Τὰ χρόνια ἐκεῖνα οἱ Φωκεῖς καλλιέργησαν μερικὰ μέρη ποὺ ἦταν ἀφιερωμένα στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν. Αὐτὸς θεωρήθηκε ἰεροσυλία. Οἱ Θηβαῖοι, ποὺ μισοῦσαν τοὺς Φωκεῖς, κατώρθωσαν νὰ πείσουν τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο νὰ τοὺς καταδικάσῃ γιὰ τὴν ἰεροσυλία αὐτὴ καὶ νὰ τοὺς κηρύξῃ τὸν ἴερο πόλεμο (354).

Τὸν πόλεμο αὐτὸν τὸν ἀνέθεσε στοὺς Θηβαίους, στοὺς Λοκροὺς καὶ στοὺς Θεσσαλούς.

Απὸ τὸ ἄλλο μέρος δῆμος βοήθησαν τοὺς Φωκεῖς οἱ Αθηναῖοι, οἱ Σπαρτιάτες καὶ ἄλλοι Πελοποννήσιοι.

Ἐννιὰ δλόκληρα χρόνια κράτησε ὁ πόλεμος αὐτός.

Στὸ τέλος οἱ Θηβαῖοι κουρασμένοι ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸ Φίλιππο.

Τὴν ἀφορμὴν αὐτὴν ἀρπάξε ἀμέσως ὁ βασιλέας τῆς Μακεδονίας. Παίρνει τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν Μακεδονία, κατεβαίνει στὴ Θεσσαλία, περνᾶ τὶς Θερμοπύλες, μπαίνει στὴν Φωκίδα καὶ τὴν κυριεύει.

Ἐπειτα προσκάλεσε σὲ συνέδριαση τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο καὶ αὐτὸς ἔβγαλε αὐτὲς τὶς ἀποφάσεις :

1) Οἱ πόλεις ὅλες ποὺ κατοικοῦσαν οἱ Φωκεῖς νὰ καταστραφοῦν καὶ οἱ κάτοικοι τῆς νὰ σκορπιστοῦν στὰ χωριά.

2) Νὰ πληρώνουν κάθε χρόνο οἱ Φωκεῖς 50 τάλαντα στὸ μαντεῖο τῶν Δελφῶν.

3) Τοὺς ψήφους ποὺ εἶχαν στὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο οἱ Φωκεῖς νὰ τοὺς ἔχῃ τώρα ὁ Φίλιππος.

Μὲ τὴν ἀπόφαση αὐτὴ τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο τὸ πῆρε στὰ χέρια του ὁ Φίλιππος.

5. Ἡ μάχη στή Χαιρώνεια.

"Επειτα ἀπό λίγα χρόνια νέος ιερὸς πόλεμος κηρύχτηκε, γιατὶ οἱ Ἀμφισσεῖς καλλιέργησαν καὶ αὐτοὶ χωράφια τοῦ μαντείου.

Τὸ Ἀμφικτιονικὸ συνέδριο προσκάλεσε τὸ Φίλιππο νὰ κάμῃ τὸν πόλεμο αὐτόν.

Χωρὶς ἀργοπορία δὲ Φίλιππος κατεβαίνει μὲ τὸ στρατὸ του στὴ Φωκίδα, στέλνει λίγο στρατὸ στὴν Ἀμφισσα, καὶ αὐτὸς μὲ τὸ περισσότερο μέρος τοῦ στρατοῦ του φθάνει στὴν Ἐλάτεια (τὸ σημερινὸ Δραχμάνι) καὶ πιάνει τὸ δρόμο ποὺ ὠδηγοῦσε στὴ Βοιωτία. Τοῦτο ἦταν μεγάλος κίντυνος καὶ γιὰ τοὺς Θηβαίους, ποὺ ὑποστήριζαν τὴν Ἀμφισσα καὶ γιὰ τοὺς Ἀθηναίους, ποὺ βρίσκονταν σὲ πόλεμο μὲ τὸ Φίλιππο.

Μὲ τὶς ἐνέργειες τοῦ Δημοσθένη, οἱ Ἀθηναῖοι συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς Θηβαίους γιὰ νὰ χτυπήσουν τὸν κοινὸ ἔχθρο.

Στὸ διάστημα αὐτὸ δὲ Φίλιππος μπῆκε στὴ Βοιωτία καὶ στρατοπέδεψε στὴ Χαιρώνεια μὲ 30 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 2 χιλιάδες ἵππεῖς.

Στὸ μέρος αὐτὸ ἔφτασε σὲ λίγο καὶ δὲ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων, τῶν Θηβαίων καὶ μερικῶν συμμάχων τους, ἔως 40 χιλιάδες πολεμιστές. Στὸν ἀριθμὸ καὶ οἱ δυὸ στρατοὶ ἦσαν ἵσιοι. Καὶ οἱ δυὸ ἐπίσης εἶχαν γενναίους πολεμιστές. Μὰ οἱ Μακεδόνες στρατηγοὶ ἦταν ἀνώτεροι. Μαζὶ μὲ αὐτοὺς ἦταν τότε καὶ δὲ γιὸς τοῦ Φιλίππου Ἀλέξανδρος.

Οἱ σύμμαχοι νικήθηκαν στὴ μάχη. Οἱ νέοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὸν ιερὸ λόχο τῶν Θηβαίων, ἔπεσαν δὲ οἱ στὴ θέση ποὺ τοὺς τοποθέτησαν. Ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους 1000 σκοτώθηκαν καὶ 200 πιάστηκαν αἰχμάλωτοι. Οἱ ἄλλοι σώθηκαν μὲ τὴ φυγὴ καὶ μαζὶ μὲ αὐτοὺς δὲ Δημοσθένης ποὺ πολέμησε σὰν ἀπλὸς στρατιώτης (338).

Στὸ μέρος ποὺ ἔγινε δὲ μάχη ἔστησαν ἀργότερα οἱ Θηβαῖοι ἔνα μαρμαρένιο λιοντάρι, γιὰ νὰ υμᾶζει τὴ θυσία καὶ τὴν ἀντρείαν ἐκείνων ποὺ σκοτώθηκαν γιὰ τὴν

πατρίδα. Τὸ μνημεῖο αὐτὸν ὑπάρχει ἀκόμη σήμερα στὴ θέση του.

6. Τὰ σχέδια καὶ ὁ δάνατος τοῦ Φιλίππου.

Ἄπὸ τὴν μάχην τῆς Χαιρώνειας φάνηκε καθαρὰ τὸ σχεδίαζε δὲ Φίλιππος. Τὸ σχέδιο του ἦταν μεγάλο, καὶ ἀν πρόδροταινε νὰ γίνῃ, θὰ ὠφελοῦσε ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ο Φίλιππος σκέψηται νὰ ὑποτάξῃ καὶ νὰ ἐνώσῃ κάτω ἀπὸ τὸ θρόνο του ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἔπειτα ἔτσι ἐνωμένους τοὺς Ἑλληνες νὰ τοὺς φέρῃ στὴν Ἀσία καὶ νὰ κυριεύσῃ ὅλο τὸ περσικὸ κοράτος καὶ νὰ ἀπλώσῃ τὴν Ἑλλάδα ὡς τὰ βάθη τῆς Ἀσίας.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πῶς στοὺς Θηβαίους ἔδειξε πολλὴ αὐστηρότητα. Ἐβαλε μακεδονικὴ φρουρὰ στὴν Καδμεία καὶ ἄφησε νὰ ἔναναγρίσουν οἱ ἔξοδιστοι.

Μαλακώτερος φάνηκε στοὺς Ἀθηναίους. Ἐλευθέρωσε τοὺς αἰχμαλώτους των χωρὶς νὰ πάρῃ λύτρα κι' ἔκλεισε μὲ αὐτοὺς εἰρήνη. Ἐπειτα κάλεσε δὲ Φίλιππος δλες τῆς ἐλληνικὲς πόλεις νὰ κάνουν συνέδριο στὴν Κόρινθο. Ἐκεῖ ἀναγνωρίστηκαν δλες οἱ πόλεις ἀνεξάρτητες καὶ δ Φίλιππος γενικὸς ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Πέρσες.

Ἐτσι ἡ ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας ἔπειτα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα, τὴ Σπάρτη, τὴ Θήβα, ἥρθε στὰ χέρια τῆς Μακεδονίας.

Ἄφοῦ τέλειωσε τὸ συνέδριο ποὺ ἔγινε στὴν Κόρινθο δ Φίλιππος γύρισε στὴ Μακεδονία γιὰ νὰ ἐτοιμάσῃ τὸ στρατὸ του γιὰ τὴν Περσία. Ή μοῖρα του ὅμως δὲν τὸν ἄφησε νὰ ζήσῃ περισσότερο. Ἐνας ἀξιωματικὸς του, ὁ Παυσανίας ποὺ εἶχε ἀφορμὲς προσωπικὲς μαζί του, τὸν ἐδολοφόνησε στὰ 336. Τὸ μεγάλο του σχέδιο στάμάτησε δ θάνατος του. Δὲν τὸ ματαίωσε ὅμως. Τὸ τέλειωσε δ γιός του Ἀλέξανδρος, ποὺ τὸν διαδέχτηκε στὸ θρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'

Η ΚΟΣΜΟΚΡΑΤΟΡΙΑ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

1. Ὁ Αλέξανδρος

Μόλις 20 χρονῶν ἦταν ὁ Ἀλέξανδρος, ὅταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο τοῦ πατέρα του. Ἡταν ὡραῖος νέος μὲ λευκὸ δέρμα, μὲ μάτια φωτερά, μὲ μαλλιὰ ἔσανθά καὶ κατσαρὰ καὶ μὲ τὸ κεφάλι λίγο πρὸς τὸν ἀριστερό του ὅμο.

Σὰν ὀλους τοὺς εὐγενεῖς νέους τῆς Μακεδονίας ὁ Ἀλέξανδρος ἔμαθε ἐνωρὶς τὴν ἴππασία καὶ στὴν ἥλικια ποὺ ἔγινε βασιλέας ἦταν ἀπὸ τοὺς πιὸ φημισμένους καβαλάρηδες. Καὶ αὐτὸ τὸ ἄλογό του, ὁ Βουκεφάλας ἔμεινε περίφημο στὴν ἴστορία γιὰ τὰ κατορθώματα ποὺ εἶχε κάμει μὲ αὐτὸ δικύριος του. Τὸ ἄλογο αὐτὸ δὲ μπόρεσε κανεὶς ἄλλος νὰ τὸ ἡμερώσῃ, παρὰ μόνο ὁ Ἀλέξανδρος τὸ κατώρθωσε.

Λένε πὼς ὅταν ὁ Ἀλέξανδρος, μικρὸς ἀκόμη ἔκαμε τὸ κατόρθωμα αὐτό, τὸν ἀγκάλιασε διπέρα τοῦ εἰπε :

—Ζήτα, παιδί μου, ἄλλο βασίλειο, τὸ δικό μου δὲν εἶναι ἀρκετὰ μεγάλο γιὰ σένα.

Ἐγχτὸς ἀπὸ τὰ γυμνάσια καὶ τὴν πολεμικὴ τέχνη διπέρα τοῦ Ἀλέξανδρος μορφώθηκε σὰν τοὺς καλοὺς Ἕλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης

Ἀγαποῦσε τὴν ποίηση καὶ τὴ μουσική, καὶ τόσο λατρευε τὸν Ὁμηρο, ὅστε τὴ νύχτα ποὺ κοιμόταν, εἶχε κάτω ἀπὸ τὸ προσκέφαλό του τὴν Ἰλιάδα, τὸ ἀθάνατο δηλαδὴ ποίημα τοῦ Ὁμήρου.

Πολὺ μικρὸς εἶχε ἔνα παιδαγωγὸ ποὺ σύγκρινε τὸ μαθητή του μὲ τὸν Ἀχιλλέα. Στὸν Ἀλέξανδρο ἀρεσε ἡ παρομοίωση καὶ ἀπὸ τότε ὠνειροπολοῦσε καὶ αὐτὸς νὰ γίνη σὰν τὸν Ἀχιλλέα, γρήγορος στὸ δρόμο καὶ ἀτρόμητος στὸν πόλεμο.

"Οταν ἔγινε 13 χρονῶν τοῦ ἔφερε ὁ πατέρας του γιὰ δάσκαλο τὸ μεγαλύτερο φιλόσοφο τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν Ἀριστοτέλη. Αὐτὸν ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἀγάπησε τόσο πολὺ, ὡστε καὶ ἀργότερα ποὺ μεγάλωσε, ξητοῦσε πολλὲς φορὲς τὶς συμβουλές του.

Εἰκ. 18. Ὁ Ἀλέξανδρος.

Στοὺς φίλους του ἦταν πιστὸς καὶ εἱλικρινὴς καὶ μὲ τὴν ἀγαθὴν καρδιὰ ποὺς εἶχε νόμιζε καὶ τοὺς ἄλλους σὰν τὸν ἔαυτό του, τοὺς μπιστευόταν ὅλους καὶ δὲν τοὺς ὑποπτευόταν ποτέ.

Ἡ φιλοδοξία ἔκαιε τὴν ψυχή του ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια. Λένε πώς κάποτε οἱ φίλοι του ἐπαινοῦσαν μπρὸς στὸν Ἀλέξανδρο τὰ κατορθώματα τοῦ Φιλίππου, τοῦ πατέρα του. Ὁ Ἀλέξανδρος τότε μελαγχόλησε καὶ εἶπε :

— "Ολα λοιπὸν θὰ τὰ κάμη ὁ πατέρας μου; Δὲ θ' ἀφήσῃ τίποτα μεγάλο γιὰ νὰ τὸ κατορθώσω καὶ ἔγώ;

Στὸ σῶμα ἦταν πολὺ γερός. Ἡ στέοησι δὲν τὸν φόβιζε, οὔτε δὲ κόπος, οὔτε δὲ κίνδυνος. Ἡταν ἐργατικός, ἐνεργητικός καὶ ἀκούσαστος.

2. Ὁ Ἀλέξανδρος ατὴν Ἑλλάδα.

Οταν ἀνέβηκε στὸ θρόνο ὁ Ἀλέξανδρος οἱ περισσότεροι Ἐλληνες νόμιζαν πώς δὲ θὰ ἔχῃ τὴν ἀξία τοῦ πατέρα του καὶ πολλὲς πόλεις, ὑποταγμένες στὴ Μακεδονία, ἀρχισαν νὰ συλλογίζωνται τὴν ἀνεξαρτησία τους. Καὶ μέσα ὅμως στὴν ἴδια τὴν Μακεδονία εἶχε ἀντιπάλους ποὺ ζητοῦσαν νὰ τοῦ πάρουν τὸ θρόνο.

Πρῶτ' ἀπ' ὅλους δὲ Ἀλέξανδρος χτύπησε αὐτοὺς ποὺ τοῦ ζητοῦσαν τὸ θρόνο του καὶ τοὺς θανάτωσε ὅλους.

Ἐπειτα τὸ φινιόπωρο τοῦ 336 κατέβηκε στὴν Ἑλλάδα.

Πῆγε γραμμὴ στὴν Κόρινθο καὶ κάλεσε σὲ συνέδριο ὅλους τοὺς Ἐλληνες.

Τὸ συνέδριο ἀναγνώρισε τὸν Ἀλέξανδρο, ὅπως καὶ τὸν πατέρα του, ἀρχιστράτηγο ὅλων τῶν Ἐλλήνων γιὰ τὸν πόλεμο μὲ τὴν Περσία.

Λένε, πώς ἔκεī στὴν Κόρινθο ξήτησε νὰ ἰδῇ τὸ φιλόσοφο Διογένη, ποὺ δὲν εἶχε παρὰ ἔνα φοῦχο μόνο, κι' αὐτὸ τριμένο καὶ σκισμένο, ἔνα δισσάκι κι' ἔνα πιθάρι, ποὺ τὸ μεταχειρίζόταν γιὰ σπίτι του.

Σὰν πῆγε δὲ Ἀλέξανδρος κοντά του, ρώτησε τὸ Διογένη:

— Τί θέλεις, Διογένη, νὰ σοῦ δώσω;

— Παραμέρισε ἀπὸ τὸν ἥλιο, τοῦ εἴπε δὲ Διογένης.

Ο Ἀλέξανδρος γέλασε μὲ τὴν ἀπάντηση, θαύμασε ὅμως καὶ τὴν ἀπλότητα καὶ ὀλιγάρχεια τοῦ φιλόσοφου. Στραφήκε τότε στοὺς φίλους του καὶ εἶπε :

— Ἄν δὲν ἔμουν Ἀλέξανδρος θὰ ηθελα νὰ εῖμαι Διογένης.

Οταν γύρισε στὴ Μακεδονία δὲ Ἀλέξανδρος ἔκαμε ἐκστρατεία στὴ Θράκη. Τότε διαδόθηκε στὴν Ἑλλάδα

πώς στὴν ἐκστρατείᾳ ἐκείνη σκοτώθηκε ὁ Ἀλέξανδρος.

Μερικὲς ἑλληνικὲς πόλεις ποὺ πίστεψαν στὸ θάνατὸ του, ἀρχισαν νὰ κινιῶνται γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία τους.

Ἐξόριστοι Θηβαῖοι γύρισαν στὴν πατρίδα τους καὶ πολιορκησαν τὴ Μακεδονικὴ φρουρά, ποὺ ἦταν στὴν Καδμεία.

Ἐαφνικὰ ὅμως φτάνει μπρὸς στὴ Θήβα ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ στρατό του. Τὴν πολιορκεῖ καὶ σὲ τρεῖς μέρες τὴν παίρνει.

Ἡ ἐκδίκηση ποὺ ἔκαμε τότε ὁ Ἀλέξανδρος γιὰ τὴν ἀποστασία τους στοὺς Θηβαίους ἦταν τρομερή. 600 Θηβαῖοι θανατώθηκαν, 30 χιλιάδες πουλήθηκαν σκλάβοι καὶ ἡ Θήβα ὅλη γκρεμίστηκε καὶ σκάφτηκαν ὅλα τὰ σπίτια ἐχτὸς ἀπὸ ναούς.

Μόνο ἔνα σπίτι ἔδωσε διαταγὴ ὁ ἴδιος ὁ Ἀλέξανδρος νὰ μὴν πειραχτῇ, τὸ σπίτι τοῦ ποιητῆ Πινδάρου (335).

Οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες ἀμα τὰ ἔμαθαν αὐτά, ἔστειλαν ἀμέσως ἀντιπροσώπους γιὰ νὰ συγχαροῦν τὸν Ἀλέξανδρο.

3. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἀσία

Οἱ περισσότερες ἑτοιμασίες γιὰ τὴν ἐκστρατείᾳ τῆς Ἀσίας εἶχαν γίνει ἀπὸ τὸ Φίλιππο. Γι' αὐτὸ δὲν ἀργῆσε ὁ Ἀλέξανδρος. Τὴν ἀνοιξῆ τοῦ 334 ἀφῆσε ἀντιπρόσωπό του στὴ Μακεδονία τὸ στρατηγὸ Ἀντίπατρο καὶ ἔκεινα μὲ 30.000 πεζοὺς καὶ 5.000 ἵππεῖς ἀπὸ τὴν Πέλλα, τὴν πρωτεύουσα τοῦ κράτους του.

Οἱ μισὸς στρατὸς ἦταν ἀπὸ Μακεδόνες. Οἱ ἄλλοι ἦταν Ἑλληνες ἀπὸ διάφορες χῶρες καὶ μόνο Σπαρτιάτες δὲν πῆγαν.

Ὀταν ἔφτασαν στὴν παραλία τῆς Ἀσίας, ὁ Ἀλέξανδρος πέταξε τὸ ἀκόντιό του στὴ στεριά, γιὰ σημάδι πώς θὰ κάμη δική του τὴ χώρα ἐκείνη καὶ βγῆκε πρῶτος.

Πῆγε ἀμέσως στὰ ἔρείπια τῆς Τροίας καὶ ἔθεσε στέφανο ἀπάνω στὸν τάφο τοῦ Ἀγιλλέα, ἐνῶ ὁ πιστός

του φίλος Ἡφαιστίωνας στεφάνωσε τὸ μνῆμα τοῦ Πατρόκλου.

Λένε πὼς ὅταν ἀκούμπησε τὸ στεφάνι στὸν τάφο τοῦ Ἀχιλλέα, εἶπε ὁ Ἄλεξανδρος στὸ μεγάλο νεκρό : — Ἔσὺ ἥσουν εὐτυχής, γιατὶ βρέθηκε ὁ Ὁμηρος νὰ ψάλῃ τὰ κατορθώματά σου.

4 Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ (334).

Μόλις οἱ Πέρσες σατράπες τῆς Μικρῆς Ἀσίας ἔμαθαν πὼς ἔφασε στὴν Ἀσία ὁ Ἄλεξανδρος, μάζεψαν ἀμέσως τὸ στρατό τους πίσω ἀπὸ τὸ μικρὸ ποταμὸ Γρανικό. Ὁ περσικὸς στρατὸς εἶχε 20.000 Πέρσες ἵππεῖς καὶ 20.000 Ἑλληνες μισθοφόρους πεζούς.

Ο Ἄλεξανδρος τὸ ἔμαθε αὐτὸ καὶ προχώρησε γρήγορα πρὸς τὰ ἔκει. Ὅταν ἔφτασε στὸν ποταμό, κόντευε βράδυ καὶ ὁ στρανηγὸς Παρμενίωνας ἔδωσε γνώμη νὰ μὴν ἐπιτεθοῦν ἀμέσως στοὺς Πέρσες, ποὺ ἦταν στὴν ἀντικούνη ὅχθη παρὰ νὰ περιμένουν ὡς τὸ πρωῒ γιὰ νὰ ἔκουναστῇ ὁ στρατός.

Ο Ἄλεξανδρος ὅμως δὲν τὸν ἀκούσε, παρὰ δομᾶ πρῶτος μέσα στὸ ποτάμι καὶ προστάζει τὸ στρατὸ τὸν ἀκολουθήσῃ.

Στὴν ἀρχὴ οἱ στρατιῶτες του ἔβρισκαν δυσκολία, γιατὶ τὸ μέρος ἦταν ἀνηφορικὸ καὶ γλυστροῦσαν, ἐνῶ οἱ Πέρσες τοὺς χτυποῦσαν ἀπὸ πάνω μὲ τὰ ἀκόντια. Ἀλλὰ σὲ λίγο κατορθώνουν νὰ βγοῦν ἀπάνω καὶ ἀρχίζει ἡ μάχη.

Οἱ Πέρσες πολεμοῦσαν μὲ γενναιότητα.. Παρὰ λίγο μάλιστα στὴ μάχη νὰ σκοτωθῇ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄλεξανδρος. Ἐνας Πέρσης εὐγενῆς ἦταν ἔτοιμος νὰ τὸν χτυπήσῃ, μὰ ὁ στρατηγὸς Κλεῖτος χτύπησε τὸν Πέρση στὸν ὕμιο, τοῦ ἔκοψε τὸ χέρι καὶ ἔσωσε τὸν Ἄλεξανδρο.

Μὰ στὸ τέλος οἱ Πέρσες ἵππεῖς ἄρχισαν νὰ φεύγουν καὶ νικημένοι τράβηξαν πρὸς τὴν πεδιάδα.

Ἐμειναν οἱ Ἑλληνες μισθοφόροι ποὺ δὲν εἶχαν προφτάσει ἀκόμη νὰ πολεμήσουν. Αὐτοὺς τοὺς περικυ-

κλώνει ὁ Ἀλέξανδρος καὶ τοὺς σφάζει ὅλους, ἐχτὸς ἀπὸ 2.000, ποὺ τοὺς ἔπιασε αἰχμαλώτους (334).

Ἄπὸ τὸ στρατό του ἔχασε δὲ Ἀλέξανδρος 85 ἵππους καὶ 30 πεζούς. Ἐδωσε διαταγὴ νὰ τοὺς θάψουν μὲ πολλὲς τιμὲς καὶ πῆγε μόνος του καὶ παρηγόρησε τοὺς λαβιθιμένους. Τοὺς Ἑλλήνες ποὺ ἔπιασε αἰχμαλώτους τοὺς ἔστειλε στὴ Μακεδονία νὰ πουληθοῦν σκλάβοι, γιατὶ Ἑλλήνες αὐτοὶ ἐνώθηκαν μὲ τοὺς βαρβάρους γιὰ νὰ πολεμήσουν Ἑλλήνες.

Στὴν Ἀθήνα ἔστειλε 300 ἀσπίδες ν' ἀφιερωθοῦν στὴ θεὰ Ἀθηνᾶ, μὲ μιὰ ἐπιγραφὴ ποὺ ἔλεγε, πὼς τ' ἀφιερώματα αὐτὰ τὰ στέλνει ὁ Ἀλέξανδρος ὁ γυιὸς τοῦ Φιλίππου καὶ οἱ Ἑλλήνες ἐχτὸς ἀπὸ τοὺς Σπαρτιάτες, λάφυρα ποὺ πῆραν ἀπὸ τοὺς βαρβάρους τῆς Ἀσίας.

5. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴ Μ. Ἀσία.

Μὲ τὴν νίκη τοῦ Γρανικοῦ ὁ Ἀλέξανδρος ἔκαμε ἀμέσως δικὴ του ὅλη τὴ Μικρὰ Ἀσία.

Οἱ Σάρδεις, ποὺ ἦταν πρωτεύουσα τῆς Λυδίας ἀνοιξαν τὶς πύλες τους στὸ νικητὴ. Στράφηκε ἔπειτα στὶς παράλιες ἑλληνικὲς πόλεις. Ἡ Ἐφεσος, ἡ Μαγγησία καὶ οἱ ἄλλες ἑλληνικὲς πόλεις δέχτηκαν τὸν Ἀλέξανδρο γιὰ ἐλευθερωτὴ. Σὲ δλες αὐτὲς τὶς χῶρες ὁ Ἀλέξανδρος ξανάφερε τὰ δημοκρατικὰ πολιτεύματά τους. Μόνο ἡ Μίλητος καὶ ἡ Ἀλικαρνασσὸς θέλησαν ν' ἀντισταθοῦν, μὰ γοργὸρα τὶς νίκησε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ αὐτὲς καὶ τὶς κυρίεψε.

Ἐπειτα δὲ Ἀλέξανδρος προχώρησε στὴ Φρυγία καὶ πῆρε τὴν πρωτεύουσά της Γόρδιο. Στὴν πόλη αὐτὴ ἦταν ἔνα ἀμάξι ἐνὸς παλαιοῦ βασιλέα τῆς Φρυγίας, τοῦ Γόρδιον. Ἀπάνω στὸ ζυγὸ τοῦ ἀμαξιοῦ αὐτοῦ ἦταν ἔνας κόμπος ἀπὸ σκοινὶ δεμένο μὲ τέτοιο τρόπῳ ποὺ δὲ μποροῦσε κανένας νὰ τὸν λύσῃ. Καὶ εἶχε εἰπεῖ κάποτε ἔνας χορηγὸς πῶς δποιος λύσῃ τὸ Γόρδιο δεσμὸ θὰ κυριεψῃ ὅλη τὴν Ἀσία. Ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε νὰ λύσῃ, μὰ δὲν μπόρεσε. Ἐσυρε τότε τὸ σπαθί του καὶ τὸν

ἔκοψε. Αὐτὸς θεωρήθηκε σημεῖο πώς μὲ τὸ σπαθί του θὰ πάρῃ δῆλη τὴν Ἀσία.

6. Ἡ μάχη στὴν Ἰσσό (333)

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχη τοῦ Γρανικοῦ, ὁ Δαρεῖος, ὁ βασιλέας τῶν Περσῶν, σύναξε μεγάλο στρατὸ στὶς πεδιάδες ποὺ εἶναι στὰ βόρεια τῆς Συρίας. Ὁ Ἀλέξανδρος ὡδήγησε ἀμέσως πρὸς τὰ μέρη ἐκεῖνα τὸ στρατό του καὶ τὸ καλοκαῖρι τοῦ 333 ἔφτασε στὴν Κιλικία.

Περονώντας ὅμως ἀπὸ τὴν Ταρσὸ ἀρρώστησε βαρειὰ γιατὶ ἔπεισε ἴδρωμένος στὸν ποταμὸ Κύδνο γιὰ λουτρό, κι' ἔπαθε ἀπὸ πυρετό. Στὴν ἀρρώστια του ἀπάνω, ὁ γιατρός του Φίλιππος τοῦ εἶχε ἑτοιμάσει ἔνα φάρμακο μὲ τὴν πεποίθηση πώς θὰ τὸν γιατρέψῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἶχε λάβει ἔνα γράμμα ἀπὸ τὸ φίλο του στρατηγὸ Παρμενίωνα, ποὺ τοῦ ἔγραψε νὰ μὴν ἐμπιστεύεται στὸ γιατρό του, γιατὶ εἶχε πάρει χρήματα ἀπὸ τὸ Δαρεῖο γιὰ νὰ τὸν φαρμακώσῃ. Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε μεγάλη πεποίθηση στὸ Φίλιππο.

Μὲ τὸ ἔνα χέρι πῆρε τὸ γιατρικὸ καὶ μὲ τὸ ἄλλο ἔδωσε τὸ γράμμα τοῦ Παρμενίωνα στὸ Φίλιππο. Καὶ ἀληθινὰ ὁ Φίλιππος ἤταν ἀθῶος, γιατὶ σὲ λίγες μέρες ὁ Ἀλέξανδρος γιατρεύεται.

Στὸ διάστημα αὐτὸς ὁ Δαρεῖος κουράστηκε νὰ περιμένῃ. Περονᾶ λοιπὸν τὰ βουνὰ τοῦ Ἀμανοῦ καὶ κατεβαίνει κοντὰ στὴν παραλία τῆς Ἰσσοῦ.

Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἵδιο καιρὸ προχωροῦσε ἀπὸ τὴν παραλία γιὰ νὰ βρῇ τὸ Δαρεῖο. Ὅταν ἔμαθε ὅμως πώς οἱ Πέρσες κατέβαιναν στὴν Ἰσσό, γύρισε πίσω καὶ τοὺς βρῆκε στρατοπεδευμένους στὴ στενὴ παραλία τῆς Ἰσσοῦ, κοντὰ στὸ ποταμὸ Πίναρο.

Οἱ στρατὸς τοῦ Δαρείου ἤταν φοβερὸς στὸν ἀριθμό. Εἶχε 600 χιλιάδες ἄνδρες. Τὸ πλῆθος ὅμως αὐτὸς δὲν τὸν ὠφέλησε, γιατὶ τὸ μέρος ἤταν στενὸ καὶ δὲ μποροῦσε νὰ τοὺς παρατάξῃ δλούς. Οἱ περισσότεροι δὲν κατώθισαν νὰ πολεμήσουν.

Ο Ἀλέξανδρος πέρασε τὸν ποταμὸ μὲ τὸ ἵππικό του καὶ χτυπᾶ πρῶτο τὸ ἀριστερὸ μέρος τῶν Περσῶν. Ἐπειτ’ ἀπὸ σύντομο ἀγῶνα τοὺς νικᾶ καὶ τοὺς ἀναγκάζει νὰ φύγουν. Ἐπειτα στρέφεται στὸ κέντρο. Ο Δαρεῖος ποὺ ἦταν ἐκεῖ φοβήθηκε καὶ προσπαθεῖ νὰ σωθῇ μὲ τὴ φυγῆ. Αὐτὸ ἔκαμε ὅλο τὸ στρατό του νὰ χάσῃ τὸ θάρρος του. Φεύγουν ὅλοι πίσω ἀπὸ τὸ βασιλέα τους νικημένοι (333).

Στὴ μάχη σκοτώθηκαν 100 χιλιάδες Πέρσες.

Απὸ τοὺς Μακεδόνες ἔπεσαν μόνο 300 πεζοὶ καὶ 150 ἵππεῖς.

Οἱ νικητὲς πῆραν ἀμέσως τὸ στρατόπεδο τοῦ Δαρείου. Σ’ αὐτὸ αἰχμαλώτισαν καὶ τὴν οἰκογένειά του δλη, τὴ μητέρα του, τὴ γυναῖκα του, τὶς δυό του θυγατέρες καὶ τὸ μικρό του γιό.

Στὴν οἰκογένεια τοῦ Δαρείου φέρθηκε ὁ Ἀλέξανδρος μὲ μεγαλοφροσύνη. Τὸ ἴδιο βράδυ ἔστειλε στὴ σκηνή τους ἔναν ἀξιωματικὸ καὶ τοὺς μήνυσε γιὰ νὰ ἡσυχάσουν πῶς ὁ Δαρεῖος ζῇ. Τὴν ἀλλη μέρα πῆγε ὁ ἴδιος καὶ παρηγόρησε τὶς γυναῖκες.

7. Ο Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴ Φοινίκη καὶ τὴν Αἴγυπτο.

Ο Ἀλέξανδρος ἀφῆσε τὸ Δαρεῖο νὰ φεύγῃ καὶ προχώρησε ἀπὸ τὴν παραλία γιὰ νὰ χτυπήσῃ τὴ Φοινίκη.

Ολες οι πόλεις τῆς Φοινίκης ὑποτάχτηκαν ἀμέσως στὸ μακεδόνα νικητῇ. Μόνο δυό, ἡ Τύρος καὶ ἡ Γάζα, ἀντιστάθηκαν, μὰ ἔπειτα ἀπὸ πολιορκία τὶς πῆρε ὁ Ἀλέξανδρος κι’ αὐτές.

Τότε προχώρησε στὴν Αἴγυπτο. Ἐκεῖ δὲν τοῦ ἀντιστάθηκε κανείς. Πῆρε τὴν πρωτεύουσά της Μέμφη, καὶ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Νείλου ποταμοῦ, ἐκεῖ ποὺ ἔνα μικρὸ νησάκι, ἡ Φάρος, σχημάτιζε καλὸ λιμάνι, ἔχτισε καινούργια πόλι τὴν Ἀλεξάνδρια.

Πῆγε ἔπειτα στὴν ἔρημο καὶ εἶδε τὸ παλιὸ μαντεῖο τοῦ θεοῦ Ἀμμωνα. Τὸ μαντεῖο αὐτὸ τὸν ὠνόμασε γυιὸ

τοῦ Δία. Αὐτὸς ὁφέλησε πολὺ τὸν Ἀλέξανδρο, γιατὶ ἔκαμε τοὺς βαρβάρους νὰ ὑποταχθοῦν εὐκολώτερα σ' αὐτόν.

8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων (331).

Ἄφοῦ κατάχησε τὴ Συρία καὶ τὴν Αἴγυπτο καὶ ἔλαβε βοήθειες, ποὺ τοῦ ἔστειλε ἀπὸ τὴ Μακεδονία ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Ἀλέξανδρος προχώρησε στὰ ἀνατολικὰ καὶ χωρὶς νὰ βρῇ καμμιὰ ἀντίσταση, πέρασε τοὺς ποταμοὺς Εύφρατη καὶ Τίγρη.

Οἱ Δαρεῖοις στὸ διάστημα αὐτὸς ἔστειλε προτάσεις στὸν Ἀλέξανδρο γιὰ συμβιβασμό. Τοῦ ἐπούτεινε νὰ τοῦ ἀφῆσῃ ὅλη τὴ χώρα ὡς τὸν Εὐφράτη καὶ νὰ τοῦ στείλῃ πολλὰ χρήματα γιὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν οἰκογένειά του. Οἱ Ἀλέξανδρος δὲ δέχτηκε τὰς προτάσεις του. Λένε πὼς ὁ Παρμενίωνας σὰν τάκουσε τοῦ εἶπε:

— «Ἐγὼ ἀν ἥμουν Ἀλέξανδρος θὰ δεχόμουν».

— «Καὶ ἐγὼ ἀν ἥμουν Παρμενίωνας», τοῦ εἶπε ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἄμα ἔμαθε ὁ Δαρεῖος πὼς δὲν δέχεται τέτοιες προτάσεις ὁ Ἀλέξανδρος, ἔτοιμασε μεγαλύτερο στρατό, ἔνα ἑκατομμύριο πεζοὺς καὶ 40.000 ἵππεῖς, καὶ τοὺς ἔφερε στὴν πεδιάδα τῶν Γαυγαμήλων κοντά στὴν πόλη Ἀρβηλα. Ἐκεῖ στρατοπέδεψε μὲ τὴν ἀπόφαση νὰ περιμένῃ τὸν Ἀλέξανδρο.

Οἱ Ἀλέξανδρος πῆγε νὰ τὸν συναντήσῃ μὲ 40.000 πεζοὺς καὶ 7.000 ἵππεῖς.

Σὰν πλησίασε τὸ περσικὸ στρατόπεδο, στάθηκε καὶ παρατηροῦσε μὲ τὸ σκοπὸ νὰ παρατάξῃ τὸ στρατό του τὴν ἄλλη μέρα καὶ ν' ἀρχίσῃ τὴν ἐπίθεση.

Οἱ Παρμενίωνας σὰν εἶδε τὸ ἀμέτρητο ἐκεῖνο πλῆθος τοῦ ἔχθρου, ἔδωσε γνώμη νὰ ἐπιτεθοῦν τὴ νύχτα, ποὺ δὲ θὰ τὸ περιμένεναν οἱ Πέρσες.

Μὰ ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ἔσταμάτησε μὲ αὐτὰ τὰ λόγια :

— «Δὲν κλέβω τὴ νίκη».

Τὸ πρωὶ παράταξε τὸ στρατό του καὶ ἀρχισε τὴν ἐπίθεσιν.

‘Η μάχη ἔγινε μὲ πεῖσμα φοβερὸ καὶ τρομερὴ ὁρμῆ.

Κι’ ἐδῶ ὅμως καὶ στὴν Ἰσσό, ἡ δειλία τῶν Περσῶν δίνει τὴν νίκην στὸν Ἀλέξανδρο.

Μὲ κίντυνο νὰ περικυλωθῇ ὄρμησε ὁ ἵδιος ὁ Ἀλέξανδρος στὸ κέντρο τοῦ ἔχθροῦ, ποὺ ἦταν ὁ Δαρεῖος μὲ τοὺς αὐλικούς του. Οἱ Πέρσες ποὺ ἦταν γύρω στὸ Δαρεῖο φοβήθηκαν στὸ ἀντίκρυσμα τοῦ ἥρωα καὶ μὲ τὸ βασιλέα τους ἀρχίζουν νὰ φεύγουν.

Σὲ λίγο τὸ μαθαίνει ὅλος ὁ στρατὸς καὶ τοὺς ἀκολουθεῖ. ‘Ολες ἔκεινες οἵ χιλιάδες βιάζονται νὰ φύγουν γιὰ νὰ σωθοῦν καὶ μένουν οἱ Μακεδόνες νικητές, ἀφοῦ ἔχασαν 500 ἄνδρες καὶ 1000 ἄλογα. Ἀπὸ τοὺς Πέρσες σκοτώθηκαν 30.000 καὶ διπλάσιοι αἰχμαλωτίστηκαν. Οἱ ἄλλοι σκορπίστηκαν, ὅπου πρόφτασαν ὁ καθένας.

‘Ο περσικὸς στρατὸς εἶχε διαλυθῆ, καὶ ὁ μεγάλος βασιλέας τῆς Περσίας ἔφυγε στὴ Μηδία.

9. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὄλου τοῦ περσικοῦ κράτους.

‘Ο Ἀλέξανδρος προχώρησε ἀμέσως στὶς τρεῖς πρωτεύουσες, τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Περσίας, στὴ Βασιλῶνα, στὰ Σοῦσα καὶ στὴν Περσέπολη.

‘Απειρους θησαυροὺς βρῆκε καὶ στὶς τρεῖς. Στὰ Σοῦσα βρῆκε καὶ τὰ χάλκινα ἀγάλματα τοῦ Ἀρμόδιου καὶ τοῦ Ἀριστογείτονα, ποὺ εἶχε πάρει ἄλλοτε ὁ Ξέρξης καὶ τὰ ἔστειλε πίσω στὴν Ἀθήνα.

‘Απὸ τὴν Περσέπολη ὁ Ἀλέξανδρος πῆγε τὴν ἀνοιξη τοῦ 330 στὰ Ἐκβάτανα, τὴν πρωτεύουσα τῆς Μηδίας, γιὰ νὰ συλλάβῃ τὸ Δαρεῖο. Στὸ δρόμο ὅμως ἔμαθε πὼς ὁ Πέρσης σατράπης Βῆσσος αἰχμαλώτισε τὸ Δαρεῖο γιὰ νὰ γίνη αὐτὸς βασιλέας τῆς Περσίας καὶ πὼς πηγαίνει στὴ Βακτριανή.

Μὲ 500 μόνο ἵππεῖς τὸν κυνήγησε ὁ Ἀλέξανδρος καὶ σὲ τρία μερόνυχτα τὸν ἔφτασε.

Γιὰ νὰ φύγη τότε γρηγορώτερα ὁ Βῆσσος σκοτώνει τὸ Δαρεῖο καὶ τρέχει.

‘Ο Ἀλέξανδρος πῆρε τὸ πτῶμα τοῦ Δαρείου, τὸ ἔστειλε στὴν Περσέπολη καὶ παρήγγειλε νὰ τὸ θάψων στοὺς τάφους τοὺς βασιλικούς.

Μὲ τὸ θάνατο τοῦ Δαρείου δὲν ἔμενε πιὰ στὴν Περσία ἄλλος βασιλέας, παρὰ ὁ Ἀλέξανδρος. Οἱ περισσότεροι σατράπες τῆς Ἀσίας τὸν ἀναγνώρισαν καὶ τὸν προσκύνησαν γιὰ βασιλέα τους. “Ολη ἡ Περσία ἦταν δικῆ του καὶ μόνο δυὸς βιοεινὲς ἐπαρχίες, ἡ Βακτριανὴ καὶ ἡ Σογδιανὴ ἔπρεπε νὰ ὑποταχτοῦν.

Στὰ μέρη αὐτὰ ἔμενε ἔνας λαὸς ποὺ μποροῦσε νὰ κρατήσῃ τὴν ἀνεξαρτησία του, ωχυρωμένος στὰ φρούρια ποὺ εἶχε ἀπάνω στὰ βουνά του. ‘Ο Ἀλέξανδρος, ἀφοῦ πολέμησε μὲ τὸ λαὸ αὐτὸν δυὸ χρόνια, τὸν νίκησε. Τότε ἔπιασε τὸ Βῆσσο καὶ τὸν παράδωσε στοὺς συγγενεῖς τοῦ Δαρείου. Ἐκεῖνοι ἀφοῦ τὸν βασάνισαν σκληρά, τὸν σκότωσαν.

Στὰ βιοεινὰ ἔκεινα μέρη ὁ Ἀλέξανδρος πῆρε γυναίκα του τὴν κόρη ἐνὸς ὅπλαρχηγοῦ ἀπὸ τὴν Βακτριανή, τὴν ὕμιοφη Ρωξάνη.

10. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει στὶς Ἰνδίες.

Μὲ τὴν κατάχτηση τῆς Περσίας ἔγινε φλογερώτερη ἡ φιλοδοξία τοῦ Ἀλεξάνδρου. Σκέφτηκε τότε νὰ κάμη ἐκστρατεία στὴν Ἰνδική, ποὺ ἦταν χώρα ἄγνωστη καὶ γι’ αὐτὴν δὲν έπιασε ποτέ πολλὰ γιὰ τὸν πλοῦτο της.

Ἐτοίμασε στὰ 337 ἔνα στρατὸ ἀπὸ 120 χιλιάδες πεζοὺς καὶ 15 χιλ. ἴππεῖς τοὺς περισσοτέρους βαρβάρους καὶ τὸν ἄλλο χρόνο πέρασε τὸν ποταμὸ Ἰνδό.

Ἐνας ντόπιος βασιλέας, ὁ Πῶρος προσπάθησε ν’ ἀντισταθῇ. Γρήγορα ὁ Ἀλέξανδρος νίκησε τὸν Πῶρο καὶ τὸν ἔπιασε αἰχμάλωτο. Λένε πῶς ὅταν ἔφεραν τὸν Πῶρο αἰχμάλωτο μπρὸς στὸ νικητή του, ὁ Ἀλέξανδρος τὸν ὄφωτησε:

—«Πῶς θέλεις νὰ σὲ μεταχειριστῶ;»

—«Σὰ Βασιλέα», τοῦ εἶπε ὁ Πῶρος.

Στὸν Ἀλέξανδρο ἄρεσε ἡ ἀπάντηση αὐτή, καὶ ὅχι μόνο τοῦ ἄφησε τὸ βασίλειό του, παρὰ τοῦ τὸ αὔξησε καὶ περισσότερο.

Πέρασε τότε μὲ τὸ στρατό του τὴν πεδιάδα τῶν πέντε ποταμῶν. Σὰν ἔφθασαν ὅμως στὸν Ὅρφαση, τὸν τελευταῖο ἀπὸ τοὺς πέντε ποταμούς, οἱ Μακεδόνες στρατιῶτες ἀρνήθηκαν νὰ προχωρήσουν. Ὁχτὸ χρόνια πολεμοῦσαν καὶ 70 μέρες προχωροῦσαν μὲ ἀδιάκοπη βροχῆ. Τὰ δπλα τους ἦταν φθαρμένα καὶ τὰ ροῦχα τους κονυφλιασμένα. Προσπάθησε ὁ Ἀλέξανδρος νὰ τοὺ πείσῃ νὰ προχωρήσουν, μὰ στάθηκε ἀδύνατο. Τοὺς ἀπείλησε τότε πώς θὰ προχωρήσῃ μόνος του μ' ἐθελοντές, καὶ περίμενε τρεῖς μέρες μὴν ἀλλάξῃ γνώμη ὁ στρατός. Οἱ Μακεδόνες ὅμως ἐπιμέναν. Τότε ἀναγκάστηκε νὰ ὑποχωρήσῃ ὁ Ἀλέξανδρος.

Ἐκαμε 12 βιωμοὺς καὶ τοὺς ἀφιέρωσε στοὺς θεοὺς γιὰ μιημεῖα ποὺ νὰ ὑψιμίζουν τὶς ἐκστρατεῖες του καὶ γύρισε στὸν ποταμὸ Ὅρδασπη (326). Ἐκεῖ κατασκεύασε στόλο καὶ μ' ἔνα μέρος τοῦ στρατοῦ του μὲ τὰ καράβια ἐκεῖνα κατέβηκε τὸν ποταμὸ Ὅρδασπη. Ὁ ἄλλος στρατὸς ἀκολούθησε ἀπὸ τὶς δυὸ ὅχθες τοῦ ποταμοῦ. Ἔτσι ἔφτασαν στὸ λεγόμενα δέλτα, δηλαδὴ στὶς ἐκβολὲς τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ.

Ἐκεῖ χωρίστηκεν ὁ Ἀλέξανδρος ἀπὸ τὸ στόλο. Τὰ πλοῖα προχώρησαν ὡς τὸν Εὐφράτη. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ τὸ στρατὸ πῆγε ἀπὸ τὴν ἔρημο. Ἐκεῖ ὑπόφεραν πολλὰ ἀπὸ τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα. Λένε πὼς κάποτε ποὺ οἱ στρατιῶτες εἶχαν μείνει μέρες πολλὲς χωρὶς νερό, μερικοὶ ἀνακάλυψαν λίγο νερὸ καὶ τοῦ τὸ ἔφεραν μέσα σὲ μιὰ περικεφαλαία. Ὁ Ἀλέξανδρος ἀν καὶ διψασμένος τὸ ἔχυσε στὴ γῆ, γιατὶ δὲν ἥθελε νὰ πιῇ αὐτός, ἀφοῦ οἱ στρατιῶτες του διψοῦσσαν.

11. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς στοὺς βαρδάρους.

Αφοῦ γύρισε στὰ Σοῦσα ὁ Ἀλέξανδρος προσπάθησε νὰ συμπληρώσῃ τὸ μεγάλο του ἔργο. Δὲν ἔφτανε νὰ

κάμη δική του τὴν Ἀσία, ἥθελε νὰ μεταδώσῃ στοὺς βαρβαρικοὺς ἔκείνους λαοὺς τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμόν. "Ηθελε μὲ ἄλλα λόγια "Ἐλληνες μαζὶ καὶ βαρβάρους νὰ τοὺς ἑνώσῃ σ' ἓνα μεγάλο ἔθνος.

Γι' αὐτὸν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ποὺ περνοῦσε ἔκανε ἀποκίες ἐλληνικὲς καὶ τὶς ὠργάνωνε καθὼς ἥταν καὶ οἱ ἐλληνικὲς πόλεις. "Εκτισε 70 νέες πόλεις κι' ἔδωσε στὶς περισσότερες τ' ὄνομά του, τὶς ωνόμασε δηλαδὴ Ἀλεξάνδρεις.

"Επειτα σὲ κάθε μέρος ποὺ σταματοῦσε ἔκανε ἐλληνικὲς γιορτὲς καὶ πανηγύρια.

"Εκτὸς ἀπ' αὐτά, πῆρε καὶ αὐτὸς πολλὲς συνήθειες ἀπὸ τὴν περσικὴν αὐλὴν γιὰ νὰ περιποιηθῇ τοὺς Πέρσες. Καὶ γιὰ νὰ γίνη ἡ ἔνωση τῶν δύο κόσμων πιὸ στερεά, πῆρε νέα γυναικά, τὴν κόρη τοῦ Δαρείου Βαρσίνη, καὶ πάντρεψε τοὺς στρατηγούς του μὲ ἄλλες Περσίδες ποὺ εἶχαν καταγωγὴν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν ἢ ἀπὸ τὴν περσικὴν ἀριστοκρατίαν. Οἱ γάμοι αὐτοὶ ἔγιναν μὲ τὶς περσικὲς συνήθειες, καὶ τὶς προτίκες σὲ ὅλα τὰ ζευγάρια τὶς ἔδωσε ὁ Ἰδιος ὁ Ἀλέξανδρος.

"Ακόμη παρεκίνησε 10.000 Μακεδόνες νὰ παντρευτοῦν μὲ ντόπιες γυναικες καὶ ἔδωσε σὲ ὅλους πλούσια δῶρα. Καὶ στὸ τέλος κατάταξε στὸ στρατό του 30.000 Ἀσιάτες καὶ τοὺς ὕπλισε μὲ ὅπλα μακεδονικά.

12. Ὁ δάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς γιορτὲς αὐτὲς ἔγιναν στὴν Περσία.

'Απὸ κεῖ πῆγε ὁ Ἀλέξανδρος στὰ Ἐκβάτανα.

"Εκαμε καὶ σ' αὐτὴ τὴν πόλη θυσίες, ἀγῶνες μουσικοὺς καὶ γυμναστικοὺς καὶ συμπόσια. Μὰ μέσα στὶς διασκεδάσεις αὐτὲς πέθανε ὁ Ἡφαιστίωνας, ὁ πιστὸς φίλος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

"Ο Ἀλέξανδρος λυπήθηκε βαρειὰ γι' αὐτὸν τὸ θάνατο καὶ ζήτησε παρηγοριὰ στὸ κρασί. "Αρχισε ἀπὸ τότε νὰ πίνη πολύ.

Σὲ λίγο καιρὸν πῆγε στὴ Βαβυλωνία. Ἐκεῖ συνάχτη-
καν πρέσβεις ἀπ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς γιὰ νὰ τὸν
προσκυνήσουν καὶ τοῦ ξήτησαν τὴ φιλία του.

Τότε δὲ Ἀλέξανδρος ἀρχισε νὰ ἔτοιμαζη μιὰ ναυτι-
κὴ ἐκστρατεία, φρίνεται γιὰ τὴν Ἀραβία. Μὰ, ἐνῶ ἔξα-
κολουθοῦσαν οἱ ἔτοιμασίες, ἔπειτα ἀπὸ ἕνα συμπόσιο
ποὺ ἔκαμε πολλὴ κατάχοηση στὸ κρασί, ἔπεισε ἀρρωστος
μὲ πυρετὸ βαρύ. Ἐντεκα μέρες πάλεψε τὸ γερό του σῶ-
μα μὲ τὸν πυρετό. Στὸ τέλος ὅμως νικήθηκε.

Τὴν παραμονὴ τοῦ θανάτου του οἱ στρατιῶτες του
ἔμαθαν πὼς κιντυνεύει καὶ ξήτησαν νὰ τὸν ἴδοῦν γιὰ ὑ-
στερνὴ φρονά. Πέρασαν ὅλοι μπροστὰ ἀπὸ τὸ κρεβάτι τοῦ
ἔτοιμοθάνατου πιὰ ἀρχηγοῦ των. Μὰ δὲ Ἀλέξανδρος δὲ
μποροῦσε πιὰ νὰ τὸν μιλήσῃ. Μόνον μὲ τὰ μάτια προσ-
παυθοῦσε νὰ τὸν χαιρετήσῃ. Τὴν ἄλλη μέρα ξεψύχησε.
Πέθανε τὸν Ἰούνιο τοῦ 328 καὶ ἦταν μόνον 33 χρονῶν.

Τὸ ἔργο τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι καταπληχτικό. Δη-
μιουργησε ἔνα κράτος ἀπέραντο. Ἐνα κράτος ποὺ ἀρ-
χιζε ἀπὸ τὸ Δούναβη καὶ ἔφτανε ὡς τὸν Ἰνδό, ἀπὸ τὴ
λίμνη τὴν Ἀραλικὴ ὡς τὴ Σαχάρα. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅ-
μως δὲν ἦταν ἀπλὸς καταχτητής. Πῆγε στοὺς κόσμους
τῶν βαρβάρων τὴν λάμψη τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ.
Ἐκαμε τὴν Ἀοία ἐλληνική. Αὐτὸς γιὰ τὴν ἰστορία τοῦ
κόσμου ἔχει μεγάλη σημασία. Γι' αὐτὸς ἡ Ἰστορία σ' αὐ-
τὸν πρώτο ἔδωσε τὸ ὄνομα «Μεγάλος».

13. Οἱ διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ο Ἀλέξανδρος δὲν ἀφησε διάδοχο, ἀξιο νὰ κυβερ-
νήσῃ τόσο μεγάλο κράτος.

Ἡ οἰκογένειά του ἦταν: ἔνας βλάκας ἀδελφὸς ὁ
Ἀρριδαῖος, ἥ μητέρα του Ὀλυμπιάδα καὶ οἱ δυὸ γυ-
ναικες του Ρωξάνη καὶ Βαρσένη. Παιδὶ δὲν εἶχε ἀπο-
χτήσει. Μόνον ἡ Ρωξάνη ἦταν ἔγκυος.

Απὸ τὸν ὀξιωματικούς του ἀνώτεροι ἦταν οἱ ἔφτα-
σωματοφύλακες. Ἀπ' αὐτοὺς ὅλους καλύτερος φαινόταν
ὁ Περδίκας. Σ' αὐτὸν τὶς τελευταῖες του μέρες
ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε δώσει τὸ δαχτυλίδι του γιὰ νὰ βάλῃ
σφραγίδα σὲ μερικὲς διαταγές.

"Αρχισαν τότε φιλονικίες ποιὸς θὰ γίνη διάδοχός του κι' ἔπειτα ἀπὸ συγκρούσεις μεταξὺ τοῦ στρατοῦ, οἱ στρατηγοὶ ἔκαμαν αὐτὴ τὴ συμφωνία.

'Αναγνωρίστηκαν βασιλεῖς ὁ Ἀρριδαῖος καὶ τὸ παιδὶ ποὺ θὰ γεννοῦσε ἡ Ρωξάνη. 'Ο Περδίκας ἔγινε ἐπιμελητὴς μὲ ἔξουσίᾳ ἀπεραιόριστῃ καὶ σφραγιδοφύλακας τοῦ κράτους. Οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ ἔγιναν διοικητὲς στὶς ἐπαρχίες.

Σὲ λόγο ἡ Ρωξάνη γέννησε ἀγόρι, ποὺ ὠνομάστηκε Ἀλέξανδρος. Ἔτσι φάνηκε πὼς θὰ διατηρηθῇ τὸ κράτος ἐνωμένο.

Δὲν ἔγινε ὅμως αὐτό. Οἱ στρατηγοί, ποὺ καθένας ἔγινε γρήγορα ἀνεξάρτητος στὴν ἐπαρχίᾳ του, καὶ ἐτοίμασε δικό του στρατό, δὲν ἄργησαν νὰ χτυπηθοῦν ἀναμεταξύ τους, γιατὶ ὁ καθένας τους ἥθελε νὰ μείνη μόνος ἀρχηγὸς σὲ ὅλο τὸ κράτος.

Εἴκοσι χρόνια βάσταξαν αὐτοὶ οἱ ἀγῶνες. Στὸ διάστημα αὐτὸ δάμηκε ἀπὸ θανάτους ἡ ἀπὸ φόνους δλη ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀλέξανδρου, ὁ ἀδελφός του, ἡ μητέρα του, οἱ δυὸς χῆρες του καὶ τὸ παιδί του.

"Ἐπειτα ἀπὸ λίγα χρόνια (306) ὅσοι ἦσαν διοικητὲς στὶς σπουδαιότερες ἐπαρχίες πῆραν τὸν τίτλο τοῦ βασιλέα. Οἱ πόλεμοι ὅμως ἔξακολούθησαν ἀκόμη.

Τὸ 281 εἶχαν μείνει τρία μεγάλα κράτη. Τὸ κράτος τῶν Σελεύκων, μὲ δλες τὶς καταχτήσεις ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἀσία, τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο καὶ τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

1. Τὸ βασίλειον τῶν Πτολεμαίων.

"Ενα ἀπὸ τὰ δοξασμένα βασίλεια στὴν ἴστορία εἶναι καὶ τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο.

"Ιδρυτής του ἦταν ἔνας στρατηγὸς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὁ Πτολεμαῖος, γυιὸς τοῦ Λάγου.

Αύτὸς καὶ οἱ ἀπόγονοί του ποὺ ὀνομάζονται Πτολεμαῖοι ἡ εμαῖοι ἡ Λαγίδες, βασίλεψαν στὴν Αἴγυπτο τρεῖς αἰῶνες, ώς τὸ 31 π. Χ. Στὸ διάστημα αὐτὸ ή χώρα τους ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμή.

Ἡ πρώτη φροντίδα τῶν Πτολεμαίων ἦτο νὰ ὁργανώσουν καλὰ τὸ κράτος τους καὶ τὸ ἔκαμαν ἀληθινὰ τὸ πρῶτο ναυτικὸ καὶ ἐμπορικὸ κράτος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Μὲ τὸ ἐμπόριο κατώρθωσαν νὰ ἀποκτήσουν μεγάλους θησαυροὺς καὶ ἡ πρωτεύουσά του Ἀλεξάνδρεια ἔγινε τότε ἡ μεγαλύτερη καὶ πλουσιώτερη πόλη τοῦ κόσμου.

Ἐπειτα φρόντισαν νὰ διαδάσουν στὴν Αἴγυπτο τὸν ἐλληνικὸ πολιτισμό. Στὸ βασίλειό τους ὁ στρατός, οἱ ἀνώτεροι ὑπάλληλοι καὶ ὅλη ἡ διοίκηση ἦταν Ἑλληνες.

Καὶ οἱ ντόπιοι ἀκόμη Αἰγύπτιοι ἦταν ἀναγκασμένοι νὰ μαθαίνουν τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα γιὰ νὰ μποροῦν νὰ συνεργάζωνται μὲ τοὺς Ἑλληνας καὶ νὰ παίρνουν καὶ ἀξιώματα καὶ ὑέσεις.

Οἱ Πτολεμαῖοι ὅμως δὲν πείραξαν τοὺς ντόπιους οὔτε στὴ θρησκεία τους οὔτε στὰ ἔθιμά τους καὶ γι' αὐτὸ οἱ Αἰγύπτιοι συμπάθησαν τοὺς Ἑλληνες καὶ ἀρχισαν γρήγορα ν' ἀφομοιώνωνται μὲ αὐτούς.

Ἐπειτα οἱ Πτολεμαῖοι φρόντισαν πολὺ γιὰ νὰ προοδέψουν οἱ ἐπιστῆμες καὶ τέχνες. Στὴν Ἀλεξάνδρεια ἔχτισαν πολλὰ καὶ μεγάλα μνημεῖα. Τὰ καλύτερα ἀπὸ αὐτὰ ἦταν τὸ Στάδιο, τὸ Γυμνάσιο, τὸ Θέατρο καὶ τὸ Μουσεῖο.

Τὸ Μουσεῖο αὐτὸ ηταν μεγάλο μαρμάρινο χτίρια ποὺ εἶχε συνέχεια χὲ τὰ βασιλικὰ παλάτια, καὶ τὸ ὠνόμασαν Μουσεῖο γιατὶ ἦταν ἀφιερωμένο στὶς Μοῦσες. Μέσα σ' αὐτὸ εἶχαν συναθροίσει κάθε τι ποὺ μποροῦσε νὰ χρειαστῇ στοὺς σοφούς.

Ἡταν μέσα μιὰ τεράστια βιβλιόθηκη ποὺ εἶχε 700 χιλιάδες τόμους κειρόγραφα.

Ἡ βιβλιοθήκη ὅμως αὐτή, καθὼς καὶ ὅλο τὸ Μουσεῖο χάθηκαν σὲ μιὰ πυρκαϊά, ποὺ ἔγινε στὰ 48 π. Χ.

Μέσα στὸ Μουσεῖο ἦταν ἀκόμη καὶ βοτανικὸς κῆπος, θηριοτροφεῖο, ἀστεροσκοπεῖο καὶ ἀνατομεῖο.

Εἶχε ἀκόμη ἴδιαιτερες κατοικίες γιὰ τοὺς σοφούς, ποὺ τοὺς συντηροῦσε μ' ἔξοδά του ὁ ἴδιος ὁ βασιλέας.

Ἐκεῖ οἱ σοφοὶ αὐτοὶ μελετοῦσαν οἱ ἴδιοι καὶ δίδασκαν τοὺς νέους.

Ἐτσι ἡ Ἀλεξάνδρεια δὲν ἦταν μόνον ἡ πλουσιώτερη πόλη τοῦ κόσμου, παρὰ ἦταν καὶ πόλη τῶν σοφῶν, ἡ πόλη ποὺ καλλιεργοῦσε τὰ γράμματα, τὶς ἐπιστῆμες καὶ τὶς τέχνες.

2. Τὸ Βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τοὺς πολέμους τῶν διαδόχων μεταξύ τους, δλη σχεδὸν ἡ Ἀσία βρίσκεται στὴν ἔξουσία ἐνὸς ἀπὸ τοὺς νεωτέρους στρατηγοὺς τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ Σελεύκου.

Στὸ ἀπέραντο αὐτὸ κράτος, πρωτεύουσα, ὅσο ζοῦσε ὁ Σέλευκος, ἦταν ἡ Σελεύκεια, ποὺ τὴν εἶχε χτίσει ὁ ἴδιος στὸν Τίγρη ποταμὸ κοντὰ στὴ Βαβυλῶνα. Ἄμα πέθανε ὁ Σέλευκος, οἱ διάδοχοί του ἔκαμαν πρωτεύουσα τὴν Ἀντιόχεια, πόλη ποὺ τὴν εἶχε χτίσει καὶ αὐτὴ ὁ Σέλευκος κοντὰ στὸν ποταμὸ Οὐρόντα στὰ βόρεια τῆς Συρίας. Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σελεύκου ὠνομάστηκαν Σελευκίδες καὶ τὸ μεγάλο κράτος τους ἔμεινε στὴν ἴστορία μὲ τὸ ὄνομα βασίλειο τὸν Σελευκιδῶν.

Τὸ κράτος αὐτὸ εἶχε πολὺ μεγάλη ἔκταση καὶ λαοὺς ποὺ εἶχαν μεγάλες διαφορὲς ἀναμεταξύ τους. Γι' αὐτὸ δὲν μπόρεσε νὰ γίνη ἔνα ἔθνος, γιατὶ κάθε λαὸς εἶχε τὴ δική του γλώσσα, τὰ δικά του ἔθιμα καὶ τὰ δικά του αἰσθήματα, καὶ κάθε ἑπαρχία ἦταν διαφορετικὴ καὶ ἀπομονωμένη ἀπὸ τὶς ἄλλες. Μόνο ὁ στρατὸς ἦταν παντοῦ δόμοις, γιατὶ ἦταν δλος ἀπὸ Ἑλληνες. Ἡ αἵτια αὐτὴ ἔκαμε τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν καὶ δὲ μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὴν ἔκτασή του παρὰ περιορίστηκε γρήγορα μόνο στὴ Συρία καὶ στὴ Μεσοποταμία.

Στὶς δυὸ αὐτὲς χῶρες οἱ Σελευκίδες ἔκαμαν πολλὲς πόλεις ποὺ κατοικοῦσαν Ἑλληνες ἢ ἔξελληνισμένοι Ἰουδαῖοι καὶ Ἀσιάτες, καὶ γι' αὐτὸ στὰ μέρη ἐκεῖνα ἀνθησε γιὰ πολλὰ χρόνια ὁ ἔλληνικὸς πολιτισμός.

Οἱ ἄλλες ἐπαρχίες λίγο λίγο χώρισαν ἀπὸ τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν κι' ἔγιναν χωριστὰ κράτη.

Τὰ κράτη αὐτὰ ἦταν τὰ ἑλληνικὰ βασίλεια τῆς Περγάμου, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καππαδοκίας καὶ τῆς Βακτριανῆς, ποὺ εἶχαν ὅλα βασιλεῖς Ἑλληνες. Ἀκόμη τότε ἔγιναν τὰ βασίλεια τῶν Πάρθων, τῆς Γαλατείας καὶ τῆς Ἀρμενίας.

Ἄπο τὰ βασίλεια αὐτὰ τὸ πιὸ περίφημο ἦταν τῆς Περγάμου, γιατὶ οἱ βασιλεῖς ἔκει ἔκαμαν μεγάλη προστασία στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Ἡ βιβλιοθήκη οὐδὲ ήταν η ποὺ ἦταν στὴν Πέργαμο, ἦταν πολὺ μεγάλη κι' ἐρχόταν δεύτερη, ἔπειτα ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκη τῆς Ἀλεξανδρείας.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ βασίλεια αὐτά, καὶ οἱ ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Μικρῆς Ασίας ἔγιναν σχεδὸν ἀνεξάρτητες καὶ εἶχαν τὴν ἐλευθερία τους. Τρεῖς ἀπὸ τὶς πόλεις αὐτές, τὸ Βυζάντιο, ἡ Κύζικος καὶ ἡ Ρόδος, ἔξ αἰτίας τὸ ναυτικό τους καὶ τὸ ἐμπόριο ἔφτασαν σὲ μεγάλη ἀκμή.

3. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας.

Στὴ Μακεδονίᾳ ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς ἐμφύλιους πολέμους ἔμεινε βασιλέας ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς, ἔγγονος τοῦ Ἀντίγονου, ποὺ ἦταν ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους στρατηγοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀλεξανδροῦ. Ὁ Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς ἔγινε ἀρχηγὸς νέας Μακεδονικῆς δυναστείας, ποὺ ὠνομάστηκε τῶν Ἀντιγονιδῶν.

Οἱ ἐκστρατεῖες ποὺ εἶχε κάμει ὁ Ἀλεξανδρος κι' ἔπειτα οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι τῶν διαδόχων εἶχαν ἀδυνατίσει πολὺ τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας. Μὲ δὲ ἀυτὰ ἔξακολουθοῦσε νὰ εἶναι δυνατὸ κράτος. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Μακεδονίᾳ εἶχε στὴν ἔξουσία του τὴν Θεσσαλία, τὴν Εὐβοια καὶ μερικὲς πόλεις ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Καὶ οἱ ἄλλες δῆμοις πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδας καὶ ἡ Ἡπειρος, ἀν καὶ διατηροῦσαν τὴν αὐτονομία τους εἶχαν πάντα κάποια ὑποταγὴ στοὺς βασιλεῖς τῆς Μακεδονίας.

4. Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ Πύρρος.

Οἱ Ἡπειρῶτες εἰχαν τὴν ἴδια καταγωγή, γλωσσα καὶ θρησκεία μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Ἀργησαν δμως νὰ προοδέψουν. Καὶ ἡ Ἡπειρος ἦταν διαιρεμένη σὲ πολλὰ μικρὰ βασίλεια. Στὰ χρόνια δμως αὐτὰ οἱ βασιλεῖς μιᾶς φυλῆς, τῶν Μολοσσῶν, κατώρθωσαν νὰ νικήσουν τοὺς διαφόρους μικροηγεμόνες καὶ συνένωσαν ὅλην τὴν Ἡπειρο σ' ἓνα κράτος.

Τὸν καιρὸν ποὺ ἡ Μακεδονία ὑπόταξε ὅλες τὶς ἄλλες ἐλληνικὲς χῶρες, ἀναγκάστηκε καὶ ἡ Ἡπειρος νὰ ὑποταχτῇ. Ἄλλὰ ὅταν στὰ 296 πῆρε τὸ θρόνο τῆς Ἡπειρού ἔνας βασιλέας ποὺ ἔγινε ἔπειτα περίφημος, ὁ Πύρρος, αὐτὸς κατώρθωσε νὰ κάμη τὴν πατρίδα του ἀνεξάρτητη.

‘Ο Πύρρος ἦταν μεγάλος στρατηγός, γενναῖος πολεμιστής, εὐγενικὸς στὴν καρδιά, φιλάνθρωπος καὶ συμπαθητικὸς στὸ λαό. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἀνέβηκε στὸ θρόνο ἔκαμε πολλοὺς πολέμους καὶ μὲ αὐτοὺς κατώρθωσε νὰ μεγαλώσῃ τὸ κράτος του, στὰ ἀνατολικὰ ὡς τὴν Ἰλλυρία καὶ στὰ νότια, ὡς τὴν Αίτωλία, καὶ νίκησε πολλὲς φορὲς τοὺς μακεδονικοὺς στρατούς.

Μὲ τὰ κατορθώματα αὐτὰ καὶ μὲ τὸν Πύρρο βασιλέα φάνηκε γιὰ λίγο, πὼς ἡ Ἡπειρος θὰ ἔπαιρνε τὴν ἥγειμονία τῆς Ἑλλάδος, ὅπως πρωτύτερα ἡ Μακεδονία.

‘Ἄλλὰ ὁ Πύρρος μαζὶ μὲ τὰ πολλά του προτερήματα εἶχε καὶ τὸ ἐλάττωμα νὰ μὴν ἔχῃ χαρακτήρα σταθερό. Ἀγαποῦσε πολὺ τὶς περιπέτειες καὶ τὶς ἐπικίντυνες ἐπιχειρήσεις.

Αὐτὸ τὸ ἴδιωμα τοῦ χαρακτήρα του τὸν ἔκαμε νὰ κινήσῃ τὸν πόλεμο μὲ τοὺς Ρωμαίους, καὶ δ ὁ πόλεμος αὐτὸς ἔφερε τὴν καταστροφή του.

5. Ἡ Ρώμη.

‘Απὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ παρουσιάζεται στὴν ἰστορία μιὰ πόλη ἀγνωστη ὡς τότε, ποὺ ἔγινε ἔπειτα μεγάλη καὶ κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ καὶ νὰ κυβερνήσῃ ὅλο τὸν ἀρχαῖο κόσμο.

Ἡ πόλη αὐτὴ ἦτο ἡ Ρώμη.

Στὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο στὴν βιορειοανατολικὴ ἄκρη μιᾶς χώρας της, ποὺ λεγόταν τότε Λάτιο, ἐκεῖ ποὺ χύνεται ὁ ποταμὸς Τίβερις ὑπάρχει μιὰ μεγάλη πεδιάδα μὲ πολλοὺς λόφους. Σ' ἔνα ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λόφους, τὸν Παλατίνο, κοντά στὸν ποταμὸν Τίβερη, ἔγινε τὸν ὅγδοο αἰῶνα π. Χ. μιὰ μικρὴ πόλη, ποὺ ὠνομάστηκε Ρώμη.

Μὲ τὸν καιρὸν ἡ μικρὴ Ρώμη κατώρθωσε πρῶτα νὰ συνενώσῃ ἐκείνους ποὺ κατοικοῦσαν στοὺς ἄλλους λόφους τοὺς γειτονικούς της, καὶ ἀπὸ μικρὴ ποὺ ἦταν ἄρχισε νὰ μεγαλώνῃ. Ἐπειτα πολέμησε μὲ τοὺς κατοίκους τοῦ Λατίου καὶ κατώρθωσε νὰ τοὺς ὑποτάξῃ ὅλους. Τὸ κράτος της τώρα ἀπλωνόταν σὲ ὅλη τὴν χώρα τοῦ Λατίου.

Ἀπὸ κεῖ ἄρχισε πολέμους μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς ποὺ κατοικοῦσαν στὴν Ἰταλικὴ χερσόνησο καὶ δὲν ἄργησε νὰ τοὺς νικήσῃ καὶ νὰ πάρῃ ὅλη τὴν μέση Ἰταλία. Τότε οἱ Ρωμαῖοι, πιὸ δυναμωμένοι καὶ φιλόδοξοι ἔστρεψαν τὰ μάτια τους στὴν κάτω Ἰταλία.

6. Ὁ Πύρρος στὴν Ἰταλία καὶ Σικελία.

Ἡ κάτω Ἰταλία ἦταν χώρα ἐλληνική, γιατὶ οἱ πόλεις τῆς ἦταν ὅλες ἀποικίες τῶν Ἑλλήνων. Τόσο πολὺ ἐλληνικὴ ἦταν, ὥστε τὴν ἔλεγαν τότε ἡ Μεγάλη Ἐλάδα.

Πλουσιώτερη καὶ μεγαλύτερη ἀπὸ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀποικίες ἦταν ὁ Τάραντας. Οἱ κάτοικοι του εἶχαν πλουτίσει ἀπὸ τὸ ἐμπόριο, δὲν ἀγαποῦσαν ὅμως τοὺς πολέμους καὶ τοὺς ἀρεσεῖς ἡ ἡσυχῇ καὶ διασκεδαστικῇ ζωῆ. Ὄταν λοιπὸν εἶδαν πώς κιντύνευαν ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους ξήτησαν ἀπὸ τὸν Πύρρο, τὸ βασιλέα τῆς Ἡπείρου, ποὺ εἶχε γίνει τότε γνωστὸς γιὰ τὰ πολεμικά του κατορθώματα, νὰ τοὺς βοηθήσῃ.

Ο Πύρρος θάρρος εψεψε πώς ἡ εὐκαιρία ἔκεινη ἦταν κατάλληλη γιὰ νὰ ἀπλώσῃ τὸ κράτος του ὡς τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Σικελία, νὰ κάμη δηλαδὴ στὴ Δύση ἐκεῖνο ποὺ ἔκαμε ὁ Μ. Ἀλέξανδρος στὴν Ἀνατολή. Χωρὶς χρονοτριβὲς στὶς ἀρχὲς τοῦ 280 ἔκαμε ἐκστρατεία ἀπὸ τὴν θά-

λασσα στὴν Ἰταλία μὲ 25.000 ἄντρες καὶ 20 ἑλέφαντες.

Τὸν πρῶτο χρόνο ποὺ ἔφτασε στὴν Ἰταλία νίκησε σὲ μιὰ μάχη τοὺς Ρωμαίους καὶ πῆρε στὴν ἐξουσία του ὅλες τὶς πόλεις τῆς κάτω Ἰταλίας.

Τὸ δεύτερο χρόνο, σὲ ἄλλη μάχη νίκησε πάλι τοὺς Ρωμαίους. Καὶ στὶς δυὸ διμως αὐτὲς μάχες εἶχε χάσει πολλοὺς στρατιῶτες. Γι' αὐτό, καθὼς λένε, ἔπειτα ἀπὸ τὴν δεύτερη μάχη εἶπε :

("Αν νικήσωμε ἀκόμη σὲ μιὰ μάχη, χαθήκαμε").

Τότε κατάλαβε πώς τὰ σχέδιά του γιὰ νὰ καταχτήσῃ τὴν Ἰταλία ἥταν δύσκολο νὰ γίνουν καὶ ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ φύγη, χωρὶς διμως καὶ νὰ χάσῃ τὴν στρατιωτικὴ του ὑπόληψη.

Τὴν ἀφορμὴ αὐτὴ τοῦ τὴν ἔδωσε ἡ Σικελία. Ἡ Σικελία εἶναι ἔνα μεγάλο νησὶ κοντὰ στὴν Ἰταλία. Στὴ δυτικὴ τῆς ἄκρη κυριαρχοῦσαν ἀπὸ καιρὸν οἱ Καρχηδόνιοι, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι μιᾶς ἀποικίας τῶν Φοινίκων, τῆς Καρχηδόνας, ποὺ ἥταν στὰ παράλια τῆς Ἀφρικῆς, ἀντίκρου στὴ Σικελία. Σὲ ὅλο τὸ ἄλλο νησὶ ἥταν ἀποικίες Ἕλληνικές.

Τὸν καιρὸν ποὺ ἔκαμε δὲ Ξέρξης τὴν ἐκστρατεία στὴν Ἐλλάδα, οἱ Καρχηδόνιοι εἶχαν ἔπιτεθῆ στοὺς Ἐλληνες τῆς Σικελίας, οἱ Ἐλληνες διμως τοὺς νίκησαν τότε στὴν πόλη Ἰμέρα.

Ἄλλὰ τὰ τελευταῖα χρόνια, ἔπειδὴ οἱ Ἐλληνες τῆς Σικελίας εἶχαν μεταξύ τους φιλονικίες καὶ πολέμους, οἱ Καρχηδόνιοι βρῆκαν εύκαιρία ν' ἀπλώσουν περισσότερο τὸ κράτος τους στὴ Σικελία. Πῆραν τὸν Ἀκράγαντα καὶ πολιόρκησαν τὶς Συρακοῦσσες.

Οἱ Συρακούσιοι ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τὸν Πύρρο, ποὺ ἥταν τότε στὴν Ἰταλία.

"Ο Πύρρος καθὼς ζητοῦσε ἀφορμὴ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἰταλία, ἀκούσε πρόθυμα τὴν πρόσκλησή τους. Ἀφῆσε στὸν Τάραντα φρουρὰ καὶ τὴν ἄνοιξη τοῦ 278 πῆγε στὶς Συρακοῦσσες.

Μόλις βγῆκε δὲ Πύρρος στὴ Σικελία ἄλλαξε ἡ κατάσταση ἐκεῖ. Ἐλευθέρωσε ἀμέσως τὶς Συρακοῦσσες ἀπὸ

τὴν πολιορκία, καὶ πῆρε ὅλες τὶς ἄλλες πόλεις ποὺ ἐζήσαν πάρει οἱ Καρχηδόνιοι ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Λιλύβαιο. Ἔπειτα ἀρχισε νὰ ἑτοιμάζῃ στόλο γιὰ νὰ προσβάλῃ καὶ τὸ Λιλύβαιο καὶ σχεδίαζε νὰ πάη στὴν Ἀφρικὴ καὶ νὰ χτυπήσῃ τὴν Καρχηδόνα.

Ἄλλὰ μόλις ἔφυγε ὁ Πύρρος ἀπὸ τὴν Ἰταλία, οἱ Ρωμαῖοι ἔναντηραν πάλι ὅλες τὶς Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Κάτω Ἰταλίας ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Τάραντα ποὺ ἦταν φρουρὰ τοῦ Πύρρου. Οἱ Ἑλληνες τῆς Κάτω Ἰταλίας ἔστειλαν ἀμέσως μηνύματα καὶ παράπονα στὸν Πύρρο, γιατὶ νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἀπροστάτευτους. Τότε αὐτὸς ἀφήνει τὰ σχέδιά του καὶ μὲ 20.000 πεζοὺς καὶ 3.000 ἵπεις ἔναπερνᾶ στὴν Ἰταλία.

Αὐτὴ τῇ φροὰ ὅμως ὁ στρατός του δὲν εἶχε πιὰ τοὺς παλιοὺς καὶ δοκιμασμένους πολεμιστές. Ἐκεῖνοι εἶχαν χαθῆ στοὺς ἄλλους πολέμους καὶ τώρα οἱ στρατιῶτες τοῦ Πύρρου δὲν εἶχαν τὴν πεῖρα τὴν πολεμικὴ ποὺ χρειαζόταν. Ἔγινε μάχη καὶ ὁ Πύρρος νικήθηκε ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Τότε ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴν Ἡπειρο, ἀφοῦ ἔκαμε τόσους πολέμους χωρὶς κανένα ἀποτέλεσμα, γιατὶ μόλις ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἰταλία, οἱ Ρωμαῖοι πῆραν ἀμέσως καὶ τὸν Τάραντα καὶ ὅλη τὴν Κάτω Ἰταλία.

7. Ο Πύρρος στὴ Μακεδονία καὶ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀποτυχία του στὴν Ἰταλία ὁ Πύρρος δὲν ἥσυχασε. Σκέφτηκε νὰ καταχτήσῃ ὅλη τὴν Ἑλλάδα.

Μπαίνει πρῶτα στὴ Μακεδονία, νικᾶ τὸ βασιλέα της τὸν Ἀντίγονο καὶ κάνει δικῆ του τὴν Μακεδονία. Ὁ Ἀντίγονος κρατήθηκε μόνο σὲ μερικὲς παραθαλάσσιες πόλεις.

Πρὸιν ὅμως στερεωθῆ στὴ Μακεδονία ὁ Πύρρος κάνει ἔκστρατεία στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. Ἄλλὰ σὲ μιὰ ἐπίθεση ποὺ ἔκαμε στὸ Ἀργος σκοτώθηκε (272).

Τότε ὁ Ἀντίγονος τῆς Μακεδονίας ἔναπεπήσε πάλι τὸ βασίλειό του.

8. Ἡ μεσημβρινή Ἑλλάδα στὸν 3^ο αἰῶνα π. Χ.

Στὰ χρόνια αὐτὰ δλες οἱ πόλεις στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα ἔξακολουθοῦσαν νὰ ζοῦν ἐλεύθερες μὲ τοὺς παλιούς των νόμους. Σὲ λίγα μέρη μόνο, στὴ Χαλκίδα, στὴν Κόρινθο καὶ κάποτε στὴ Μουνιχία, ἥταν μακεδονικὲς φρουρόες.

Σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ αὐτὲς τὶς πόλεις ἥταν πάντοτε δυὸ κόμματα, οἱ δημοκρατικοὶ καὶ οἱ ὀλιγαρχικοί. Τὰ δυὸ αὐτὰ κόμματα διαιροῦσαν πάντοτε τὸ λαό, γιατὶ βρίσκονταν σὲ ἀκατάπαυτη φιλονικία γιὰ τὴν ἔξουσία. Τὶς περισσότερες φορές τὸ κόμμα ποὺ νικοῦσε ἔξωριζε ἀπὸ τὴν πόλη τοὺς ἀντιμέτους. Κι' ἐκεῖνοι πάλι περιμεναν εὔκαιρία γιὰ νὰ γυρίσουν μὲ τὴ βίᾳ στὴν πατρίδα τους.

Οἱ φιλονικίες αὐτές, οἱ ἐπαναστάσεις, οἱ σφαγὲς καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἶχαν ἔξαντλήσει τὸν 3^ο αἰῶνα π.Χ. δλες τὶς πόλεις τὶς ἑλληνικές. Ἡ Σπάρτη μάλιστα, ἡ Ἀθῆνα καὶ ἡ Θήβα, ποὺ εἶχαν ἄλλοτε τὴν ἡγεμονία τῆς Ἑλλάδας, εἶχαν πέσει τώρα περισσότερο ἀπὸ τὶς ἄλλες.

9. Ἡ Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Ἀχαιϊκὴ συμπολιτεία

Τὴν ἐποχὴν ἐκείνη παρουσιάστηκαν δυὸ λαοὶ ἑλληνικοί, κάπως δυνατοί, ποὺ δὲν εἶχαν φανῆ ως τότε στὴν ἴστορία, οἱ Αἰτωλοὶ καὶ οἱ Ἀχαιοί.

Οἱ δυὸ αὐτοὶ λαοὶ κατώρθωσαν τὴν ἐποχὴν αὐτὴν (280) νὰ κάμουν δυὸ γερὲς δμοσπονδίες, τὴν Αἰτωλικὴν μπορεῖσαν τὴν Ἀχαιϊκὴν.

Στὴν Αἰτωλικὴν ἥταν οἱ κάτοικοι τῆς Αἰτωλίας καὶ δλοι σχεδὸν ποὺ κατοικοῦσαν στὴν κεντρικὴ Ἑλλάδα.

Στὴν Ἀχαιϊκὴν πάλι ἥταν δλη σχεδὸν ἡ Πελοπόννησος ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Σπάρτη.

Ἡ Ἀχαιϊκὴ μάλιστα συμπολιτεία ἔφτασε σὲ μεγάλη ἀκμή, ὅταν ἔγινε ἀρχηγός της ὁ Ἀρατος ἀπὸ τὴν Σικυῶνα. Ὁ Ἀρατος ἔκαμε τὸ σχέδιο νὰ ἐνώσῃ σ' ἕνα κράτος δλες τὶς ἑλληνικὲς πόλεις καὶ νὰ πάψουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Καὶ ἀληθινὰ κατώρθωσε νὰ ἐνωθοῦν οἱ δυὸ

συμπολιτείες καὶ νὰ διώξουν τὶς μακεδονικὲς φρουρές.

Τὸ ἔργο ὅμως τοῦ Ἀράτου καταστράφηκε ἀπὸ τὴν ἀντιζηλία τῆς Σπάρτης.

10. "Αγης καὶ Κλεομένης.

Καθὼς εἴπαμε ἡ Σπάρτη ἦταν τὴν ἐποχὴν ἐκείνη πολὺν ἔξαντλημένη. Οἱ παλαιοὶ τῆς νόμοι εἶχαν καταργηθῆ. Τὰ χτήματα εἶχαν μαζευτῆ σὲ 100 μόνο οἰκογένειες ποὺ κυβερνοῦσαν τὴν πόλη. Ὁλοὶ οἱ ἄλλοι κάτοικοι τῆς Σπάρτης οὕτε ἴδιοχτησία εἶχαν οὕτε στὴν ἀρχὴ μποροῦσαν νὰ λάβουν μέρος. Αὐτὸς τοὺς ἔκανε νὰ εἶναι δυσαρεστημένοι. Η παλαιὰ πειθαρχία εἶχε ξεχαστῇ καὶ ἡ ζωὴ μέσα στὴ Σπάρτη ἦταν ἀπόλεμη καὶ παραλυμένη.

"Ἐνας βασιλέας τότε (244) ὁ "Α γης σκέφτηκε νὰ φέρῃ κάποια διόρθωση στὸ κακὸ αὐτό. Ζήτησε νὰ λειτουργήσουν πάλι οἱ νόμοι οἱ παλαιοὶ καὶ νὰ μοιραστοῦν τὰ χτήματα σὲ δλους τοὺς κατοίκους. Οἱ πλούσιοι ὅμως, ποὺ εἶχαν τὶς ἴδιοχτησίες, πῆραν μὲ τὸ μέρος τους τὸν ἄλλο βασιλέα τῆς Σπάρτης (καθὼς εἴπαμε στὴ Σπαρτη ἦταν πάντοτε δύο βασιλεῖς) τὸ Λεωνίδα Ειρωνίδα, ἀντιστάθμηκαν τὰ σχέδια τοῦ "Αγη καὶ στὸ τέλος τὸν ἐσκότωσαν.

Τὰ σχέδια ὅμως τοῦ "Αγη δὲν ἀργησαν νὰ ἐφαρμοστοῦν. Τὰ ἐπραγματοποίησε ἀργότερα ὁ γυιδὸς τοῦ Λεωνίδα Κλεομένης, ποὺ ἔγινε βασιλέας ἀφοῦ πέθανε ὁ πατέρας του.

"Ο Κλεομένης εἶχε πάρει γυναίκα του τὴν χήρα τοῦ "Αγη, τὴν ώραία καὶ ἐνάρετη Ἀγιάτη. Αὐτὴ κατώρθωσε νὰ βάλῃ στὴν ψυχὴ τοῦ δευτέρου συζύγου τῆς δλεῖς τὶς ἰδέες τοῦ πρώτου.

"Ο Κλεομένης ἔκαμε στρατὸ ἀπὸ μισθοφόρους ἔπιασε ξαφνικὰ καὶ σκότωσε τοὺς ἐφόρους, ἔξωρισε 80 ἐπίσημους Σπαρτιάτες, μοίρασε τὰ χτήματα σὲ δλους τοὺς κατοίκους καὶ ξανάφερε τοὺς νόμους τοὺς παλιούς, τὰ συσσίτια, τὸν τρόπο τῆς ζωῆς γιὰ τοὺς πολίτες, καὶ τὰ στρατιωτικὰ γυμνάσια.

Τὸ παράδειγμα τῆς Σπάρτης ἐρέθισε καὶ τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ποὺ ἦταν στὴν Ἀχαϊκὴ συμπολιτείᾳ. "Οσοι στὰ μέρη αὐτὰ δὲν εἶχαν χτήματα, οἱ φτωχοὶ καὶ οἱ ἐργατικοί, ἔκαμαν ἐπανάσταση καὶ ζήτησαν βοήθειαν ἀπὸ τὸν Κλεομένη. Ὁ Κλεομένης μὲ τοὺς Σπαρτιάτες πῆγε καὶ τοὺς βοήθησε. Νίκησε τοὺς στρατοὺς τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ πῆρε τοὺς συμμάχους τῆς.

Τότε δὲ "Αρατος ἀναγκάστικε νὰ ζητήσῃ βοήθεια ἀπὸ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονο Β'.

Ὁ Ἀντίγονος ἤρθε στὴν Ἑλλάδα μὲ στρατό. Ὁ Κλεομένης ἀντιστάθηκε δυὸς χρόνια. Στὸ τέλος ὅμως νικήθηκε καὶ ἔφυγε στὴν Αἴγυπτο (221). Ἐκεῖ μόλις ἔφτασε, ἔδωσε διαταγὴ ὁ βασιλέας τῆς Αἰγύπτου καὶ τὸν ἐσκότωσαν.

Τὸ ὄνειρο ὅμως ποὺ εἶχε δὲ "Αρατος νὰ πάψουν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ νὰ ἐνωθοῦν ὅλοι οἱ Ἑλληνες σ' ἕνα κράτος, ματαιώθηκε. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ἔξακολούθησαν καὶ ἔκαμαν τὴν Ἑλλάδα τόσο ἀδύνατη, ὥστε νὰ ἐρθουν σὲ λίγο οἱ Ρωμαῖοι καὶ νὰ τὴν ὑποτάξουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ ΣΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

1. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸ Φίλιππο τῆς Μακεδονίας.

Ἄφοῦ οἱ Ρωμαῖοι ἔκαμαν δικῇ τους ὅλη τὴν Ἰταλία, ἄρχισαν νὰ ἐπιτυχοῦν καὶ τὴν Ἑλληνικὴ χερσόνησο.

Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι ποὺ χώριζαν τοὺς Ἑλληνες, τοὺς ἔδωσαν τὴν εὐκαιρία καὶ κήρυξαν τὸν πόλεμο στὸ βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππο (200.).

Δυὸς χρόνια κράτησε δὲ πόλεμος ἐκεῖνος καὶ στὸ τέλος οἱ Ρωμαῖοι νίκησαν τὸ Φίλιππο στὶς Κυνηγίας Κούντος Φλαμινῖνος τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑπογράψῃ εἰρήνη μὲ αὐτοὺς τοὺς δρους :

1) Νὰ παραδώσῃ στοὺς Ρωμαίους δόλο τὸν πολεμικό του στόλο.

2) Ν' ἀφήσῃ ὅσες χῶρες εἶχε ἔξω ἀπὸ τὴν Μακεδονία, καὶ

3) Νὰ μὴν κάνῃ μόνος του οὕτε συμμαχία οὕτε πόλεμο, ποὶν τοῦ δώσουν τὴν ἀδειανὸν Ρωμαῖοι.

Οταν ἔμαθαν αὐτὰ οἱ ἄλλοι Ἑλληνες, ἀρχισαν νὰ συλλογίζωνται πῶς θὰ φερθῇ σὲ αὐτοὺς ὁ Ρωμαῖος νικητῆς.

Τὴν ἐποχὴν ἑκείνη γιορτάζονταν στὴ Κόρινθο τὰ Ἰσθμια.

Στοὺς ἀγῶνες αὐτοὺς πῆγε ὁ Φλαμινῖνος κι' ἐμπρὸς σὲ δόλο τὸ πλῆθος διακήρυξε πῶς ἡ Ρώμη ἀφήνει ἐλεύθερον τοὺς Ἑλληνες νὰ ζοῦν μὲ τοὺς δικούς των νόμους, χωρὶς φρουρὰν ωμαϊκὴ καὶ χωρὶς καμμιὰν φορολογίαν.

Οἱ Ἑλληνες χάροηκαν πολύ, ἐζητωκαύγασαν τὸ Φλαμινῖνο καὶ τοῦ ἔκαμαν πολλὲς περιποίησεις καὶ τιμές.

Ἡ ἐλευθερία ὅμως ποὺ τοὺς ἀφησει ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς δὲν κράτησε πολύ. Μὲ τὶς φιλονικίες τους πάλι οἱ Ἑλληνες ἀνάγκασαν τὴν Ρώμη νὰ τοὺς ὑποτάξῃ.

2. Οἱ Ρωμαῖοι πολεμοῦν μὲ τὸν Ἀντίοχο τῆς Συρίας.

Στὴ Συρία ἦταν βασιλέας ἀπὸ τὰ 223 ὁ Ἀντίοχος Γ'. Αὐτὸς ἀφοῦ ἔβαλε κάποια τάξη στὸ δικό του κράτος, θέλησε νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὶς ἐλληνικὲς πόλεις ποὺ ἦταν στὰ παράλια τῆς Μικρῆς Ασίας.

Οἱ πόλεις αὐτὲς ζήτησαν τότε βοήθεια ἀπὸ τὴν Ρώμη.

Οἱ Ρωμαῖοι στὴν ἀρχὴ ἔστειλαν μήνυμα στὸν Ἀντίοχο καὶ διαμαρτυρήματαν γιὰ αὐτὸ ποὺ λογάριαζε νὰ κάμη. Ο Ἀντίοχος ὅμως δὲν ἔδωσε προσοχὴ σ' αὐτὴ τὴ διαμαρτυρία καὶ ἀρχισε νὰ κυριεύῃ τὶς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης.

Απὸ τὶς ἐπιτυχίες αὐτὲς ὁ Ἀντίοχος πῆρε τόσο θάρ-

ρος, ώστε στὸ τέλος κήρυξε τὸν πόλεμο καὶ στοὺς Ρωμαίους. Ἐστειλε στρατὸ στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα γὰρ νὰ σηκώσῃ τοὺς Ἑλληνες καὶ νὰ ἐπαναστατήσουν. Ὁ στρατός του διμως γιακήθηκε στὶς Θερμοπύλες ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους καὶ ἀναγκάστηκε νὰ γυρίσῃ στὴ Μικρὴ Ἀσία.

Μὰ οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔννοοῦσαν νὰ τὸν ἀφῆσουν ἀτιμώρητο. Ἐστειλαν καὶ στὴν Ἀσία στρατὸ καὶ σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὴ Μαγνησία τὸν ἐνίκησαν κι' ἔκει.

Ο Ἀντίοχος τότε ἀναγκάστηκε νὰ κλείσῃ εἰρήνη καὶ ν' ἀφήσῃ στοὺς Ρωμαίους τὴν Θρακικὴ Χερσόνησο καὶ τὴν Μικρὴ Ἀσία.

Τὶς χῶρες αὐτὲς δὲν τὶς κράτισαν οἱ ρωμαῖοι. Ἀφησαν ὅλες τὶς πόλεις τὶς ἑλληνικὲς ἐλεύθερες. Στοὺς Ροδίτες ἔδωσαν τὴν Λυκία καὶ τὴν Καρία. Τὴν ὑπόλοιπη Μικρὴ Ἀσία καὶ τὴν Θρακικὴ Χερσόνησο ἔδωσαν στὸ φίλο του βασιλέα τῆς Περγάμου.

3. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Περσέα.

Στὴ Μακεδονία βασίλευε ἀκόμη ὁ Φίλιππος καὶ πάντοτε σχεδίαζε κρυφὰ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ρωμαίους. Πέθανε διμως στὸ διάστημα αὐτὸ καὶ πῆρε τὸ θρόνο διγύιος του Περσέας.

Ο νέος βασιλέας εἶχε ἀνατραφῆ στὰ ἄτυχα ἔκεινα χρόνια ποὺ οἱ Ρωμαῖοι εἶχαν ταπεινώσει τὸν πατέρα του. Γι' αὐτὸ μισοῦσε πολὺ τοὺς Ρωμαίους. Μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἔξακολούθησε τὶς ἔτοιμασίες τοῦ πατέρα του, ἔτοιμασε δπλα, βρῆκε χρήματα καὶ ἔτοιμασε ἀρκετὸ στρατό.

Απὸ τὴν Πέργαμο διὰ τὶς ἔτοιμασίες τοῦ Περσέα. Οἱ Ρωμαῖοι ἀμέσως (172) τὸν κήρυξαν τὸν πόλεμο.

Ο στρατός τους μὲ στρατηγὸ τὸν Αἰμίλιον Παῦλο ἔφθασε μὲ καιρὸ στὴ Μακεδονία, καὶ σὲ μιὰ μεγάλη μάχη κοντὰ στὴ Πύδνα (138) νίκησε τὸν Περσέα. Ολος διμως Μακεδονικὸς στρατὸς καταστράφηκε. Ο ἴδιος δ

Περσέας προσπάθησε νὰ φύγη, μὰ δὲν τὸ κατώρθωσε καὶ παραδόθηκε στὸ νικητή.

Μὲ τὴν Μάχην τῆς Πύδνας ὅλη ἡ Μακεδονία ὑποτάχθηκε ἀμέσως στοὺς Ρωμαίους. Διαιρέθηκε σὲ τέσσερεις χωριστὲς πολιτεῖες, ποὺ ἦταν ὑποχρεωμένες νὰ πληρώνουν κάθε χρόνο φόρο στοὺς Ρωμαίους.

Ἐπειτα διμος ἀπὸ λίγο καιρό, οἱ Μακεδόνες θέλησαν νὰ ἐπαναστατήσουν καὶ τότε οἱ Ρωμαῖοι πῆραν ὀλότελα τὴν Μακεδονία καὶ τὴν ἔκαμαν ἐπαρχία ρωμαϊκὴ (149).

4. Οἱ Ρωμαῖοι ὑποδουλώνουν ὄλες τὶς Ἑλληνικὲς χῶρες.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν μάχην τῆς Πύδνας οἱ Ρωμαῖοι ἄλλαξαν τρόπους στοὺς ἄλλους Ἑλληνες. Τοὺς φέρονταν τώρα μὲ σκληρότητα. "Οσοι Ἑλληνες εἶχαν καταγγελθῆ πῶς ἦταν φίλοι τῶν Μακεδόνων θανατώθηκαν ἢ ἔξωρίστηκαν.

Χίλιοι Ἀχαιοὶ μεταφέρονταν στὴν Ἰταλία γιὰ διμήροι. Ἀπ' αὐτὸὺς ἔπειτα ἀπὸ 17 χρόνια γύρισαν στὴν Ἑλλάδα μόνο 300.

Μὲ ὅλα αὐτὰ οἱ φιλονικίες στὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα δὲν ἔπαναν. Σὲ κάποια διαφορὰ ποὺ εἶχαν οἱ Ἀχαιοὶ μὲ τοὺς Σπαρτιάτες, οἱ Σπαρτιάτες ζήτησαν βοήθεια ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Κατεβαίνει τότε ἀπὸ τὴν Μακεδονία μὲ στρατὸ δ Ρωμαῖος στρατηγὸς Μέτελλος, κάνει μάχη στὴ Λοκρίδα μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς καὶ τοὺς νικᾶ (148).

Οἱ Ἀχαιοὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὴ τὴν μάχη, δοκίμασαν ν' ἀντισταθοῦν στὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου, δὲν τὸ κατώρθωσαν διμος. Νικήθηκαν καὶ πάλι κοντά στὴ Λευκόπετρα ἀπὸ ἄλλο Ρωμαῖο στρατηγό, τὸ Μόμμιο. "Ο στρατηγὸς αὐτὸς πῆρε τὴν Κόρινθο καὶ ἀφῆσε τοὺς στρατιῶτες του νὰ τὴ λεηλατήσουν καὶ νὰ τὴν καταστρέψουν.

Τὴν ἴδια καταστροφὴν ἔπαθαν ἡ Θήβα καὶ Χαλκίδα, γιατὶ εἶχαν βοηθήσει τοὺς Ἀχαιούς. Οἱ ἄλλες πόλεις

ύπετάχθηκαν ἀμέσως κ' ἔτσι γλύτωσαν ἀπὸ τὴν καταστροφήν.

Στὰ 146 δὲ ή μεσημβρινὴ Ἑλλάδα ἔγινε ἐπαρχία ρωμαϊκὴ μὲ τὸ ὄνομα Ἀγαῖα.

Μὲ τὸν καιρό, στὰ 66 π. Χ. ὑποτάχτηκαν στοὺς Ρωμαίους τὸ βασίλειο τῆς Συρίας καὶ ὅλη ἡ Μικρὴ Ἀσία καὶ στὰ 31 π. Χ. ἡ Αἴγυπτος. Ἐτσι, ἀπὸ τίς ἐστερεοὶκὲς φιλονικίες ἔχασαν τὴν ἐλευθερία τους οἱ Ἑλληνες καὶ ὑποδουλώθησαν ὅλες οἱ χῶρες οἱ Ἑλληνικὲς στοὺς Ρωμαίους.

ΚΥΡΙΩΤΕΡΕΣ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΕΣ

- 776 π. Χ. Πρώτη Ὀλυμπιάδα.
594 Ὁ Σόλωνας κάνει νόμους στὴν Ἀθήνα.
560—510 Ἡ τυραννία στὴν Ἀθήνα.
508 Ὁ Κλεισθένης κάνει τὸ πολίτευμα στὴν Ἀθήνα πὶ δημοκρατικό.
500—494 Ἰωνικὴ ἐπανάσταση.
493 Ἐκστρατεία τοῦ Μαρδόνιου.
490 Ἡ μάχη τοῦ Μαραθώνα.
480 Ἡ μάχη τῶν Θεομοπυλῶν. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας.
479 Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν. Ἡ Μάχη τῆς Μυκάλης.
478 Οἱ Ἀθηναῖοι τειχίζουν τὴν πόλη τους καὶ καταρτίζουν τὴν συμμαχία τους.
464 Νίκες τοῦ Κίμωνα στὸν Εὐρυμέδοντα.
449 Περικλῆς.
431—404 Πελοποννησιακὸς πόλεμος.
401 Κύρου ἀνάβαση.
399 Θάνατος τοῦ Σωκράτη.
396 Ἐκστρατεία τοῦ Ἀγησιλάου στὴν Ἀσία.
383 Ὁ Φοιβίδας παίρνει τὴν Θήβα.
379 Ὁ Πελοπίδας ἔλευθερώνει τὴν Θήβα. Ἐπαμεινώνδας.
371 Ἡ μάχη τῶν Λεύκτρων.
362 Ἡ μάχη τῆς Μαντινείας.
359 Ὁ Φίλιππος γίνεται βασιλέας τῆς Μακεδονίας.
338 Ἡ μάχη τῆς Χαιρωνείας.
336 Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται βασιλέας τῆς Μακεδονίας.
334 Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ.
333 Ἡ μάχη τῆς Ἰσσοῦ.
331 Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων.
327 Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκστρατεύει στὴν Ἰνδική.
323 Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.

- 306   Ὁ Ἀντίγονος καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ γίνονται βασιλεῖς.
- 280   Ἐκστρατεία τοῦ Πύρρου στὴν Ἰταλία. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαικὴ συμπολιτεία.
- 200—197   Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸ Φίλιππο τῆς Μακεδονίας.
- 192—189   Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Ἀντίοχο τῆς Συρίας.
- 171—168   Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Περσέα τῆς Μακεδονίας.
- 146   Οἱ Ρωμαῖοι ὑποτάσσουν τὴν νότια Ἑλλάδα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α.

Ἡ Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τὸν περσικὸν πολέμους. — 1. Τὸ ἐλληνικὸν Ἐθνος. — 2. Ἡ θρησκεία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. — 3. Πῶς οἱ Ἑλληνες λάτρευαν τοὺς θεούς των. — 4. Ἀμφιτιώνες. — 5. Μαντεία. 6. Πανελλήνιοι ἀγώνες. — 7. Ὁλυμπιακοὶ ἀγώνες. — 8. Οἱ σπουδαιότερες ἐλληνικὲς πόλεις. — 9. Ἡ Σπάρτη (Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς. Πῶς κυβερνιῶνταν οἱ Σπαρτιάτες. Οἱ καταχήσεις τῆς Σπάρτης). — 10. Ἡ Ἀθήνα (οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Ὁ Κόδρος. Πῶς καταργήθηκε ἡ βασιλεία στὴν Ἀθήνα. Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία. Πῶς καταργήθηκε ἡ ἀριστοκρατία. Ἡ τυραννία. Ἡ νέα δημοκρατία).
σελ. 3—29

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β'.

Οἱ Περσικοὶ πόλεμοι. — 1. Οἱ Ἑλληνες τῆς Μικρῆς Ασίας. — 2. Ἰωνικὴ ἐπανάσταση. — 3. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Μαρδόνιου. — 4. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δάτη καὶ τοῦ Ἀρταφέροντος. Ἡ μάχη τοῦ Μαραθῶνα. — 5. Ἀριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς. — 6. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ξέρξη (Προετοιμασίες τῶν Περσῶν. Προετοιμασίες τῶν Ἑλλήνων. Ἡ μάχη τῶν Θερμοπυλῶν. Οἱ ναυμαχίες τοῦ Ἀρτεμισίου. Ἡ ναυμαχία τῆς Σαλαμίνας. Ἡ μάχη τῶν Πλαταιῶν). — 7. Ἡ μάχη τῆς Μυκάλης . . . . . σελ. 30—51

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Ἡγεμονία τῶν Ἀθηναίων. — 1. Τειχίζονται ἡ Ἀθήνα καὶ ὁ Πειραιάς. — 2. Πανσανίας καὶ Θεμιστοκλῆς. — 3. Οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων. — 4. Πόλεμοι τοῦ Κίμωνα ἐναντίον τῶν Περσῶν. — 5. Ἡ δημοκρατία τῶν Ἀθηναίων καὶ ὁ Περικλῆς. — 6. Ἡ Ἀθήνα στὸν καιρὸν τοῦ Περικλῆ. — 7. Τὰ μνημεῖα τῆς Ἀθήνας. — 8. Τὸ μεγάλο σχέδιο τοῦ Περικλῆ . . . . . σελ. 51—62

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Πελοποννησιακὸς πόλεμος. — 1. Οἱ ἀφορμές τοῦ πολέμου. — 2. Ἡ πρώτη περίοδος τοῦ πολέμου. — 3. Ἡ δευτέρα περίοδος τοῦ πολέμου. — 4. Ἡ τρίτη περίοδος τοῦ πολέμου . . . . . σελ. 62—69

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε'.

Ἡγεμονία τῶν Σπαρτιατῶν. — 1. Οἱ τριάντα τύραννοι. — 2. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Κύρου. — 3. Ὁ Ἀγησίλαος στὴν Ασία. σελ. 69—73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ'.

Ἡγεμονία τῶν Θηβαίων. — 1. Οἱ Σπαρτιάτες στὴ Θήβα. — 2. Η Θήβα ἔλευθερώνεται. Πελοπίδας καὶ Ἐπαμεινώνδας. — 3. Ἡ μάχη στὰ Λευκτρα. — 4. Ὁ Ἐπαμεινώνδας στὴν Πελοπόννησο. — 5. Ἡ μάχη στὴν Μαντινεία . . . . . σελ. 73—78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ'.

Ἡγεμονία τῶν Μακεδόνων. — 1. Οἱ Μακεδόνες. — 2. Ὁ Φίλιπ-

πος Β'. — 3. Πόλεμος μὲ τοὺς Ἀθηναίους. — 4. Ὁ ιερὸς πόλεμος. — 5. Ἡ μάχη στὴ Χαιρώνεια. — 6. Τὰ σκέδια καὶ ὁ θάνατος τοῦ Φιλίππου . . . . . σελ. 78—83

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η'.

Ἡ Κοσμοκρατορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου. — 1. Ὁ Ἀλέξανδρος. — 2. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ἑλλάδα. — 3. Ὁ Ἀλέξανδρος στὴν Ασία. — 4. Ἡ μάχη τοῦ Γρανικοῦ. — 5. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Μ. Ασία. — 6. Ἡ μάχη στὴν Ἰσσό. — 7. Ὁ Ἀλέξανδρος κυριεύει τὴν Φοινίκη καὶ τὴν Αἴγυπτο. — 8. Ἡ μάχη τῶν Ἀρβήλων. — 9. Ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται κύριος ὅλου τοῦ Περσικοῦ κράτους. — 10. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔστρατεί στὶς Ἰνδίες. — 11. Ὁ ἀληγνικός πολιτισμός στοὺς βαρβάρους. — 12. Ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου. — 13. Διάδοχοι τοῦ Ἀλεξάνδρου . . . . . σελ. 84—98

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Θ'.

Τὰ κράτη τῶν διαδόχων. — 1. Τὸ βασίλειο τῶν Πτολεμαίων. — 2. Τὸ βασίλειο τῶν Σελευκιδῶν. — 3. Τὸ βασίλειο τῆς Μακεδονίας. — 4. Ἡ Ἡπειρος καὶ ὁ Πύρρος. — 5. Ἡ Ρώμη. — 6. Ὁ Πύρρος στὴν Ἰταλία καὶ Σικελία. — 7. Ὁ Πύρρος στὴ Μακεδονία καὶ τὴ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα. — 8. Ἡ μεσημβρινὴ Ἑλλάδα στὸν 3ον αἰώνα π. Χ. — 9. Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαικὴ συμπολιτεία. — 10. Ἡ Αγης καὶ Κλεομένης. σελ. 98—108

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι'.

Οἱ Ρωμαῖοι ὑποτάσσουν τὴν Ἑλλάδα. — 1. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Φίλιππο τῆς Μακεδονίας. — 2. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Ἀντίοχο τῆς Συρίας. — 3. Πόλεμος τῶν Ρωμαίων μὲ τὸν Περσέα — 4. Οἱ Ρωμαῖοι ὑποδούλωνον δὲ εἰς ἐλληνικὲς χῶρες. σελ. 108—112

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ,,

ΙΩΑΝ. Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ ΚΑΙ ΣΙΑΣ Α. Ε.

38 ΤΣΩΡΤΣΙΛ 38

ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΙΔΙΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

Οι "Ηρωες των Ἀρχαίων Ἑλλήνων γιά τὴν Γ'.
Δημοτικοῦ.

'Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αύτοκρατορίας γιά τὴν Ε'.
τάξη.

Νέα Ἑλληνική 'Ιστορία γιά τὴν Ή' τάξη.

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΧΩΡΑΦΑ

ΠΛΗΡΕΣ ΣΥΣΤΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΔΙΑ ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΕΙΣ ΚΑΘΑΡΕΥΟΥΣΑΝ ΓΛΩΣΣΑΝ

Οι ἥρωες τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων διὰ τὴν Γ'.
τάξιν.

'Ιστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδος διὰ τὴν Δ'. τάξιν.

'Ιστορία τῆς Ἑλληνικῆς Αύτοκρατορίας διὰ τὴν Ε'.
τάξιν.

'Ιστορία τῆς Νέας Ἑλλάδος διὰ τὴν Ή τάξιν.